

politički

ZATVORENIK

GODINA IX. - SVIBANJ 1999. - CIJENA 10 KN

BROJ 86

- Sloboda zločinu znači zločin protiv slobode • Štedimlija: Uzori Draže Mihailovića i partizana • Hrvatski jezik u suverenoj Hrvatskoj • U Gvozdanskom obilježen Dan hrvatskih političkih uznika • Hoće li se na kostima pobijenih Hrvata izgraditi autocesta? • HDPZ podupire akciju NATO-a protiv Srbije •
- Dokumenti o skupnim pokoliima Hrvata •

"KROZ PUSTA BRDA VODI NAS USKI PUT..."

Kako ne osjetiti jeku koračnice koju su ponosito pjevali hrabri hrvatski vitezovi dok su od 1941. pa na dalje, i u ovim našim danima, jurišali u boj protu onih istih neprijatelja koji su ustali protu neovisne i slobodne domovine Hrvatske.

Partizani ili ti "antifašisti" su tada, kao i sada, predvođeni ideologijom oktobarske i staljinističke ideologije, podložni zavodnicima velikosrbske misli. Oni, crveno obojeni, što su indoktrinirani komunizmom, mrzili su sve koji su davali odpor i htjeli svoju nacionalnu državu i slobodu. Kako je teklo hrvanje s tim zlom, povijest mora razotkriti istinu. Posljedice su vidljive i danas, jer, svuda iz zemlje vire kosti nevinih, što je posljedica mržnje i osvete.

Upravo ovih dana, u mjesecu svibnju, naše se misli vraćaju na crni svibanj 1945. Jedino je sad drugo vrijeme, slobodnije se govori, dapače, smijemo tražiti osobnu odgovornost za počinitelje ratnih i poratnih zlodjela.

Ovih sam dana bila na mjestu trase auto-ceste, zaobilaznice oko Maribora. Svako djelo na vidjelo - veli naš narod, a upravo tu, gdje se u strahu šaputalo o stravičnom pokolju naših ljudi, suhe kosti potvrđuju istinu. U ime hrvatskih političkih zatvorenika, zamolili smo našu Vladu da diplomatskim putem zaustavi trasu puta dok se komisijski ne utvrdi istina o približnom broju ubijenih. Državno tužilaštvo Republike Slovenije započelo je svoj dio. Radovi su zaustavljeni. Mi ćemo podnjeti tužbu protu nepoznatog počinitelja. Zločin ima počinitelja, a pravda mora biti zadovoljena.

Na žalost, svakog dana zapažamo da se oni isti, čija je mržnja ubila stotine tisuća nevinih ljudi po završetku rata, ponovno okupljaju i opet veličaju Tita - pokretača i predvodnika svake naše patnje koju smo trpjeli. U Kumrovcu slave 1. svibnja, spremaju se izazovno proslaviti Dan pobjede, 9. svibnja. Pitam se, zašto izazivaju našu ogorčenost, kad smo mi tu "pobjedu" proživjeli na vlastitoj koži. Koliko puta treba ponoviti da smo mi, hrvatski politički zatvorenici, pod komunističko-partizanskom vlašću izdržali više od 400.000 godina robije. Da ne možemo zaboraviti svoje ubijene od Maribora, Macelja, Jazovke, Dakse i svih znanih i neznanih jama i mučilišta, dokaz je što nam i sama priroda nuđa pečat počinitelja.

Kako to da se ponovno daje zapažen publicitet tim lažnim demokratima? Oni i sad ponovno prisiju crvenom oktobru i zločincu Titu. Kome služi Hrvatska (vele nedemokratska) televizija i tisak? Njihove se manifestacije ističu na ekranu i novinama, dok se prikazuje Kumrovec, prešuće se proslava Dana Zrinskih i Frankopana, naših patrona, u Gvozdanskom, gdje je nazočilo više od 1000 političkih zatvorenika pri odkrivanju spomenika za žrtve iz 1941. i našega Domovinskog rata. Nema novinara i nema televizije!!!

Kaja PEREKOVIC

politic

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

PREDSEDJNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
tel: 01/46 55 301, fax: 01/46 55 279

LEKTOR
Mario Bilić

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 10 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 120 kn
za inozemstvo: Europa 240 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 480 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju, list uređuje
Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/46 55 301,
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Slika na prvoj stranici:
Hrvatska mladež na križnim putovima 1945.

Slika na trećoj stranici korica:
Demolirana kapelica Sv. Barbare u Laškom

Slika na posljednjoj stranici:
Giovanni Maria Cassini: LA DALMAZIA/CON/LE
ISOLE ADIACENTI/ROMA (Roma, 1792.)

POLICENTRIČNI RAZVITAK HRVATSKE

Posljednjih su se tjedana u našoj javnosti usporedno čula dva u biti istovjetna prijedloga: jedna se liberalna zastupnica založila za zakonsko ograničavanje doseljavanja u Zagreb, a u televizijskoj reportaži o Sesvetama izvjestitelj napomenu kako se u mjesnoj upravi, pa i među pučanstvom sve češće čuje, da bi trebalo "onemogućiti novo doseljavanje" u to zagrebačko prigradsko naselje. Makar ovi prijedlozi mogu predstavljati povod za mnoštvo politoloških, socioloških, gospodarstvenih, kulturnih i drugih rasprava, ovdje nas ove dvije iskre zasad zanimaju samo kao simptom jednoga zabrinjavajućeg raspoloženja, koje u sebi krije mnoge opasnosti i sili na postavljanje niza pitanja.

Činjenica je, da Hrvatska postupno seli u Zagreb. Zbog priljeva ratnih prognanika i izbjeglica, zbog dramatična položaja naših sunarodnjaka u BiH i Bačkoj, a onda i zbog koncentracije kapitala i moći u njemu, naš glavni grad postaje prevelikim za malu Hrvatsku. Novi prostorni plan naše države, zakoni o otocima i područjima od posebne državne skrbi, bar onako kako su predočeni javnosti, ne samo da ne ulijevaju dovoljno povjerenja, nego i ne pobuduju opći interes ni izbliza u mjeri koju ova problematika zasluguje. Izgleda da Hrvati uglavnom nisu svjesni političkih, demografskih, gospodarskih, vojnoobrambenih i kulturnih posljedica raseljavanja pučanstva iz pokrajina i njihova naseljavanja, ako ne u inozemstvu, a ono u Zagrebu i okolicu.

Potegnuti (ozbiljno, a ne demagoški i strančarski) pitanje nužnosti policentričnoga razvoja Hrvatske, u nas se nerijetko izjednačava s opasnom tezom o rastakanju, pače federalizaciji Hrvatske i uspoređuje s nikad posve ugaslim autonomaško-protuhrvatskim tendencijama. To je posljedak našega povijesnog razvoja. Pišući o "geografskoj osnovici hrvatskog naroda", lucidni je Filip Lukas davno istaknuo kako mi Hrvati "nemamo jedinstvene geografske cjeline, zaokružene prirodnim granicama, kojima bi bila omogućena naša unutarnja koncentracija bez većega stranog utjecaja, već su (hrvatske) zemlje odvojene središnjim planinskim sklopom, a svaka je od njih sa stranim zemljama jednake građe povezana, pače, što je kod toga najpresudnije, ti dijelovi su mjestimice sa stranim geografskim cjelinama jače privezani, negoli sa zemljama vlastitoga naroda, pa je tako omogućivana različita orientacija i infiltracija tude krvi i tudega duha."

Upravo zbog togaje Hrvatska stoljećima bila rascjepkana, pa je proces našega nacionalnog osjećivanja i organiziranja bio tijesno povezan s idejom ne samo misaone, političko-kultурне, nego i teritorijalne integracije, kojoj je centralizacija prešutno postala prirodnim oblikom. Zagreb je postao srce i duša, simbol Hrvatske, pa mu to obilježje nisu mogla oduzeti neka druga sveta, strogo uvezši možda i slavnija mjesta nacionalne povijesti. I kao što su našu orientaciju prema Zagrebu neprijatelji pravilno prepoznivali kao opasnost za svoje interese, tako smo i mi postali skloni svaki otklon od snažne centralizacije promatrati kao napadaj na hrvatske interese, kao pokušaj ponovnoga cijepanja i rastakanja.

Po svemu se čini da je takva naša reakcija bila korisna i nužna posljednjih dvjestotinjak godina, a napose u vrijeme stvaranja i obrane države. Budući da i danas ima političkih snaga, pa i stranaka, koje bi simpatizirale s dezintegracijom Hrvatske, ona je i danas u tom pogledu uputna. Međutim, kao opći i načelni stav ona postaje sve manje prihvatljivom, a sve više prijeti da se izrodi u svoju suprotnost. Hrvatski nacionalist, dakako, ne će ni iz mogućih današnjih tendencija centralizacije izvlačiti zaključak daje "Zagreb preuzeo ulogu Beograda, Beča ili Pešte". Njemu nikad ne će pasti na pamet da vlastiti glavni grad izjednači s prijestolnicama koje simboliziraju hrvatsku potlačenost i obespravljenost.

Međutim, upravo zbog osjećaja vlastite odgovornosti mora biti svjestan i mora upozoravati, da se takvo razmišljanje ne smije očekivati od svega pučanstva. Mora imati na umu da time što postoji opasnost da Zagreb usisa ostatak Hrvatske, on ne samo da će biti predstavljan kao strašilo, nego će biti ugrožena zdrava narodna jezgra, bit će ugrožena obrambena sposobnost države, bit će dovedeni u pitanje njezini demografski, gospodarski i kulturni potencijali. Upravo radi toga treba žurno poduzeti korake kojima će se potaknuti policentričan razvoj Hrvatske. Puke deklaracije ničemu ne koriste.

Neki bi graknuli na usporedbu, ali - u NDH se o tome mislilo, pa je upravo radi jačanja države i čvršćeg privlačenja Bosne, glavnim gradom imala postati Banja Luka. Može li se iz tog primjera išta naučiti, odnosno, ima li, uostalom, ikakva razloga da Vrhovni ili Upravni sud Hrvatske ne budu u Kninu? Zašto u današnjoj eri kompjutorizacije ministarstvo poljodjelstva ne bi moglo biti u Osijeku, a ministarstvo turizma u Dubrovniku, mirovinski fond u Gospicu, a zdravstveni u Požegi itd.? Samo "izmještanje" nekoliko krupnih državnih tijela dovelo bi do povećanja atraktivnosti pokrajinskih središta, do njihova intelektualnoga, kulturnog i gospodarskog snaženja. Tek tada bi i Zagreb mogao preuzeti onu ulogu, koja mu doista treba pripadati... *

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA:

Opet manipulacije "Antifašizmom"!	3
Kaja PEREKOVIĆ	
Država Hrvatskog naroda	5
Sloboda zločina - zločin protiv slobode	6
Darko GAŠPAROVIĆ	
Zločinci i kazne	7
Ferdo ŠARIĆ	
Pisma iz Istre	10
Darko GAŠPAROVIĆ	
HRT se mora javno očitovati kojim će jezikom ubuduće zboriti	11
prof. Marijan KRMPOVIĆ	
Novi velikosrbski memorandum nazvan Deklaracija (21.)	13
Mato MARČINKO	
Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Europi 1919.-1945. (X.)	16
Tomislav JONJIĆ	
Hrvatski kralj Zvonimir i Papa Grgur VII. (7.)	19
Tomislav HERES	
Uzori Draže Mihailovića i partizana	22
Savić MARKOVIĆ ŠTEĐIMLIJA	
Klaun i (ili) pokvarenjak	24
Alfred OBRANIĆ	
Društvene vijesti	25
Gvozdansko, gdje je to?!	26
Kaja PEREKOVIĆ	
Položaj bivših političkih uznika u Estoniji	28
Jure KNEZOVIĆ	
Hrvatski junak i legenda II. svjetskog rata Jure vitez Francetić	29
mr. Darko SAGRACK	
Tko je Manda Devčić	31
Josip-Jozo SUTON	
Stradanja hrvata u Koprivničko-križevačkoj županiji (XIV.)	33
Stjepan DOLENEC	
Popis ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata sa područja Biskra, Splitsko-dalmatinska županija	35
Mate AKRAP	
Iz rada Istraživačkog središta za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava za Karlovačku županiju	37
Mladen ŠOMEK	
Krvavo Hrvatsko poslijeratno proljeće u Gospicu (V.)	39
Nikola BIĆANIĆ	
Događaji u Gračanima u svibnju 1945	41
Prof.dr.sc. Josip	
Bleiburske udovice	43
Slavko ČAMBA	
Hrvatski mučenici i izpovjednici vjere Žumberka i Križevačke biskupije	44
Milan RADIĆ-ILAS	
Džemaludin Čaušević	46
Mirsad BAKŠIĆ	
Drakonske kazne pred Varaždinskim sudom 1947.	48
Zlatko MESARIĆ	
Tragedija obitelji Hrčko dogodila se u svibnju 1945	49
Dr. Neda Hrčko	
Pila podmazana juhom	51
Augustin TOMILNOVIĆ-SAMAC	
Priča o jednom stradanju	53
Marija KOSTANJEVAC	
Svibanj 1945. u britanskim dokumentima (VI.)	55
Popis osoba kojima je izplaćena naknada	56

DOGODILO SE U TRAVNJU 1999.

7. IV. - U Chicagu otvorena Konferencija o poslovnim mogućnostima i ulaganjima u Hrvatsku. Američki predstavnici ocijenili Hrvatsku najstabilnijim i najpouzdanijim američkim partnerom u regiji. Nakon početka napadaja NATO-a na SRJ nastavljeno razdoblje srdačnih odnosa Hrvatske i SAD.
9. IV. - Podpredsjednik Vlade i ministar pravosuđa dr. M. Ramljak priopćio da je još 3. ožujka zatražio da ga se razriješi tih dužnosti. Kako Predsjednik Republike nije reagirao, Ramljak podnio neopozivu ostavku.
9. IV. - Odlukom predsjednika Clinton-a, Hrvatskoj omogućeno nabavljanje jakoga američkog naoružanja i vojne opreme, čime je dokinut embargo koji je trajao više od sedam godina. Ta odluka ne znači skori hrvatski ulazak u Partnerstvo za mir.
12. IV. - Nakon godinu i pol, u Haagu počelo suđenje Dariju Kordiću i Mariju Čerkezu.
13. IV. - Nakon duljeg okapanja, Zastupnički dom Parlamenta Federacije BiH nadpolovičnom većinom odobrio Sporazum o posebnim odnosima između Republike Hrvatske i Federacije BiH, podpisani 22. studenoga 1998.
16. IV. - Predsjednik Republike imenovao Z. Šeparovića ministrom pravosuđa, I. Heraka ministrom turizma, a M. Kovača ministrom zaduženim za provođenje posebnih odnosa između RH i Federacije BiH, te odnosa s BiH. S. Morsan razriješen dužnosti ministra turizma.
20. IV. - Više od 200 jugoslavenskih vojnika upalo u razvojačeno područje na Prevlaci. Hrvatska prosvjedovala Vijeću sigurnosti. Jugoslavenska se vojska 27. travnja počela povlačiti.
22. IV. - Zbog štrajka radnika *Tiska*, Hrvatska dva dana bez novina.
25. IV. - Posljednjeg dana susreta zemalja članica NATO-a u Washingtonu, predstavnici 19 država susreli se sa sedam država "prve crte" prema Jugoslaviji. SAD obećale pomoći, a u završnom priopćenju se ističe kako će NATO uzvratiti Srbiji pokušati ona ugroziti susjede.
29. IV. - Parlamentarna skupština VE jednoglasno prihvatile izvješće Odbora za monitoring, kojim se pohvaljuje napredak koji je Hrvatska pokazala u izvršenju svojih obveza. Ostaju prigovori glede izbornog zakona, lokalne autonomije, pravosudnog sustava, ustavne zaštite manjina i slobode medija.
29. IV. - Hrvatska i slovenska vlada priopćile kako su se suglasile da u svezi s problemima oko Piranskog zaljeva potraže savjetodavno mišljenje bivšega američkog ministra obrane, Williama Perryja.

"Ponosim se što sam ubijao hrvatsku fašističku bandu", tako veli Rade Bulat, a donosi *Novi list* 25. ožujka ove godine. Bez prestanka se razhuktava bjesomučna hajka takozvanih antifašista, koji puni mržnje izazivaju naše ogorčenje i žalost što pljuju na inicijativu pomirbe koju je ponudio i potiče dr. Franjo Tuđman. Ne znam tko još može slijediti tu mržnju koja, poput erupcije mračnog podzemlja, izbjiga razorno, pa izaziva naš prezir i osudu, dok se svakodnevno razotkrivaju zlodjela partizana i komunista.

Hrvatska i Slovenija, Bosna i čitava bivša Jugoslavija "iskičeni" su njihovim djelima koja traže osudu i počinitelja. Zločin je zločin, a ovaj nikad ne zastarijeva. Zločin ima počinitelja i treba ga razotkriti i predati pravdi -jer nas na to obvezuju grobovi i kosti koje svakodnevno nalazimo. U grobovima oko Maribora - ustaše i domobrani i ono silno mnoštvo naroda, koje je bježalo ispred tih "osloboditelja" - nisu sami sebe poubijali. Strašivo je pogledati kartu Slovenije koja je sva isprepletena grobovima "fašista", koje su ubili "antifašisti".

Pročitajte ovo što veli Bulat, jer ovo odgovara njegovim javnim istupima, makar naknadno ustvrdio da tu izjavu nije poslao *Novom listu* - dosta je jasan jer je još uvijek pun mržnje, a bio je, veli, antifašist. Ponosi se što je na tlu Nezavisne Države Hrvatske ubijao, veli, fašističku bandu. Citiram: "Moja supruga, Milka Kufrin-Bulat, moja porodica, cijela zajednica antifašističkih boraca i ja osobno trpimo velike duševne boli na najtragičniji način, syjesni da u Hrvatskoj ponovno oživljaju fašističke aveti... Revanšisti i NDH nostalgičan danas bi htjeli suditi nama koji smo u svojim mladim danim stali na stranu uništenja fašizma... Osobno se ponosim što sam na tlu tzv. Nezavisne Države Hrvatske zadavao smrtonosne udarce i, isključivo u borbi, ubijao hrvatsku fašističku bandu... Partizani Jugoslavije u II. svjetskom ratu bili su i ostali vojska duboko moralna, visoko patriotski stvorena od svjesnih boraca,

OPET MANIPULACIJE "ANTIFAŠIZMOM"!

Piše:

Kaj a PEREKOVIC

uvijek spremnih na žrtvu za slobodu svog naroda, te za ciljeve velike Oktobarske revolucije...

Stvara se klima otvorenih lovišta i hajki protiv učesnika antifašističke borbe u kojima poraženi hrvatski banditi i njihovi sljedbenici postaju sve agresivniji i otvoreniji u izražavanju svog nacionalšovinizma i rasizma u čemu im mnogo pomaže službena hrvatska štampa, a posebno HTV. U prilog istine o čistoći mog lika svjedočit će mnogi časni i ugledni pojedinci, kao i Predsjednik Republike Hrvatske, akademik Franjo Tuđman, također antifašistički borac... Ja neću pogaziti svoju partizansku zakletvu i ustuknuti pred pojavom neofašizma i totalitarizma, koji su, u pravilu, upereni protiv naprednog, demokratskog i socijalističkog razvoja i mira u svijetu. Ako je potrebno, kao i prije 50 godina, vlastitim ću životom braniti svoje ciljeve i ideje".

Ovih dana svi su javni mediji prenosili vijest da je započeto trasiranje auto-ceste kod Maribora. Kako trasa nove ceste presejeca nekadašnje tenkovske jarke u koje

Na trasi buduće auto-ceste.

su "osloboditelji" - partizani, po završetku rata poubijali i pobacali neutvrđen broj civila - žena, djece, staraca, kao i veliki broj vojnika NDH, kao i slovenske građane i nacionalne borce Slovenije, protivnike partizana-komunista. Suhe kosti govore i zvone protiv toga genocidnog zločina.

Čim smo doznali da će trasa prelaziti preko te stravične grobnice, HDPZ je uputio molbu Vladi RH da, po svojim ovlaš-

timu, posreduje kod Vlade Republike Slovenije, da se radovi zaustave, a teren istraži, da se utvrdi bar približan broj žrtava za koje se znalo, ali se šutjelo. Zašto?!? Pa, zato što je donedavno vladala "crvena zvijezda" - što je bila komunistička vlast, a naredbodavci i počinitelji močni, pa se nije smjela istina iznositi na vidjelo.

No, razumno je reagirala slovenska javnost i Vlada. Radovi su zaustavljeni dok Državno tužiteljstvo ne obavi svoj dio obvezu, dok se ne utvrdi bar približan broj stravično ubijenih kao i način ubijanja. Nadamo se da više nije moguće sakriti zločin, a, eto, taj su zločin počinili "antifašisti" - ne u ratu, kako to kaže Bulat i njegova družina, već u miru, po završetku rata. Mora se razotkriti naredbodavac i izvršitelj. Zar i dalje može trajati mit o velikom Titu, od njega se i iznjedrilo i to zlanoalog za ubijanje i likvidaciju razoružanih neprijatelja...? Zašto se bune partizani i "antifašisti" što se utvrđuje istina? Nije li im savjest uznenirena, jer trag vodi do mnogih pojedinaca, pa sad opet viču: "drž'te lopova"?

U nedjelju, 25. travnja, nazočili smo u Pavučnjaku, u blizini Jastrebarskog, bla-

Ograđeno mjesto gdje su izvađene prve ljudske kosti.

Uobičajeni repertoar "antifašista", ispisan crvenom bojom.

goslovu Križa, kojeg je udruga Hrvatski domobran iz Samobora podigla da upozori prolaznike na stravične žrtve ubijenih nakon rata na tom području. Križ će upozoriti prolaznike na žrtve nevinih. Hoće li se i krivčev pogled zaustaviti na tom znaku? Hoće li im savjest progovoriti kajanjem ili će ovako, kao i na kapelici uz rudnik Barbara, ponovo izliti svoj bijes i mržnju, pa osvrnuti znamen na nevine (v. sliku na unutarnjoj strani korica)?

Pročitala sam *Novi list* od 26. travnja, gdje piše da je u Jasenovcu održana komemoracija za žrtve koje su tamo stradale. Dobro je što se skreće pozornost na žrtve, koje su i tu ljudi podnosi u tijeku rata. No, svaki zločin je za osudu. Nije mi jasno da samo pojedinci svojataju pravo isticati i uveličavati broj, samo nekih stradalnika, a niti čuti - ne žele priznati svoje zločine. A zna se da je u Jasenovcu i poslije raspушtanja ustaškog jasenovačkog logora - logor trajao u miru, sve do 1947. To potvrđuju svjedoci, koji su u to vrijeme tamo bili. Koliko je tih žrtava stradalo? I na to treba odgovoriti. Kako to da nazočni na 54. godišnjici probroja iz jasenovačkog logora omalovažavaju i negoduju, dapače, kako piše *Novi list*: "Zviždući za Tuđmanove izaslanike", citiram: "Visoki državni dužnostnici i izaslanici hrvatskog Predsjednika, Franje Tuđmana, Sabora i Vlade - Janko Bobetko, Slobodan Lang, Milivoj Kujundžić i Zvonimir Šeparović dočekani su u nedjelju zvižducima, smijehom i negodovanjem više stotina sudiонika komemoracije".

I dalje: "Nakon što su svi položili vijenac, najprije je general Bobetko, kao Tuđmanov izaslanik, priliku da govori okupljenima podno jasenovačkog Kamenog cvijeta iskoristio kako bi upozorio na kosovsku tragediju i podržao silu koja toj tragediji pokušava stati na kraj: "Budimo pošteni i kažimo da takve zločine ne priznaje nijedan zakon, jer ljudski rod ne može biti lovište", kazao je izaslanik Bobetko, i dok je izgovorio svoje posljedne riječi, na njega se osula paljba sa svih strana. "Jako lijep govor", dobacila mu je cinično jedna starija gospođa, drugi su ga pozivali da govori o Jasenovcu, a uslijedili su zvižduci, vika i negodovanje.

Kujundžićev nastup ponovno je dočekan s općim smijehom, naročito kad je, u ime Sabora, prisegnuo da "nikad u Hrvatskoj ne će biti ni crvenog ni crnog totalitarizma", "u Hrvatskoj se nikad ne će ponoviti Jazovka ni Jasenovac". Ispraćen je smijehom i omalovažavanjem.

I ministar pravosuđa, Zvonimir Šeparović, kao da nije bio vidio kako su prošli njegovi predhodnici, inzistirao je, u ime hrvatske Vlade, na "žrtvama svih zločina, bez obzira tko ih je počinio". Šeparović je, naime, govorio o žrtvama fašizma i komunizma, zahtijevajući da "ova ruža" (jasenovački kameni cvijet) bude spomenik za Jasenovac, ali i za Bleiburg, žrtve logora u Jasenovcu poslije rata, pa i za Dubrovnik, Voćin...

Nakon govora "gospode" i zvižduka kojima su ispraćeni, "drugovi" su dočekani pljeskom i odobravanjem... Predsjednik Saveza antifašističkih boraca Hrvatske, Ivan Fumić, prekinut je pljeskom kad je kazao da je "dobar dio onih koji su stradali kod Bleiburga i tekako odgovoran za Jasenovac i druge logore..."

Držim da se ovo ponašanje okorjelih zulumčara povijesti može protumačiti kako su daleko od isticane njihove demokracije. Oni demokraciju shvaćaju i čitavu svoju borbu, a to je da svi moraju misliti i raditi kao i oni (lažni antifašisti), pa ako to ne čine, onda ih odbacuju i ismijavaju kao npr. Tuđmana, Bobetku, Kujundžića i Šeparovića, iako su i oni bili partizani, no samo što su uvidjeli zablude, jer se borba, uglavnom, vodila protiv interesa hrvatskog naroda što, bez sumnje, još i danas ističe Rade Bulat.n

VITEZIMA SVIBNJA 1945.

*Vama, koji nemate humka, križa, svjeća
ni cvijeća,*

*Vama sto vežaše vas kao rukovet cvijeća i
rukovet nedozrelog žita,
vezani i zauvijek svezani.*

*Vaše su cvjetovе, ciljevima kosili
i nedozrelo žito u krvi gazili.*

Živote Vam uzeše bez suda, imena i prezimena.

O gdje bijahu Vaša ljudska prava?

*Grabe, ceste, jarci i šumarnici Vaši su grobovi.
Svevišnji je milostiv!*

*Daruje Vam svakoga svibnja nježne vlati trave,
livadsko i šumsko cvijeće, te sunce i mjesec
za vječne svijeće.*

*Vitezzi, Vaše će žrtve kao luči iskriti i sjati,
bili ste odani domoljubi Hrvati!*

Počivajte u miru Božjem!

S nama ste! : ..

DRŽAVA HRVATSKOG NARODA

Proglas Hrvatske republikanske zajednice u povodu Desetog travnja

Potrebno je pogledati u oči činjenici da je u najnepovoljniji no jedini mogući čas između 1918. i 1990. jedan dio Hrvata pokušao ostvariti hrvatsku neovisnost. U sintezi hrvatskih pokušaja za tim ostvarenjem ne može se prešutjeti ni pokušaj 10. travnja 1941., jer bi to značilo zanijekati jedna bitan dio hrvatske prošlosti i nastaviti s građanskim ratom, koji je u velikoj mjeri kriv za kratkotrajnost postojanja NDH. Premda poražena, ona je ipak bila izražaj i dokaz vjekovne težnje hrvatskog naroda da bude slobodan na svome povijesnom narodnom području. Uza sve počinjene pogreške i propuste, kojih smo svjesni, povijesna je zasluga desetotravanjskog naraštaja što je hrvatsko pitanje iščupao iz spletu unutrašnjih problema Jugoslavije i posve jasno ga postavio pred svijet kao posebno, međunarodno pitanje.

U povijesnoj perspektivi ta hrvatska revolucija nije ni političko ni stranačko pitanje, nego je prekretnica u životu hrvatskog naroda, koju nikakvi kasniji događaji ni trajniji politički uspjesi ne mogu izbrisati. U dugom razdoblju represije u domovini i nerazumijevanju u stranom svijetu, gasilo se je ono nebitno, slučajno i prolazno iz četverogodišnje borbe za tu državu i ostalo je ono bitno. Učvrstilo se shvaćanje da država nije samo pusti okvir, nego punina života koju valja u sebi nositi i u prvoj zgodji ponovno je ostvariti.

"Konačno, zašto hrvatski narod hoće državu? Ni sad ne živi izvan države i bez države. Očevidno je, dakle, da on ne želi ni državu zbog države, ni Hrvate ministre da budu ministri, ni Hrvate vojниke da budu vojnici, nego on to sve hoće da bude samo njegovo, vjerujući da će onda biti sve zbog njega kao naroda, zbog svih Hrvata koji čine narod, te da će on u takvoj državi biti čovjek, slobodan, ugledan, sa svim pravima i dužnostima." (Prof. Ivan Oršanić, časopis Republika Hrvatska, br. 37, prosinac 1959., str. 20.)

Ovaj duboko etički sadržaj branio je hrvatski otpor ne samo tamo gdje se mogao izraziti, nego i tamo gdje se ta uspomena u svom čistom, nenasilnom obliku kažnjavala drakonskim kaznama, uništenim egzistencijama i razbijenim obiteljima. Duboko skrivena uspomena na kratkotrajnu hrvatsku neovisnost izbila je u domovini na površinu kao daleki ideal u razdoblju "hrvatskog proljeća", a kasnije, kao prkos, u sramotnom procesu protiv dr. Andrije Artuka viča koji je bio namješten upravo zato da u novim naraštajima zatruje i uništi uspomenu na hrvatsku neovisnost. I u jednom i u drugom slučaju represija je imala suprotan učinak, pa kad je pad Berlinskog zida i u Jugoslaviji probudio slobodarske impulse, hrvatski osloboditeljski poriv bio je već živ masovni pokret. Na iznenadenje tadašnjih komunističkih vlasti i stranoga svijeta koji je nastojao spasiti Titovu baštinu i režim njegovih epigona, te su nove snage, pod zastavama s tradicionalnim hrvatskim grbom na travanjskim izborima 1990. dovelo do pobjede dr. Franje Tuđmana i do njegova izbora za predsjednika

RH, čime je započeo proces razdruživanje između nove RH i ostalih dijelova Jugoslavije.

Točno je da nova RH nije nastavak NDH. Desetotravanjski čin bio je revolucionarni prekid s dotadašnjim državnim okvirom. Proces započet 30. svibnja 1990. bio je formalno legalan korak u ustavnom i političkom preustrojavanju Hrvatske. Taj se proces tek 25. lipnja 1991. radi oružane agresije JNA pretvorio iz borbe za spašavanje stecene autonomije u borbu za državnu neovisnost. Sabor je tada Ustavnom odlukom o suverenosti i samostalnosti RH pokrenuo formalni postupak razdruživanje Hrvatske od drugih jugoslavenskih republika i od Federacije, što je konačno dovelo do međunarodnog priznanja hrvatske neovisnosti.

Marke NDH "za prvu ruku": Grbom NDH zacrnjena glava kralja Petra II

Ovaj proces niti bi nastao, a još manje bi se održao i doveo do suvereniteta RH, da Hrvati i Hrvatice nisu od veljače 1990. izlazili na ulice pod zastavama s hrvatskim grbom, s jasno izraženom željom obnavljanja hrvatske države. Iako su vodstvo i politički odlučujući slojevi uglavnom potjecali iz prošloga režima, narodno mnoštvo koje je izdignulo to vodstvo na vlast bilo je zadojeno desetotravanjskim duhom, ali nije zahtijevalo obnavljanje ustaške vladavine, nego samo obnavljanje hrvatske države. Mnoštvo je bilo državotvorno i revolucionarno kao što su to bili borci koji su razoružali jugoslavensku vojsku 1941. Ovo se nacionalističko mnoštvo listom uključilo u oružanu obranu RH i bilo je mač i štit nove Hrvatske. I do konca domovinskog rata sinovi i unuci ustaša i partizana u tom su se duhu zajednički borili.

Politiku su, međutim, vodili drugi koji su, što je posve razumljivo, unijeli u novu državu svoje osjećaje, uspomene i tradicije pa i predraude. Mi, hrvatski nacionalisti, bili smo toga svjesni, ali nismo nikada tražili povratak u prošlost, u doba hrvatskoga građanskog rata. Pa ni naš prigovor protiv izvođenja osnova hrvatskog Ustava od 22. prosinca 1990. nikada nije bio nametanje naših tradicija drugoj, tada već vladajućoj strani, koja je u Ustavu desetotravanjskog ustanaka isključila iz niza hrvatskih osloboditeljskih pokušaja zamijenivši ga svojim legendama. Naš je prigovor bio umjeren i državotvoran: ako hrvatska ljevica ističe svoje političko polazište, tzv. narodni (komunistički) ustanak iz 1941., jer je ovaj velike oblikovao hrvatsku sadašnjicu, onda treba omogućiti hrvatskim nacionalistima da i oni iznesu svoje

idejno bogatstvo i svoje žrtve za dobro Hrvatske i da ih prenesu u hrvatsku budućnost. Samo ako se suoči i priznaju obje hrvatske prošlosti, hrvatska politička sinteza može biti povijesno točna i potputna.

Dok je trajao rat, činilo se da smo doista u borbi za očuvanje naše zajedničke države našli put do zajedništva. Tek nakon pobjede, ponovno se probudio virulentni antifašizam, čija oštrica nije bila usmjerena protiv neprijatelja hrvatske države, nego uglavnom protiv onih koji su potjecali iz druge, nacionalističke tradicije, nastale između 1941. i 1945. Stvarane su nove, ideološke legende i obnovljena je crna legenda iz doba partizanskog rata protiv NDH s proglašenim računom, da će ocrnjivanje jednog dijela hrvatskog naroda olakšati ulazak Hrvatske u Europu. U Budimpešti je 21. kolovoza 1997. Hrvoje Šarinić, kao predstojnik Ureda predsjednika RH, smatrao potrebnim osuditi NDH "kao kvizilinski i zločinački režim", čime je nametnuto hrvatskoj državi tešku hipoteku. U Zagrebu je pak nedavno obnovljena uspomena na Deseti zagrebački partizanski korpus, za koji je izaslanik predsjednika RH, g. Zlatko Canjuga, rekao da se ova jedinica borila "u prvom redu za slobodnu Hrvatsku", što ipak nije smetalo da "je cijela svečanost bila obilježena nekim danas zabovljanim simbolima kao što su Titove slike i značke i zvjeze petokrake", kako su to javile novine (Vjesnik od 17. siječnja 1999.).

Ako želimo da se RH doista razvije u slobodarsku državu, moramo shvatiti da je to dio prošlosti u kojoj se izvijljavao i odgajao dio hrvatskog naroda, te ne smijemo njihovo izvijljavanje uzeti kao osobni politički izazov i odgovorati neumjerenim, nepodobnim pa i povijesno neistinitim argumentima s druge, naše strane, i tako obnoviti najgore trenutke davnoga građanskog rata. Upravo zato što smo nacionalisti i što u Desetom travnju gledamo izražaj borbe za državu, a ne za osobne, stranačke ili ideološke pozicije, odbijamo takve ekstremne reakcije, jer one ponovno otvaraju rane koje su zacijsile u zajedničkoj borbi u domovinskom ratu.

Ističemo zato duh hrvatskog zajedništva i medusobne hrvatske ljubavi koji je u teškom razdoblju beznađa pokazao prof. Bozo Dugeč, dijete i đak Titove Jugoslavije, koji je kao politički emigrant u Njemačkoj, u svom govoru na proslavi Desetog travnja u Münchenu 7. travnja 1979. rekao: "Možda naša Nezavisna i nije bila najnezavisnija, niti je to mogla biti u onom strašnom ratnom kaosu. Uostalom, potpuno nezavisnih država nema ni danas nigdje na svijetu. Činjenica je i to, da je naša Nezavisna bila država Ante Pavelića, i ustaška država, i država domobranksa, ali je ona u prvom redu i na prvom mjestu bila država hrvatskog naroda, naša nacionalna država!" (Časopis Republika Hrvatska, broj 121, listopad 1979.). I ove riječi neka budu naš jedini odgovor onim Hrvatima koji nas napadaju.

U ime GO HRZ
Zvonko Bajan, dopredsjednik

SLOBODA ZLOČINA - ZLOČIN PROTIV SLOBODE

Kad su se godine 1938., poslije potpisivanja muenchenskoga sporazuma s Hitlerom, vratili u svoje prijestolnice, britanski i francuski premijer, Chamberlain i Daladier, trijumfalno su svijetu objavili da su spasili mir. Godinu dana iza toga izbio je dotad najstrašnji i globalni rat u povijest čovječanstva. Djelujući zasigurno u najboljoj namjeri, u varavoj nadi da se prodajom slobode drugoga može dugoročno kupiti globalni mir, ti su političari u ime mira i demokracije zapravo sankcionirali zločin protiv slobode. Ako i jest teško složiti se s Churchillovom tvrdnjom da je fundamentalna pogreška u politici zločin, ona svakako znači nehotično sudioništvo u zločinu. Znano je s koliko se krvi i patnja velike većine nedužnih ljudskih bića morala otkupiti ta pogreška. Doduše, posve je vjerojatno, štoviše sigurno, da bi Hitler bio krenuo u ostvarenje svojih zločinačkih planova i bez tih potpisa. Ali bar ne bi bila ostala opterećujuća mrlja moralne sukrije za počinjen kolektivan zločin koja do danas optereće savjest zapadnih demokracija. Engleska je pak demokracija takovu svoju ulogu, bar što se svjetskoga rata tiče, dovršila, politički i vojno možda shvatljivom, ali ljudski i etički sramotnom, ulogom u blajburškoj tragediji, makar je i to učinila vjerojatno nesvesna strahotnih posljedica po krivce, ali i velik dio nevinihbjegunaca pred komunističkim zlosiljem i slijepom odmazdom.

O ishodu rata protiv Srbije (ne zovem tu državu njenim službenim imenom, Jugoslavijom, jer je to puka arbitrarnost, neutemeljena kako povjesno tako i moralno) ne ovisi tek krhak svjetski mir i trnovita preobrazba jedne satrapske tiranije u demokraciju uklopljenu u tegobno uspostavljanje svjetskoga poretku na načelima slobode, mira i poštivanja ljudskih prava za svakog pojedinca i svaki narod, nego i možebitno prevladavanje aporije između pragmatična i utilitarna morala sjedne i univerzalne etičnosti s druge strane. Ne bi, međutim, trebalo imati odveć iluzija o nekoj bezvjetnoj etičnosti, moralnosti i humanitarnosti svjetskih moćnika kao bitna motiva za njihovu akciju **Odlučna snaga**. Jer, kako se to sad, odjednom, poslije osam godina, otkrivaju masovni srpski zločini protiv drugih etnosa, sustavno provođenje etničkoga čišćenja, a sve u službi sulude ideje ostvarenja Velike Srbije? I kako se

Piše:

Dr. Darko GAŠPAROVIĆ

tek sada Milošević od poželjna političkog partnera pretvara u ratnog zločinca planetarnih razmjera? A dok su, dugo, čerečeni od razularene životinske soldateske, umirali Škabrnja, Vukovar, Sarajevo, Srebrenica, dok je krvario pod udarcima granata neprispodobiv biser svjetske kulturne baštine, Dubrovnik, mogao se, kao *vox clamandi in deserto*, čuti tek pokoji glas pojedinih usamljenih intelektualaca i političara sišlih s vlasti, čudačkih svjetionika svijetu duhovne tmine gdje ništa što se ne može na tržištu (bilo kojem: robe, oružja, droge, ideja) naplatiti ne vrijedi pišiva boba. Grubo rečeno, kolokvijalnim političko-trgovinskim žargonom: dok je bio koristan i dok se uklapao u naše interese, Milošević je bio good boy, a sada, kad to više nije, promeće se u bad boy. Sirovost politike, ma gdje se događala (povijest kazuje da su oni koji su po svome biću htjeli djelovati i djelovali drukčije, u pravilu onemogućeni ili ubijeni), naučila nas je, napokon, da se od idealističkih prometnemo u skeptičke humaniste.

No, bez obzira kakovi bili motivi, ciljevi su ovoga puta, čini se jasni i dobri: ići do kraja u uništenju besprimjerne tiranije na tlu Europe poslije drugoga svjetskog rata, zapriječiti najzad učinkovito brutalna klanja, raseljavanja i krajnja, ljudskom umu neazmisliva, poniženja dostojanstva osobe i cijelih naroda. Ovome se mora, u konačnici dodati i davanje stvarna prava svakome narodu bez iznimke na njegovu državu unutar njegova povijesna i etničkog teritorija. Onaj pak tko je do temelja pogazio sva prava drugoga nema više nikakva prava pozivati se na nekakvo svoje pravo. Eksplicitno, to mora postati važećim i za Kosovo, jednako kao što se pokazalo neumitnim i za ostale jedinice bivše jugofederacije, bez obzira na to koliko se još pred tom činjenicom svjetski moćnici ponašali, barem deklaratивno, put noja s glavom zabijenom u pijesak.

Iako je doista neuputno povlačiti slovne paralele između starozavjetnih proroka i današnje situacije, ipak se neke naprosti nameću.

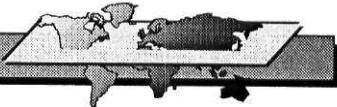
*Da, bezuman je moj narod
ne poznaju me,
djeca su oni nerazumna,
ništa ne shvaćaju,
mudri su tek za zlodjela,
al' činiti dobro ne umiju.*

Tako prenosi Jeremija riječ Jahve nad Vojskama. A nismo li već od pokojnoga Jovana Raškovića prije sedam godina čuli prestrašnu izjavu da je njegov, srpski, narod lud? Ta ludost iskupljuje se žrtvom proraka, pa je tako i častan i uman glas usred kolektivna ludila, glas srpskoga novinara Slavka Ćuruvije, nedavno ušutkan metcima pomahnitalih zločinaca u službi Zločina. Eto znaka nade! Jer, ima, sigurno, u potaji, još takvih glasova!

Dijagnoza je, dakle, utvrđena, posljedice teške bolesti prejasne u svojoj strahotnosti, pa će i terapija biti više nego bolna i dugotrajna. Ali drugog puta nema.

Vrlo je zanimljivo promisliti stajališta duhovnih poglavara. Dok Sveti Otac Ivan Pavao II. dosljedan svom božanskom pozivu Andela Mira, upućuje vapaje za prekid rata, ali uz puno poštovanje slobode i dostojanstva svakoga pojedinca i svakoga naroda, noseći sutrpnu sa svakim ubijenim, proganjениm i poniženim čovjekom kao bratom u Kristu, dotle sveruski patrijarh Aleksej II. u Beogradu govori Srbinima da su pravda i istina, štoviše Bog, na njihovoj strani. Svaki se čovjek normalna uma i dobre volje mora zapitati: je li Patrijarh vidio i jednu jedinu sliku albanskih izbjeglica s Kosova, i jedan pogled dječjih očiju koji prodire u samo srce, plačući za milosrđem? Ako je sljedbenik Krista, smatra li i te ljude svojom braćom koja trpe, a ne tek bićima drugog naroda i druge vjere, pak stoga, valjda, na njihovoj strani nikako ne mogu biti ni istina, ni pravda, niti Bog? Uostalom, uz ostale, najsvetogrđniji je nacistički slogan bio **Gott mit uns**.

Ne, Bog nikada nigdje ne može biti na strani zločina ma gdje se i pod bilo kakvim izgovorom činio! On osuđuje zločine, ali i grijeh nečinjenja kad je u pitanju suprostavljanje Zlome. I zato je prešutno davanje slobode zločinu, toliko često prakticirano u povijesti, u biti aktom nečinjenja, zločin protiv same slobode. •

ZLOČINCI I KAZNE

- Mir koji je sličan ratu! Kakav je to mir?

(Ivan Softa, "Nemirni mir")

Dogodilo se i to čudo. Čudo u koje nitko nije vjerovao ni onda kad je najozbiljnije najavljivano. Jugoslavija, odnosno Srbija, Miloševićev režim konačno je kažnjen. Od "vekovnih svojih prijatelja". Čudo je tim veće što je Amerika nakon dugo godina, nakon II. svjetskog rata praktično, konačno povela i jedan pravedan rat. Dva doista velika, galaktička, rekao bih, čuda u jednom te istom trenu. Tko bi se tomu nadao! Sve to, naravno, potaklo je dio naših političkih amatera da se u Hrvatskom Državnom Saboru počnu zauzimati za ovo i za ono, paže pomalo i komično, ajoš više tužno, izgledalo kada ih je g. Dražen Budija razumnim riječima o tomu kako ne lete NATO-ve rakete na krilima ideja hrvatskih stranaka, ohladio i spustio na zemlju, u našu, manje - više virtualnu stvarnost. Jedno je, ipak, imati hrvatsko srce i srce za Hrvatsku, drugo je politika, a treće sam put, iznalaženje rješenja, pa u okviru toga i naša retorika. A svakomu je jasno da se hrvatski interesi ne štite emotivnom hiperakcijom koja u svojoj naivnosti umnogomu sliči na Šešeljevu ili Draškovićevu. Čitamo li političke govore naših najrazumnijih političara, barem od Vuka Krste Frankopana i Šimuna Kožičića Benje pa preko Petra Zrinjskog do Ivana a kasnije Janka Draškovića, Andrije Dorotića i bana Jelačića, od modernoga Ante Starčevića pa do Ive Pilara, Filipa Lukasa i Ivana Oršanića, lako je uočiti da je oprez i briga za Hrvatsku visoko nadmašivao njihove emocije. Pa nam je, u ovom slučaju, doista najmudrije promatrati što se zbiva i nastojati i sami nešto naučiti iz ove lekcije Srbiji i Miloševićevu režimu. Prije svega, bilo bi važno da naši hiperaktivci nauče kako nas Zapad ne voli ništa više zbog toga jer smo mu trenutno potrebbni da ostvari prvenstveno svoje, a nikako bilo čije, čak ni albanske, nekmoli hrvatske interese. Ne će doći nikakav bogati stric ili ujak iz Amerike i donijeti našoj djeci igračke koje oni požele. A

Piše:

Ferdo ŠARIĆ

Hrvatski Sabor u ožujku, nažalost, uglavnom je izgledao tako. Priča je ipak malo ozbiljnija, pa ako baš hoćete i - opasnija. Podimo redom.

Srpski vojnici se smiju nad leševima ubijenih Albanaca

Sve ovo što se zbiva Srbiji sada, objektivno, trebalo se dogoditi još 1991., ili barem kad su pred očima vojnika i promatrača toga istog Zapada klani ljudi u Foči, Goraždu, Srebrenici, i dakako diljem Hrvatske. Svi mi to znamo i osjećamo, a barunica Thatcher je to i potvrdila nakon skoro mjesec dana napada na Srbiju, izjavivši nešto slično. Nedavne činjenice govore nam da se mi nemamo razloga previše svijati oko skuta Zapada, nego iz svega trebamo znati izvući maksimalnu korist, i to na čisto merkantilnoj osnovi, jer i Zapad sam tako stvari postavlja. Samo! Zapad ima svoj pokrivač, mi svoj. I

tu priča staje, počinje dijalog. Jer da je Zapad nama odjedanput toliko sklon koliko smo vjerovali i kada se slavni Dick Nixon pet minuta nije prestajao rukovati s drom. Ivanom Supekom, on bi i u ovoj situaciji postupio poštenije prema nama nego što stvarno jest. Tek iz svojih interesa, a никако hrvatskih, ponajmanje iz interesa čiste pravde i istine, sa Zapadom, je stiglo priznanje, gotovo brzojavno uvijeno u celofan upozora Miloševiću, kako je Srbija ipak izvršila napad na Hrvatsku, a njeni vojnici počinili zločine. Ništa više, niti bilo što dalje od toga nije rečeno. A nisam siguran još uvijek da to jednom ne će i poreći. S tugom smo mogli zapaziti i zaključiti da nešto postaje zločin tek kada Englezi kažu da je to zločin. A kako je engleska povijest vrlo slična srpskoj što se toga tiče, ovaj puta prije svega mislim na sličnost s onom glasovitom Pašićevom; ja reko, ja poreko; to imam milijun bleiburga, pardon, razloga da im ne vjerujem. I slutim da još dugo imamo biti skrajne oprezni u bilo kakvom pokušaju "intimiziranja" sa Zapadom, a pogotovo glede naivne težnje naših političara da uđemo u NATO pakt. Uostalom, naši su momci još uvijek u Haagu, i to samo na entu diže moje razloge, baš kao i nedavna potvora hrvatskih generala od strane prononsiranog rasista Gelbarda, za kojeg sam prilično davno na ovim stranicama upozoravao Hrvate političare u Bosni i Hercegovini, da nakon one prijetnje g. Zubaku kako će oni određivati gdje će Hrvati u BiH živjeti (kondicije etničkog čišćenja, zar ne?!), da će sami sebe poniziti: ako nastave razgovarati s njim. Optuživši generale Soptu i Ćesića - Rojsa, i to na skrajne morbidan način, učinivši svojom idiotskom podvalom ono što ni Nikoli Koperniku, ni Albertu Einsteinu nije uspjelo, dakle uspostavivši dvostrani tijek vremena i tako zamijenivši datum svojih nebuloznih prijetnji s datumom govora dvojice hrvatskih generala, koji su reagirali na nje-

gov, osam dana ranije rečen govor, a ne obrnuto, Gelbard je još jedan od tragičnih pokazatelja newyorške ulice koja sve Slavene, pa tako i Hrvate, trpa u onu podrugljivu skupinu "Polak", koja ne znači ništa drugo doli - glupan. A u mnogočemu je taj opasni individuum odraz Zapada, i u ovom trenutku samo dobrodošao primjer da upozorimo na činjenicu kako Zapadu ipak ne treba više vjerovati od njegovih interesa. Već samo u sklopu toga gledati i s pravom tražiti naše interes. Zapad ipak funkcioniра na bazi urote i ucjene, svidjelo se to našim libertinima ili ne, i živo mu se fućka za bilo koga kada su njegovi gramzivi interesi u pitanju. Masonska je to trilateralistička škola, prožeta duhom pragmatičnog angloprotestantizma, i tu je samo novac bitan. Pa ni ovaj napad na Srbiju nije ništa drugo nego to. Prvo: sprječavanje odljeva milijun, možda milijun i pol albanskih, ali i stotine tisuća izbjeglica drugih naroda na Zapad (mnogi iz ekonomskih razloga), drugo: svrgavanje Miloševića i njegova režima i uspostava kakve takve demokracije, pa i blažeg oblika diktature u Srbiji (što će Srbiji Zapad vječno tolerirati), i konačno, treće i najvažnije: novčano ulaganje u Srbiju, obnova svega porušenoga i izvlačenje dobiti iz svega. Uz, dakako, činjenicu, i opravdan strah da USA svako nekoliko godina moraju naći prostor gdje će istovariti stanovit broj raka. I to je cijela priča. Nas u njoj i nema previše. I bilo bi mudro da to naši politički amaterčekи imaju na umu.

A evo i nekoliko argumenata u korist ovih mojih teza. Još ne tako davno, u veljači, stručnjak za Balkan Janusz Bugajszki izlano je riječi sasvim suprotne svojem predsjedniku i optužio Hrvatsku za početak sukoba u ex-Jugoslaviji. Mnogi u američkoj vladi i Kongresu bili su slična mišljenja, pa otuda i moje rezerve. Ali sada, kada je zatrebao i taj argument, zašutjeli su svi, pa i Sorosovi eksponenti i srbofili u Hrvatskoj. Na koliko dugo? Spremao sam se tada reagirati na potvore toga Bugajskog, ali mi se činilo uzaludnim, argument sile uvijek je argument sile. Nu sada je možda trenutak da podsjetim na barem neke detalje koji će

više nego jasno utjerati u laž ovog hipokrita, ali i upitati za moral one koji i u ovoj prigodi eksponiraju, kao nekakva tumaća objektivnog stanja stvari, takve monstruozne osobe kakav je podmitljivi i četnikofilni lord David Owen, jedan od najmračnijih pojava koje je kraj stoljeća u svijetu uopće zapamlio. Listopad je 1991. godine. U središnju informativnu emisiju HTV-a javlja se pomalo uspaničeni, inače uvijek mirni glas hadži Jakuba Selimovskog, tadašnjeg vjerskog vođe muslimana ex Jugoslavije. Govori o upadu srpskih vojnih i paravojnih jedinica zajedno u džamiju gdje je bio s vjernicima, izgone ih, i jedan od Šešeljevih pristaša mu govori da je to (džamija, dakle, op. a.) "od sada zgrada ministarstva rata Srbije". A oficir JA (časnikom ga ne možemo zvati, zar ne?) kimajući mu to potvrđuje i smješka se. E sad, stvarno treba biti Bugajski ili Gelbard, ili pak zatucani Srbin, pa povjerovati kako su uzrok tomu - Hrvati. I veli časni hadži Jakub Selimoski: - Nikada u životu nisam osjetio toliko poniženosti, toliku uvredu kao toga trena! Ne znam kako bi Gelbard, kao američki Židov komentirao ovo, a pogotovo da netko tako upadne u sinagogu i kaže što slično. Pošteno govoreći, zna on da su Židovi navlas isto proživjeli u II. svjetskom ratu. Namjerno ne spominjem primjer iz Hrvatske, BiH ili Slovenije, jer bi tada monstruozni falsifikatori hollywoodskog profila već iznašli načina da CNNovski udare kontru i smisle novu laž. Ovako, nek se peku na laganoj vatri svojega stupidnog uvjerenja kako nitko ništa ne pamti - izim njih. Ima i drugi jasan razlog zašto spominjem baš ovaj primjer. Jer je Zapad jasno znao za Miloševićeve planove i prešutno ih, kasnije čak i javno podržavao. A Slobenito je u svojoj nadutosti povjerovao kako može odjedanput srediti sve, i Slovence i Hrvate i Muslimane u Bosni i na Sandžaku, i Albance, a Makedoniju kao zrelu krušku ostaviti za kraj. Vojna pomoć koja mu je stizala, od Rusije do Libije i Izraela (slučaj broda u talijanskim vodama 9. rujna 1993.) još ga je više ohrabrilala u tomu. Cijeli je Zapad, zapravo, očekivao Veliku Srbiju. A velikosrpski plan bio je jasan. Izbiti na more i onda u trokutu Pariz-

London-Moskva ostvarivati svoje imperialističke nakane i omogućiti Zapadu da na taj način zavlada Jadranom. To je bio primarni cilj. Drugi cilj je bio uništenje muslimana, kako u Bosni, tako još i više u Srbiji, pogotovo na Kosovu. Eto zašto "Polak" Zapadu ne vjeruje! I nema razloga nikada previše vjerovati.

Kada su u pitanju Albanci, i onda kada su svi većinom bili katolici, i kasnije kada je većina njih prešla na islam, bili su, i to upravo uz bosanske Hrvate, najpouzdaniji saveznici Srbima ujeku ratova s Turcima. Zauzvrat, baš kao i Hrvatima, Srbi su im zahvalnost vratili planovima uništenja i podjarmljena. D. Obradović, V. Karadžić, Obrenović, Karađorđevići, Pašić, Dimitrijević - Apis, Čubrilović, Andrić (hrvatski pisac prešao na srpsko i nagrađen Nobelovom nagradom, valjda za rasistički program proti Albancima), Ranjović, Penezić - Krcun, Djilas (taj himbeni miljenik Zapada), Pijade (apologet kralja i četničke Crne ruke, kasnije po direktivi masonske lože ubačen među komuniste da pomogne stvaranju novog - starog policajca na Balkanu), Milošević, samo su dio iz velikosrpske elite koja je sprovodila ono što će smisliti Ilija Gašašanin, a upravo na temeljima fantazije Dositeja Obradovića. Kada je stvorena kraljevina SHS, pa kasnije kroz sve inačice Jugoslavije, Nesrbi su bili proganjani, a Albancima je bilo najteže, teže čak nego i nama Hrvatima, koji smo stvarno imali Golgotu u toj tvorovini. Na Zapadu bi to morali znati, jer je za potrebe njihove obaveštenosti to pisano i prevođeno, čak dosta šireno i popularizirano u nekim zemljama zapadne Europe (Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji itsl.). Naime, ne mogu zapadne zemlje izbjegći da su bilo prevođeni, bilo davani na uvid njihovim tajnim službama dokumenti u kojima se do nerazuma sotoniziralo Albance. Išlo se toliko nisko, a na zapadu je kao ezgotično štivo (sic!) popularizirano i služilo za razonodu obijestnih visokih krugova, da se o Albancima pisalo kao o ljudima s - repom. XIX stoljeće, pa čak i početak XX-og stvaralo je takvu sliku o Albancima, što je imperijalnim umovima, izuzevbanim u

sličnim pričama iz dalekih zemalja, bilo vrlo lako prihvati i sa simpatijama pozdraviti. Možda je upravo ta moralna nastranost na duži period povezala imperijaliste sa Zapada i one koji su to htjeli biti na Istoku, odnosno jugoistoku. Još je jedna sličnost bila jednak grozna i jednakim imoralna. Zna se, a to nam svjedoče beogradskie novine, da je Aleksandar Karađorđević s 500 srebrnih dinara nagrađivao svakoga onog koji ubije Albanca. Dakle, manje više - javno. Ne će mi valjda neki Bugajski ili Gelbard reći da su i za to krivi Hrvati?! A mogli bi nas po toj logici optužiti za skalpiranje Indijanaca (koje su ovi naučili od Engleza), za ubijanje i proganjanje Indijanaca, Pakistanaca, Aboriginea, Maora, afričkih crnaca, itsl.?! Bolesna je dakle srpsjanska mistika i zloporaba nacionalnoga mita, što se u pravilu uvijek osvećuje (primjer: Mussolini, Hitler, Idi Amin, Pol Pot, Saddam Hussein, Gadaffi, itd), sotonizirala Albance do te mjere, a zlostavlja toliko da se valja diviti tomu starom, časnom i prezasluženom europskom narodu kako je uopće to izdržao. A ako ćemo već o mitu, Kosovo je albansko davno prije nego srpsjansko, i po svemu ono je samo albansko, a sve što se na njemu izdogađalo u najvećem je broju slučajeva protiv volje autohtonog naroda i istinskih vlasnika te stare zemlje. Kosovo je u biti srpsko koliko je Indija engleska! Čista otimačina, dakle, jer Albanci na Kosovo imaju i povjesno i etničko pravo.

Nema, dakle, govora o "sprskom Kosovu", bez obzira na boj na Kosovu i stradanje kneza, a nikakvoga cara Lazara. U tom boju je ionako bilo više Albanaca i Hrvata nego samih Srba. A dokazi govore, osobito oni za to najvjerojatniji (kad Srbi svojih nemaju) - carigradski, da su Hrvati i Albanci podnijeli najveći teret. Zato Srbi i bježe od turskih dokumenata gore nego od vatikanskih. Istina, naravno, uvijek boli.

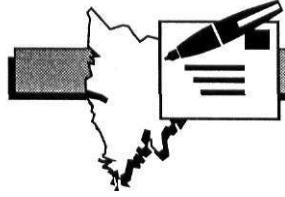
Vrijeme bi bilo da Europa, želi li trajniji mir na svojim prostorima, konačno ispravi nepravdu spram jednoga davnog i starog svojega naroda. Jer je malo koji narod ostao toliko oštećen kao albanski, a država Albanija i sada živi u nekim svojim

reliquiae reliquiarum, i to su joj donosili svi "mirovi" od požarevačkog do Versaillesa i Jalte. Treba, dakle, tu nepravdu ispraviti, jednom zauvijek riješiti, jer ako se to ne napravi, na tim prostorima nikada mira biti neće.

Dok završavam ovaj tekst u Beogradu je pogodena zgrada srpske televizije. A istovremeno je kod nas u Hrvatskoj štrajk radnika "Tiska". Srbi, dakle, nemaju televizije, mi Hrvati novina. Ali razlozi i uzroci, pa ni motivi, nisu isti. Tamo NATO, ovamo ipak samo "Tisak" i koruptivni mentalitet naše plutokracije, kojega ćemo se ili morati otresti, ili se pomiriti s time da ćemo za Srbima - u srednji vijek. Nema druge, nas je tahizam već koštao mnogo puta, od doba Zvonimira do naših dana. A ne će nam ni komunizam moći biti kriv za sve i uvijek. Nu šalu (i satiru) na stranu, budimo ozbiljni u ozbiljnu tekstu, pri ozbilnoj temi. Shvatio me kako tko želi, ali nimalo mi se ne svida to bombardiranje zgrade TV Srbije. Pogotovo što je bilo mnogo mrtvih i ranjenih u zgradici. Ja dobro znam da je TV Srbije bila udarna ideo-loška igla Miloševićeva režima, i da ju je na neki način trebalo kazniti. Ali ovo bombardiranje ponešto govori i o presedanu koji je sebi za pravo uzela Amerika u OUN, i još više strah od toga i zbog toga da sutra na isti način netko ne bude kažnjen ako ne ustroji svoje medije na američki način, ako možda ne bude davao 120 posto američkoga igranog filma od cijelokupnog filmskog programa, ili makar 98 posto engleskog od ukupnoga dokumentarnog programa. Ne svida mi se to iz još jednog, mnogo opasnjeg, a ovdje već spomenutog razloga. Bojam se da se ovime želi poručiti svima (barem onima koji nemaju atomsku bombu ili dobar ulog u američko-engleskim bankama) kako od sada na svijetu smije postojati samo jedna istina, i ne samo u političkom, nego i u filozofskom, teološkom, bilo kojem drugom smislu. Religija zlatnog teleta i služenje sviju interesima dvije - tri zemlje na svijetu. Drugim riječima, bojam se za budućnost naše djece, bojam se budućnosti uopće ako će biti ovakova kakvom namju NATO skicira. Ne bi problem bila TV Srbije, pa ni iz

XIX. stoljeća kuća, i to lijepa, u kojoj je Miloševićeva rezidencija, da iz toga ne iščitavam ono što se može s vremenom događati s Europom. Naime, u biti psihologija Američana i Engleza je - paranoja. Htjeli oni to priznati ili ne. A kako su i moćni, logično je da s pravom strahuju od njihova još većeg prelaženja mjere nego što su to u nekoliko navrata valja biti pošten, učinili i sada, u Srbiji. Na koncu, mi ostajemo živjeti u susjedstvu Srbiji, a Američani i Englezi lako će naći s njima zajednički interes i još izvući masan zalogaj iz svega što su srušili, i iz onog u što će tek uložiti. A bojam se, opetujem, toga američkog folklora da su uvijek u pravu (kao što nigdje osim u Srbiji nisu bili!), da negdje svako malo moraju istresti stanovit broj raketa i razna drugog oružja, kao i folklora da najčešće nije važan motiv ni žrtva, nego da se to i napravi. Riječju, bojam se da ono "odricanje dijela suvereniteta" ne znači ono što stvarno i znači, a to je da je svaka država dužna odreći se onoliko suvereniteta koliko će vrhnje pobrati i pobirati anglo-američka masonska - trilateralna bratija. Nas osam godina krvočeno muštraju ne dajući nam pristupiti MMF-u, PHARE programu, bilo kojoj instituciji od ugleda, a kladim se da će istu priču svirati i dalje. Pokriće za sve je da im u Hrvatskoj smetaju "nacionalisti" na vlasti. Pa naravno, kada im nisu smetali komunisti, i to punih pola stoljeća! Ali im ne daju kod sebe. Bez obzira na morbidno mistične razloge spomenika i groba Karlu Marxu baš u njihovu vrtu. O tome govorim. Zgrada TV Srbije u ovom je slučaju samo metonimijska razglednica za budućnost. Ako smo se razumjeli?! A što se tiče Albanaca s Kosova bitno sam rekao, nu valja pričekati i dalje pisati o tomu koliko će zapadni saveznici održati riječ da ih stvarno vrate i stvarno zaštite. Meni se čini da ni inače moćni i novcem dobro podkoženi albanski lobby ne će uspjeti riješiti ovaj problem. Krv će i dalje teći, i samo slobodno i neovistno Kosovo može biti rješenje. Sve drugo je dim i magla.

(nastavit će se)

PISMA IZ ISTRE

ČETIRI JAHĀČA APOKALIPSE I KAKO SU SRBI ZGUBILI BOJ NA KOSOVU.

Znate koji je grafit najpopularniji u Beogradu? "DOLE NATO BOMBE!" I vero padaju. Ma ne i Milošević. Ma prid niki dan je pak...popušja. Ud "fabrike duvana Niš", ni ustalo...niš! Zbombali su i nju. Inšoma mu ni lako. Sad i nike stare srpske uzrečice izgledaju drugače. "Govori, bre srpski da te ceo svet...bombarduje!" A Milošević se ne da iz sedla. I dalje uspješno jaše a š njin i...četiri jahača Apokalipse!

A znate zašto su Srbi poraženi u boju na Kosovu? Uni proti Turaka. Su planirali Turke na spavanju iznenaditi. Pak su potihno noću jahali prema njihoven logoru. Kad najedanput, na čelu kolone... hik...hik...! Niki je glasno štuca. Car Lazar pošalje brzo kurira:

-"Idi, bre, pa prestraši onog što tamo štuca. Pa će da prestane da štuca.

Ako se Turci probude čemo da najmoc!"

Kurir je, kako prez duše, udgalopa na čelo kolone, pak se je brzo i vratija.

-"Staje bre? Jesi 1" ga isprepado?"

-"A ma jok, vaše veličanstvo!"

-Pa kako, kako bre, nisi!"

-"Lepo, to štuca...Kraljević Marko, a njega nitko ne mož' da prestraši!"

E, a znate uno kad su muž i žena Amerikanci pošli na godišnjicu braka u Teksas? Na rodeo. A tamo su svi jahali nikoga bisnega, neukročenega konja, dokle hi nebi zbacija. Nagradu dobiva uni koji najduže ustane u sedlu. Javija se je i muž da će i on provati.

-"Ne, ne, memoj će te ubiti, nisi nikad to prova!" -prestrašila se je žena.

-"Ne brini, stara moja, sve će biti u redu!"

I zbilja, izdrža je u sedlu iako se je konj rita i propinja kako bisan.

Piše:

Blaž PILJUH

Pita ga žena:

-"Kako si uspija kad nikad tako ništo nisi prova?"

-"E, stara moja, ča si zaboravila naše svadbeno putovanje? A ti si imala...magareći kašalj!!!"

"UNUTRAŠNJI NEPRIJATELJ" U MUDANTIMA, ELI ZAŠTO SVINJA NE VOZI BICIKL?

Deseti travanj! Datum koji ja nikad ne zanemarin. Godišnjica, koja seje u mojoj familiji vajk slavila. Čila porodica na okupu, svečani ručak, pokloni, zdravice, lipe želje! Da,da! Čim san se zbudija tega desetega travnja 1999., zajno san diga slušalicu i nazva moga brata:

-"Dragi brate, čestitan tL.rođendan!" - san reka razdragano i patetično. Ča van ni jasno? Pa moj brat seje rodija, ne svojon krivnjon, baš 10.4. A ča ste vi mislili? Da to ja slavin dan NDH. Uostalen, zašto da ne ter to ni još zabranjeno. A najvažniji datum u travnju je zapravo 1.4. To je dan koji slave lovci, ribolovci i...političari! Jer svi oni...pričaju lovač-

ke priče. Osim HDZ-ja, zna se! Su govorili: "Imamo Hrvacku!" I..imaju je! Su govorili: "Stvorit čemo takvu Hrvacku kakvu si sami želimo!" I su je stvorili, vero su, bolju si poželiti nisu ni mogli. A to ča ste vi očekivali Hrvacku kakvu si vi želite, to je vaš problem. To van nidan ni ni obeća. Ča su možda bolji uni iz IDS-a? Vero nisu. Oni su obećavali i "Istru - državu" i "Zemlju Istru" pak niš ud tega.

A znate vi kako se u Srbiji pozdravljaju? Bombardan! A kako se zove glavni grad Jugoslavije? Bombaj! A zašto svinja ne more voziti bicikl? Zato ča ima kratke noge. A zašto Milošević ne vozi bicikl? Zato ča je...svinja! Eli zato ča suu laži...kratke noge! A zašto je naš turizam ugrožen u 1999. Zato ča smo blizu ratnih zbivanja? Ma dajte, vas molin. Ter je i Italija blizu a Grčka još bliže. Problem je u ten ča je u glavami naših gostiju, stranih turisti, Jadran, Opatija, Poreč, Hvar, Makarska, Dubrovnik..Jugoslavija! A tamo padaju bombe!

Ali ne brinite! Ko ne bude turisti, će biti oružja koliko čete. Su nan Amerikanci ponudili da će nan prodavati oružja koliko čemo. Istina je da su se to tribali sjetiti tamo 1991., ma nikad ni kasno. Ki zna ča nas još čeka?

Berete šparuge? Ja san poša niki dan ma mi je prisilo. Ništo me je ubolo da oprostite...u guzicu. San počeja bižati, ma za niš, me je bolo sve jače i jače. Pak san se domisljava da u mudantima iman... "unutrašnjeg neprijatelja". Koji mi je kroz nogavicu doša do intimnega rublja. San brzo kala brageše, pak je zletila van...osa! Valjda je mislila da se more useliti jer je stanar u mojim mudantima...odavno pokojni! •

Vaš Blaž Piljuh

HRT SE MORA JAVNO OČITOVATI KOJIM ĆE JEZIKOM UBUDUĆE ZBORITI

Mnogo se Hrvata zgraža kada čuju dje-latnike HTV-a govoriti jezikom nenormi-ranim na hrvatskoj jezičnoj tradiciji. Neki čak i zapisuju te bisere s Morače¹. Neki tom metajeziku pokušavaju naći i neko ime². Jerbo, nema dana kada od voditelja Dnevnika ili nekih drugih govornih oda-šilji ne čujemo podosta nehrvatskih riječi - srbizama. Jednom sam upozorio urednika Gospodarskoga programa na ne-hrvatsku rieč, a on mi je odgovorio da su mu u Službi za jezik HRT kazali da je dobro i "ovako" i "onako"⁴. Kada sam 10. studenoga 1998. (prije Europskoga prvenstva u sklizanju u Pragu) Savjetnika za šport nadravnatelja HRT-a pismeno upozorio da je 17.12.1877. u Zagrebu osnovano "I. HRVATSKO SKLIZAČKO DRUŽSTVO", ter da se hrvatski kaže: da sklizači i sklizačice skližu po sklizalihu na sklizaljkama, a da u Beogradu "kližu" - ostalo je sve po starom. Športska⁵ novinarica Ana Marija Vuković nastavila nas je svejedno izvješćivati jezikom JRT-a. Vjerojatno je i nju tako naputila Služba za jezik HTV.

Zar baš nitko na HTV-u nije svjestan da te jezične odrednice karadžićevskoga tipa same po sebi potiru jezične odrednice hrvatskoga jezika?

Čak se zbude da i u odašilji HR "GO-VORIMO HRVATSKI" (GH) neki predavači neupućeno slušateljstvo uče krivo. Odklanaju ih od rieči kojih nema u srbi-

Piše:

prof. Marijan KRMPOTIĆ

skom. A kako bi svoj "nauk" podkriepili podkripljujuća pravila izmišljaju⁸, ili se pozivaju bud na Aničev Rječnik hrvatskoga jezika⁹, bud na "Jezični savjetnik" Slavka Pavešića iz 1971.- kako bi i dalje u hrvatskom očuvali srbo-rusizme¹. Ta Pavešić je taj Savjetnik napisao u doba kada se hrvatski nazivao "našim jezikom"- tom krilaticom o "jednom narodu dvojaka imena koji jednim jezikom govor". Ili pak, nemilice u strogoj martećevskoj tradiciji (premda je osnovica hrvatskoga tronarječna), izbacuju iz hrvatskoga rieči i značajke hrvatskoga kajkavskoga i čakavskog govora, proglašujući ih pokrajinštinom, i zamjenjuju ih onima iz karadžićevske srbske novoštakavštine. Ili nam govore daje bolje rabiti tuđice mjesto naših hrvatskih rieči.¹³ Ne bi li bar "bolje ikako nego nikako" zakočili razlučitbu hrvatskih rieči od srbskih¹⁴ kad već ne mogu nastaviti izjednačivati hrvatski sa srbskim dok im se ne vrate "bolji" dani?

Prisjetimo se činjenica. Dobro nam je poznato da je najbolja onodobna znanstvena diploma bila partijska knjižica. Mnogi su vukovci stoga striepili zbog svojih vukopisnih teza. Nu, uzpostavom hrvatske države, zbog političkoga impera-

tiva Domovinskog rata i rigidnosti znanstvenih ustanova - svи vukovci zadržali su položaje koje su imali u jugodržavnom okviru i nasliedili podpun nadzor nad hrvatskim prosjetnim i znanstvenim ustanovama u novonastalim okolnostima. I, na žalost, mentalitet¹⁵. Zato Sveučilište, HAZU i MH nisu djelovale na razini očekivanja i oblikovale načionalni program obnove hrvatskoga jezika - koji bi u neku ruku bio još jednim jamstvom obstojnosti hrvatske države.

Čim su se okamenili na starim položjima, vukovci su se počeli ponašati kao da su ponovno osvojili vlast. Promičući i dalje kao u Jugoslavijama prodorno novogovor Karadžićevskoga tipa, t.j. jezično južnoslavensko jedinstvo, u obrani svojih položaja služe se nasliedenim metodama.

¹⁶ Marginalizirajući nositelje samosvjestnoga hrvatskoga duha koji su zadnjih 10 godina težili nuždним jezičnim preustrojbama, oni i sve koji im se nađu na putu proglašuju laicima, neznašnicama, ili čak steklišima, pretvarajući takve težnje u političke ekscese. Neki su od njih čak postali zlogukim prorocima.¹⁷ Neki se pak - kako su za njih hrvatski i srbski jedan i jedinstven jezik¹⁸ - čude što su to srbi u hrvatskom.¹⁹

Težko se stoga oteti dojmu da ti pojedinci ne mogu prežaliti "ono" doba, pa koriste priliku izkazati vlastito raspoloženje braneći izrazite nehrvatske jezične

1 v. *Zlatko Vince*: Putovina hrvatskoga književnoga jezika; NZMH; Zgb. 1990. str.579.

2 v. *Ante Krmpotić*: Mjesto hrvatskoga teži kroatizirani hrvatskosrpski jezik; Hrvatsko Slovo, 23.6.98.

3 v. *Josip Vončina* - razgovor u VJ 5.3.95.; Veliki prodror srbičama: "Možda će Vas iznenaditi da Vam kažem daje rijetko kad prodror srbičama u hrvatski bio tako snažan kao danas".

4 v. *Marijan Krmpotić*: List Goran Milicu, uredniku HTV-a, 10. veljače 1999.

5 v. *Tomislav Kuljić*: Jezik nas hrvatski ovđe i sada; MH, Dubrovnik 1994. str. 46. "Šport je naš tradicionalni, srednjoeuropski izraz, sport je srpskohrvatska riječ, preuzet iz engleskoga jezika." HAŠK nije HASK!. Na Prisavku 3, na svim vratnicama piše "Sportska redakcija".

6 K tome vukovci nam uporno nameću rječ "novinarika" umjesto hrv. "novinarica", jerbo ju je tako sa srbskim nastavkom "-ka" u Akademijin rječnik upisao Srbin Đura Daničić: v. *Nives Opačić*: Novinarke ni od korova!; Vjesnikov jezični savjetnik (82) 11.6.94.;

7 ONI su bili svjesni! Nakon Karadževske bijah odreden zapisićenaren na Programskom kollegiju TVZ kada je novi gl. urednik (došao iz Beograda prvo za urednika zagrebačkoga izdanja Večernjih novosti) kazao urednicima da se klone rječi: tisuća, tickom, redovito, prevezatno, činbenik, dijem i dr. - dok HTV još danas ima odašilju "Pretežno vedro" (veljača 1999., petkom u 15,00), a i "pretežno oblačno" u Teleteksu na str. 302. Nu, RH u 06,oo u Vjestima ima samo "pretežito". Zar RH i HTV ne imaju istu zajedničku Službu za jezik?

8 GH 16.9.96. SluSao sam NJIHOVU preporuku Hrvatima da ne rabe hrvatske zbirne imenice (koje Srbi nemaju): "čitateljstvo, slušateljstvo, graditeljstvo", nego mužki rod mnogožine tih imenica kao zastupnika obaju spolova, napr. "gledatelji", jerbo "onda mislimo na vas 'pojedinačno'" (sic!).

9 v. *Maja* /Veund/c/f/ Hrvatskojezik, VL 19.2.95.; "... budući da Aničev, usprkos zvučnom naslovu, ne pravi prave razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika ine..." ; 2. Dr. *Ratimir Kalmeta*: Glasnik HDZ-a; 23.3.93.; Kako posbititi hrvatski jezik: Zemljopisno nazivlje u Aničevu Rječniku; 3 *Tuna Trdinač*: Rodu o jeziku, Spremmost, hrvatski tjednik, Sydney 31.9.98. "Danas, Aničev jugoslavenski rječnik s hrvatskim imenom, razprodan je..."; 4 *DANAS*, Časopis, br. 518 od 4.12.1992.; 5 VJ 13.3.98. piše daju Dr. Nedeljko Mihanović, predsjednik saborskoga Odbora za naobrazbu, znanost i kulturu i savjetnik Predsjednika Republike izjavio u Hrvatskom Državnom Saboru da smatra daje Aniči sastavio hrvatskosrpski rječnik i osporava mu pravo da ga zove hrvatskim rječnikom: 6 *Simun Talajić*: Hrvatsko Slovo, 6, 11.98.: "Rušitelji hrvatskoga jezika; Opći (ne)jezik u Gluhak-Aničevoj vukovarskoj radionicici; i t.d.

10 GH 23.2.99, nameće "iznuditit" v. *Mate Šimundić*: Rječnik suvišnih tudica u hrvatskom jeziku; 1944.

11 v. *Branka Tafra*: JEZIKOSLOVNA RAZDVOJBVA; MH Zgb. 1995. str 172.: "Tako dolazimo do Tome Maretića koji je i naslovom gramatike, i književnojezičnom normom, i svojim metajezikom i pisanim izvorima kojima se služio zanješko istinu o višestoljetnom funkcioniranju hrvatskoga književnog jezika, namećešu lažnu nauku daje Vuk Karadžić začetnik i jedini izvor pravilna hrvatskoga jezika, što mu je odmah po izlazu nje-

12 GH 26.2.99. Glagol "plakati se" proglašuje nepravilnim jer ga Maretić zatire u Jezičnom savjetniku kome je i Predgovor napisao ekavtinom.

13 GH 8.3.99. Boje je reči "rata" negoli "obrok". Zar samo stoga jer tu rieč Srbi ne poznaju u tom značenju?

14 UPOZORAVAMO! Broj srpskih jezičnih osobina već se opasno približio postotku kada hrvatski kao samostalan jezik postaje sve ovisnijim o srbskom, drugom, sličnom, samostalnom jeziku, (v. *Ante Krmpotić*: Ne-prilike s rječnikom hrvatskih pravopisa; Hrvatski uzdanica, Zgb. 1997.)

15 v. *Dr. Ivan Biondić*: Kolonijalni mentalitet ili sindrom slavosrpsštine; VJ 15. 6. 1996.

16 v. *M.M.*: STARO PLOČA! VL 15.8.92.: "Uostalom, nek o tom našem jeziku pišu što god hoće, samo danas zbog tog jezika ne hapse!"

17 v. *Ivo Pranjković*: Kronika hrvatskoga jezikoslovlja, MH 1993. str. 7. "Slične krajnosti nailaze čak na podršku nekih jezikoslovaca koji smatraju da hrvatski standardni jezik treba učiniti što različitijim od srbskoga. Uverjen sam da takvi stavovi ni hrvatskom jeziku ni nama koji se njime služimo ne mogu donijeti ništa dobro, (sic!)

18 Iz Zaključka Novosadskoga dogovora 10.12.1954.

19 v. *Stjepan Babuć*: Laci i srbi; Hrvatsko Slovo 16.5.1997. "Stoje srbičam u hrvatskome jeziku, to je težko odrediti i zato se jezikoslovci od imena i ne bave pisanjem razlikovnih rječnika. UPUTBENA PRIPOMENA: U zamjenično-prijednevnoj sklonitbi nadovezak "-e" u dativu, lokativu i instrumentalu nepoznat je u hrvatskom jeziku. Javlja se tek u Karadžićevsko-Daničevskom novogovoru; (v. *Branka Tafra*: "Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babuć", MH Zagreb 1993. ili *Sanda Ham*: "Jezik zagrebačke filološke škole"; MH Osijek 1998.;

značajke karadžićeva novogovora kao podlogu za priključak u neki novojugoslavenskobalkanski savez²⁰ u kojem će "naš jezik" opet morati učiti iz srbskih gramatika, mjesto iz hrvatskih slovnica - do krajnjega ostvarenja Vukove teze da su svi Hrvati ustvari Srbi, jerbo srbskim jezikom govore.²¹ Stoga slobodno možemo kazati da je bez kulturno-jezične samosvojnosti dugočrno upitna i ova naša politička nezavisnost. Bio bi to zapravo kraj hrvatskoga jezika i zatim hrvatstva.²²

Taj izraziti pritisak "hrvatskih vukovaca kao kulturnih unitarista" ... "odlučnih da ne dopuste bilo kakve razlike između srbskoga i hrvatskoga"²³ kao u doba kada nas je trebalo zavarati i jezičnim "*bratstvom i jedinstvom*" - ima i svoju međunarodnu protegu. Na nekim sveučilištima²⁴ u svetu i tuđim krugovalnim postajama diljem svijeta koje tvrde da govore "i hrvatski"²⁵ i dalje se govori po uzoru na jezik Karadžićev²⁶ kakav vukovci promiču i na HTV-u.²⁷

Kada je prije 150 godina Vuk Karadžić objavio svoj članak "Srbi svi i svuda" malo tko je slutio da je to početak nove jezikoslovne discipline poricanja i nepriznavanja hrvatskoga jezika i njegove nasilne srbizacije na temeljima laži, obmana i krivotvorbi.²⁸ Jugokrojači hrvatskoga jezika i nakon 1990. do danas - iste su osobe koje su bile krojačima hrvatskoga i od pedesetih do osamdesetih.

Međutim, "kada napokon stekosmo vlastitu državu, bilo je очekivati razsrljivanje hrvatskoga jezika u onom zamahu kakav zaista bi moguć"... "U tome se grdno prevarismo".²⁹

Glede jezika na HRT jedino što je bilo službeno rečeno bijahu naputci iz "Temeljnih odrednica HRT-a" koje je bio sastavio gospodin Hrvoje Hitrec, prvi nadravnatelj HRT. Nakon njegova odlaska i dalje se nastavilo govoriti jugoslavenšćujući.³⁰ Stoga je vrieme da se ugledamo na primjere Irske i Izraela³¹ koji su nakon mnogih stoljeća obnovili ne samo svoju državnost, nego su za razliku od nas, ponovno u javnoj uporabi uzkrasnuli i izvorni vlastiti jezik - što dokazuje da se to može, ako se iskreno i istinski hoće. Dakako, HRT, kao naše najjače promičbeno sredstvo, mora u tome imati prvenstvenu ulogu. A ne će li, onda se mora javno očitovati koji će to jezik biti na kojem će ona nama ubuduće zboriti. •

20 v. Mate Granic: "Balkanska federacija nije izmišljljena"; VJ 8.3.99.

21 Uzput; urednik odašiljbe RFI iz Pariza na srbskom i hrvatskom (!) jeziku Stanko Cerović 27.2.99. razgovarao je s "istoričarem" Pierrom Cabaleom (?) pisem "Istorijs Jugoslavije" za Francuze, koji naručuju doslovice "Jugoslavija je bila najbolje rješenje. Stoga se valja vratiti na Balkansku federalaciju jer Hrvate sa Srbima vežu jedan jezik i jednu kulturu", (podcertao M.K.)

22 Dr. A.Z. Lovrić i M.H. Mileković: Ranohrvatska etimologija i poređba hrvatsko-jugoslavenskih razlučnica; Ognjište 9. Karlovac-Zagreb 1998."Kućovci su nedvojbeno najgori zločinci u hrvatskoj-poviesti, jerbo svoje uže grupne interese i jugoslavenski fanatizam nameću na dugoročnu štetu hrvatske nacije i naše tisućletne kulture";

23 v. Ivo Banac: Nacionalno pitanje u Jugoslaviji; pogl. Velika Srbija i Velika Jugoslavija, Globus, Zagreb 1988. str. 170/171. u prijevodu Josipa Šentije;

24 U odašiljbi RFI 31.1.99. urednica Kika Čurović razgovarala je na Sorboni (INALCO) sa studentima "srpskoga", "hrvatskoga" i "bosanskoga" jezika. Svi su izjavili da među tim jezicima ne osjećaju razlike. Daje to isti jezik i da su oni Jugoslavija u malom (!);

25 I njihovi dopisnici iz RH (primjerice; Marinko Culić, Maroje Mihovilović, Jelena Lovrić) govore kruštim jugoslavenificiranim partijskim jezikom osuda nacionalističkih elemenata.

26 Dobro je poznato da je Vuk bio Srbin iz Tržišća kod Loznice u srpskom Podrinju.

27 v. VL 13.9.98. "Slovo o srpskom jeziku"; 12. međunarodni sveslavistički kongres u Krakowu 1998. u kojem piše da se u Hrvatskoj može samo govoriti o zagrebačkoj inačici srpskoga književnoga jezika Vuka Stefanovića Karadžića.

28 v. Ivo Banac: "Krivotvorili hrvatsku jezičnu povijest"; Hrvatsko jezično pitanje, Most, Zagreb 1991.

29 Mate Šimundić: HRTV, njezin jezik i pravopis; Marulić, časopis za književnost i kulturu broj 4; Zagreb, 1993.

30 v. Mate Šimundić; n.d. "Težko Hrvatskoj domovini dok joj ovakvu pismenost i jezičnu kulturu vode g. Vrdoljak i Marčinko" G. Marčinko došao je iz Novog Sada i govorio je srpski tvrdom ekavštinom.

31 I Islanda. U odašiljbi HTV 19.2.99. g. Jerka Tomića "Živjeti na Islandu" čuli smo da u islandskom nema ni jedne jedine tudice. Čim se koja pojavi, Islandani za nju odmah nadu svoju riječ. I nitko ih zbog toga ne proglašuje nacionalistima!!

Jedan pogled na hrvatski pravopis

KATIČIĆ: Hrvatski jezik jednako podnosi i fonološki i morfološki pravopis, samo ako su umjereni!

• Koliko današnja hrvatska vlast utječe na jezik i jezičnu politiku?

- Vlast na jezik uopće *ne* utječe! Vlast se toliko drži izvan toga da ni jedna struja onih koji su za jezik odgovorni, koji se jezikom bave i koji o jeziku nešto znaju nema njezinu podršku. Očito je da su za vlast sve opcije otvorene. Ona, zasad, ne želi provoditi *nikakvu* jezičnu politiku. Dakle, u nas jezične politike *nema*.

Ima vrlo mnogo ljudi koji su blizu vlasti i koji bi strahovito mnogo toga promijenili, a s druge strane ima i onih koji su bolesno osjetljivi i koji smatraju da im se nameće nešto čim se pojavi štogod na što nisu navikli. Oba su stava, očito, kriva.

Radoslav Katičić

• U posljednje vrijeme utihle su priče o uvođenju tzv. korijenskog, odnosno inorfonoškog, pravopisa.

- Posrijedi je groteskna, nepotrebna, polemika. Štokavski, na kojem je zasnovan hrvatski standardni jezik, po naravi je takav da ne zahtijeva ni morfonološko pisanje - ono što se krivo naziva korijenskim pravopisom - ni fonološko. S druge strane, ne podnosi ni jedno ako se provede zbilja doslovno. O tome se štokavski razlikuje od svih drugih slavenskih jezika, pa i od hrvatskih dijalekata. Slavensko je morfonološko pisanje. U hrvatskoj tradiciji postoji određena nesigurnost, kolebanje. Naravno, takvo kolebanje standardni jezik ne može podnosi. Zbog toga su ilirci - težeći za slavenskim jedinstvom - proveli dosljedno morfonološko pisanje, dosljednije nego što hrvatskome jeziku godi.

Vukovci su pak, potkraj prošlog stoljeća, najprije Ivan Broz, uveli fonološki pravopis, kakav se i danas, uglavnom, upotrebljava. Tako upravo oni koji ne žele mnogo slušati o slavenstvu pokazuju sklonost prema sveslavenski nadahnutom ilirskom pravopisu jer misle da je taj pravi hrvatski. No, ponavljam, naš je jezik takav da podnosi i jedno i drugo, a ne podnosi nijedno ni drugo ako je dosljedno provedeno. Mislim da nema nikakva zla ni u jednom ni u drugom od tih pravopisa, no ni jedan ne smije biti proveden dokraja doslovno. •

(Globus)

NOVI VELIKOSRBSKI MEMORANDUM NAZVAN DEKLARACIJA (21.)

Kako piše grof Nikolay Tolstoy, u Austriji je "došlo do zarobljavanja oko 500.000 i više Hrvata koji su bježali od komunista bojeći se za svoj život" (Zbornik MZS 1995., str. 55.). Većinu njih Englezi su predali srbskim partizanskim postrojbama. U Bleiburgu i u Hrvatskomu križnomu putu 1945., kako je procijenjeno prvih godina nakon rata, ubijeno je oko dvije stotine do tri stotine tisuća (200.000-300.000) zarobljenih Hrvata. (**Bleiburška tragedija hrvatskoga naroda**, III. Izd., Zagreb 1993., Knjižnica Hrvatske Revije, str. IIA). Novija i najnovija izpitivanja tu strašnu procjenbenu brojku uvelike povećavaju. Na području Celja pronađena su nova nepoznata grobišta ubijenih Hrvata, gdje se nalazi oko 30.000 (trideset tisuća) hrvatskih žrtava - najviše žena, djece i starijih ljudi. (Mato Marčinko, **Grobišta Hrvata ubijenih na području Celja**, "Politički zatvorenik", god. VII., broj 64765., Zagreb, srpanj-kolovoz 1997., str. 36.-37.).

U komunističkoj Jugoslaviji, rekao je dr. Šime Dodan, "svetosavski marksizam" ("Hrvatski Obzor", god. III., broj 171., Zagreb, 18. srpnja 1998., str. 34.). On je nastavak svetosavskog imperijalizma, koji se očitovao i na području jezične politike. "Usprkos visoku stupnju sposobljenosti za sve komunikacijske potrebe tadašnjega hrvatskog društva, od same početka Kraljevine SHS, čiji je centralistički ustroj jasno razaznatljiv i prije negoli je potvrđen Vidovdanskim ustavom (29. lipnja 1921.), u službenoj porabi hrvatski jezik ustupa mjesto srpskomu. U nekim područjima (npr. u vojsci i žandarmeriji) zbila se ta promjena prevratnički brzo, na drugima (npr. u sudstvu i školstvu) odvijala se postupno, a na svima područjima vrlo suslavno, tako da je, uzevši u cjelini, taj proces do kraja prvoga desetljeća Kraljevine SHS, dobrano uznapredovao... (...) Kraj prvog i početka drugoga desetljeća Kraljevine SHS (1928.-29.) obilježen je burnim

Piše:

Mato MARČINKO

zbivanjima i na političkome i na jezično-pravopisnome polju... Istodobno s pokušajima rješenja nagomilanih političkih problema, među kojima je središnji bio 'hrvatsko pitanje', sazvana je pravopisna komisija sa zadatkom da ukloni razlike iz-

jezik u svim područjima javnog života (u vojsci, školi, upravi) bio srpski. Opsežno i sustavno posrbljivanje nije ostavilo mješta hrvatskim jezičnim posebnostima. Čak se i hrvatski pravopis morao 1928. prilagoditi srpskom... Poslije 1945., dakle na početku **komunističke Jugoslavije**, nakon što su prznata četiri službena jezika (makedonski, slovenski, srpski i hrvatski), činilo se da će se i politički položaj hrvat-

među hrvatske i srpske inačice fonološkoga (izgovornoga) pravopisa te tako pravopisno ujedini hrvatski i srpski jezik. Taj je cilj komisija ostvarila uglavnom tako što je načela Belićeva pravopisa prihvatala za zajednička, što će obvezatnim propisati 'Pravopisno uputstvo' Ministarstva prosvjete (1930)... (...) Iako je hrvatski jezik od početka troimene kraljevine bio u posve neravnopravnu položaju prema srpskome, stanje je god. 1928/29. postalo jo nepovoljnije nakon što je hrvatska tradicija fonološkoga pravopisa nasilno ujednačena s Belićevom srpskom. (...) Po vladajućoj političkoj doktrini u **Kraljevini SHS** živio je samo jedan istina 'toplemeni' narod, koji je, naravno, govorio jednim jezikom, a taj se službeno zvao **srpskohrvatskoslovenački!** Službeni je

skog jezika normalizirati. No samo nekoliko godina kasnije, u zamahu centraliziraju jugoslavenske federacije, politika je ponovno pokrenula pitanje srpskog i hrvatskog jezičnog jedinstva koje se pokušalo ostvariti različitim sredstvima, među kojima je najpoznatije **novosadski jezični dogovor**, iz kojega su potekli zajednički pravopis i rječnik... Kad su snage političkog unitarizma u prosincu 1971. pobijedile demokratski i federalno orijentirane nacionalne snage, ostao je hrvatski jezik 'dežurnim krivcem' jugoslavenske politike: sastavljeni su popisi politički nepoželjnih i u javnim medijima zabranjenih hrvatskih riječi, zabranjivane su ili nisu objavljivane knjige (npr. gramatike) koje su jezik nazivale hrvatskim, politička okrivljavanja hrvatskih pisaca i intelek-

tualaca zbog jezičnog separatizma postala su još glasnija i opasnija.

Tako je politički položaj hrvatskog standardnog jezika ostao ponižavajući sve do kraja druge Jugoslavije" (Marko Samardžija, Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika, Matica Hrvatska, Zagreb 1997, str. 167.-169, 184. i 205.-206.).

Srbski svetosavci gospodarski su tlačili i pljačkali Hrvatsku i u doba kraljevske i u doba svetosavskokomunističke Jugoslavije. Razmjere te pljačke opisuje dr. Šime Dodan u svojoj knjigi **Hrvatsko pitanje 1981. - 1990.** ("Alfa" Zagreb, Zagreb 1991). "Baveći se hrvatskim gospodarskim pitanjem" - veli u uvodu te knjige dr. Šime Dodan -, "ili gospodarskim aspektima hrvatskog pitanja, odnosno hrvatskog nacionalnog pitanja, nisam mogao a da ne otvorim i hrvatsko pitanje u cijelini, od nataliteta, od same šanse za opstanak naroda i države kojom se bavim, kao nacionalnom državom hrvatskog naroda, do sastava vojske i strukture hrvatskom narodu i hrvatskoj državi 72 godine nadređenoj saveznoj upravi, preko države stvorene dvostrukim pučem, države koja se mogla održati samo silom i to takvom silom da se je morala satirati čak i znanstvenu gospodarsku misao. Na novčarskom području "Hrvatska i ostali prečanski krajevi doživjeli su strahovitu pljačku, nepoznatu u povijesti civiliziranih naroda". Sredstvo pljačke bila je porezna politika, koja je vođena na štetu Hrvatske.

Sprječavana je izgradnja željezničkih pruga i cesta od Zagreba prema Jadranu. Zapovjedni položaji u vojski i vojničkim ustanovama bili su u rukama Srbiyanaca (Srbijanci su imali preko 90% svih viših vojničkih i činovničkih činova). U poštanskoj službi u Hrvatskoj bilo je zaposleno 80% Srbiyanaca, 12% Slovenaca i samo 8% Hrvata. Slično je bilo i u bankarstvu. Srbijski vlastodržci smatrali su "sve hrvatske i prečanske krajeve **običnim kolonijama**, s kojima misle da mogu vladati, pa i vladaju **bez ikakve odgovornosti**". Glavno financijsko, a time i gospodarsko središte iz Zagreba je preneseno u Beograd. Hrvatske devize završavale su u

Beogradu. Sve te i još mnoge druge oblike pljačke hrvatskih krajeva u Kraljevini SHS odnosno Jugoslaviji i u SFRJ dr. Šime Dodan popratio je nepobitnim brojkama.

Položaj Hrvatske u SFRJ opisao je dr. Hrvoje Šošić ovim riječima: "Hrvatska je u okvirima bivše jugookupatorske države dovedena na samo dno Europe. Ukupni gubitci Hrvatske za 45 godina komunizma iznose 1201 (jednu tisuću dvije stotine i jednu) milijardu US dolara. Kao posebno negativan učinak preuzetog gospodarskog jugonasljeda je smanjenje broja zaposlenih u bivšem društvenom sektoru hrvatskoga gospodarstva za preko 500.000 (petsto tisuća) hrvatskih pučana. Hrvatska gospodarski teško trpi zbog genocidnog razaranja i fizičkog uništavanja hrvatskog nacionalnog bića sve tamo od godine 1918." (Dr. Hrvoje Šošić: **Razvojni trenutak Hrvatske**, "Birotehnika", Zagreb 1994, str. 152.-153).

"Agresijom na Republiku Hrvatsku (1991.), a potom i na Republiku Bosnu i Hercegovinu (1992.), - piše Luka Gavranović - srpskocrnogorski agresor vodi do sada najprljaviji i najokrutniji rat na ovim prostorima, motiviran opsesijom da sve što nije srpsko mora biti totalno i definitivno uništeno ili uklonjeno bez obzira na cijenu, sredstva i način (ubijanje nezaštićenih Hrvata i Muslimana, razaranje duhovnih svetišta katoličke i islamske pro-

venijencije, uništavanje svih tragova i oznaka srednjovjekovne bosanske državnosti, rušenjem svih hrvatskih i muslimanskih znakova duhovne i materijalne kulture bosanskohercegovačkog podneblja). Na taj način bi, nakon planiranog bioškog uništenja, hrvatski i muslimanski etnički korpus bio zauvijek izbrisani s ovih prostora, prikriven velom zaborava i skinut sa svjetske povijesne scene. Imajući u vidu činjenicu da su srpska genocidna djelovanja u dosadašnjem četverogodišnjem periodu, na području Banjalučke biskupije, praćena masovnim ubojstvima Hrvata i Muslimana, bezobzirnim gaženjem temeljnih ljudskih prava, razaranjem i uništavanjem uvjeta njihove egzistencije, neophodno je poduzimanje djelatnosti na suzbijanju genocida, kako bi se u budućnosti onemogućilo njegovo oživljavanje na ovom prostoru. **(GENOCIDOM DO ISTREBLJENJA: srpski zločini: Bosne i Hercegovina, sjeverozapadna Bosna, Zagreb, str. 38.)**

Za ovu potresnu knjigu Uredništvo kaže: "Knjiga je svjedočanstvo o zločinima genocida počinjenima na prostoru sjeverozapadne Bosne, udaljenom od bojišnice i izvan zone ratnih djelovanja. To neprijeporno potvrđuje, da je postojao program provođenja genocida".

Da su Srbi imali unaprijed promišljen program provedbe genocida protiv Hrvata

i bosanskih Muslimana, potvrdila je i Komisija za ljudska prava Europske unije: "Srpska silovanja bosanskih i muslimanskih žena nisu slučajna, nego su planirana od Beograda kao strateško oružje" (New York Times od 9. siječnja 1993.).

Na Prvom hrvatskom žrtvoslovnom kongresu ustanovljeno je: "Broj ubijenih u ratu (1991.-1995.) u Hrvatskoj procjenjuje se od 12.000 službeno do 25.000, posebice ako se ubroji i nestale osobe. Broj ubijenih u BIH kreće se od 250.000 službeno (često ponavljana brojka) do više od 300.000. Broj silovanih žena, posebice u organiziranim masovnim silovanjima, u Hrvatskoj se kreće između 1000 do 10.000, a u BIH od 20.000 do 100.000. Ovdje će tzv. tamna brojka (**dark number**) ostati zauvijek zagonetna. Žena žrtva nerado govoriti o svojoj nevolji koja ju je pogodila. Silovanje je povezano i s ubijanjem žrtve. Među žrtvama je bilo djece i starih osoba. Spolno su zlouporabljeni i muškarci. Spolne su zlouporabe praćene torturom, ponižavanjem, terorom, brutalnošću, činjene su pred bliskim osobama, u masi, sa sakaćenjem, prenošenjem spolnih bolesti" (**Hrvatski žrtvoslov**, knj. 1., urednik dr. Zvonimir Šeparović, Zagreb 1998., str. 9.).

To je posljedak vjekovnoga nacrta "Velike Srbije" i genocidnoga načina, da se taj imperijalni san ostvari. "Ovom atavističkom i mitološkom snu teži se ponekad s tragičnom i nečovječnom arhaičnošću koja ima oblik četničkih uniformi i noževa, ritualnog klanja neprijatelja, nasilja nad ženama, ponekad uz diplomatski bizantizam, u čemu su srpski političari oduvijek bili majstori ili ciničnu djelotvornu modernost, kao što je masovna televizijska propaganda ili prijetnje općim holokaustom... Zar su važni naše "pravo", naš osjećaj za "civilni" život, naši humani osjećaji, vrijednost koju pridajemo ljudskom životu, naša moderna shvaćanja "slobode" i dostojanstva čovjeka naš kršćanski moral... što znače sve te vrijednosti pred fanatičnim delirijem koji je izražen u sada već slavnoj rečenici Biljane Plavšić "Crne carice" bosanskih Srba "čak

i ako bi šest milijuna Srba moralo umrijeti da se stvori Velika Srbija, još uvijek bi ostalo drugih šest milijuna Srba da joj se raduju", (Paolo Fusca, **Genocid na Balkanu u ime "Velike Srbije"**, Matrix Croatica, Trieste, ožujak 1997., str. 6.).

Srbski genocidni zločin svoje izcereno sotonsko lice beztidno i bezobzirno pokazao je u hrvatskom gradu - mučeniku Vukovaru. Na Prvom hrvatskom žrtvoslovnom kongresu u Zagrebu održanom od 19. do 21. lipnja 1998. prof. dr. Zvonimir Šeparović ponovio je riječi nepoznatoga čovjeka, koji se najednom žrtvoslovnom skupu predstavio kao Vukovarac: "Dante je bio obični amater, nije iskusio pakao Vukovara".

Na predstavljanju pretiska knjige Siniše Glavaševića **Priča iz Vukovara** Vlaho Bogišić je rekao: "Vukovar nije mogao pasti. Razbojnički gnjev egzekutora potonut će u tamu, ali ona Srbija koja je to dopustila nikad neće moći sprati ljagu sa sebe. Srbija nisu samo **hajdučija i radikalija**, Miloševićeve kombinacije i balkanska krčma, šutjela je Srbija koja umije ali se ne usudi misliti, koja piše romane i prevodi Shakespearea, Srbija koja će svog opstanka radi kad tad podići glas. No kad se to i dogodi, ne ćemo je čuti, našem je naraštaju topovima začepila uši" ("Kolo", MH, god VI., br. 1. proljeće 1997., str 5.-6.).

Glede pomirenja i oprštanja dr. Neven Šimac se pita, a pita i sve žrtve srbskoga genocidnoga zločina, koji je na području Vukovara iza sebe ostavio tolike grobove i množtvena grobišta: "Je li moguće pomirenje i oproštenje, a da se ne zna što se dogodilo? Kako uspostaviti kolektivno pamćenje? Sjećamo li se još što je bio komunizam? Jesmo li se uopće suočili sa svojom prošlošću?... Ili pristajemo na pakao amnezije i zaborava?... Ne treba, osim izvršitelja, zaboraviti podstrekare (=poticatelje) zločina. Neke zločine ne možete uopće uključiti u to pomirenje i oproštenje jer, po pravilima međunarodnoga prava, ratni zločini i zločini protiv čovječanstva ne zastarjevaju. (...) Potrebno bi bilo da zločinac barem prizna, izrazi žaljenje za

Mario Bilić

Promišljam noć

*tih jezde sitne zvijezde
sjetno jezde konji vrani
jezde zvijezde
konji vrani*

*ponoć broji sitne zvijezde
svu noć jaše konje vrane
sitne zvijezde
konje vrane*

*oko gleda sitne zvijezde
duša ište konje vrane
gleda zvijezde
ište konje
sitne zvijezde
konje vrane*

*duša diše sitne zvijezde
srce kuca konje vrane
duša diše
srce kuca
sitne zvijezde
konje vrane*

*suze čiste zvijezde râne
rane pište konje vrane*

*suze čiste
rane piste
zvijezde râne
konje vrane*

počinjeni zločin. Komisija ne može oprostiti. To može samo žrtva. A i za oproštenje je potrebno barem znati što se dogodilo... Razmijeniti istinu za amnestiju. Taj način ima svoju vertikalu, svoju etičnost: javno izrečena istina je početni oblik pravednosti... ("Marulić", god XXXI., broj 4., Zagreb, srpanj-kolovoz 1998., str. 810. - 811.).

(svršetak)

Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Evropi 1919.-1945. (X.)

NEUSPIO POKUŠAJ UDVARANJA HITLEROVOJ NJEMAČKOJ

Činjenica da je "fašizam ipak digao Italiju iz bijede i sasvim je preporodio", fascinirala je, prema Radici, i jednoga demokrata stoga kova, poput **Ante Trumbića**, koji je dometnuo: "Mi o tome moramo voditi računa." Dakako, Trumbić je pritom imao na umu prije svega nacionalne razloge, pa je, posebice nakon 1935., govorio kako Hrvatima ostaje čekati promjene koje svakako imaju doći: "Hitlerova Njemačka i Mussolinijeva Italija predstavljaju novu snagu, ispred koje snage Engleske i Francuske ne samo da su zastarjele, nego su i zakržljale. Hrvati se moraju orijentirati više prema tim novim snagama, gdje postoje veća shvaćanja za njihove interese, nego lije to slučaj u Parizu i u Londonu. Za nas Hrvate svakako je osnovna i bitna činjenica, da se oslobođimo Beograda, koji nas je potpuno oplačkao, zasutavio naš napredak i bacio stotinu godina unatrag u našem razvoju. Ako to budemo mogli ostvariti posredstvom Rima i Berlina, zašto ne? (...) Kad bude došlo do glavnog i odsudnog okršaja, osjetit će Srbi. Hrvati se neće boriti za Jugoslaviju, pa makar to od njih tražili i London i Pariz, jer su se i francuska i engleska diplomacija i suviše poistovjetili s interesima Srba i srpske prevlasti u Hrvatskoj."

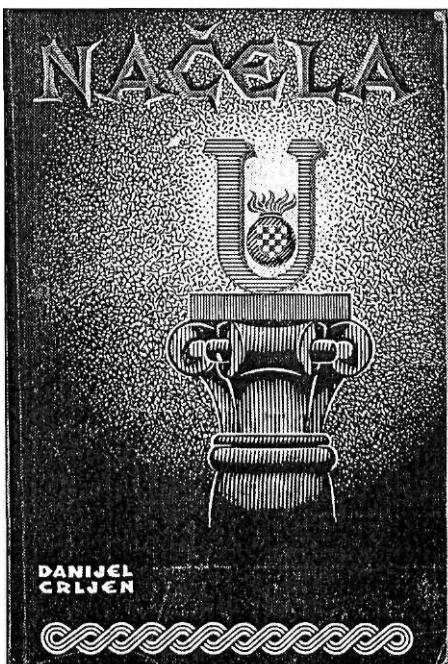
Izišavši 1936. iz talijanskog zatvora, **Pavelić** je poduzeo niz koraka kako bi ohrabrio svoje pristaše u emigraciji i kako bi doznao raspoloženje domovinskog političkog vodstva. U tu se svrhu sastaje s Trumbićem u Palermu, te **dr. Mačeku** preko **V. Košaka**, **A. Sabljaka** i dr. šalje niz poruka i upita. Iz Mačekovih odgovora doznaće ono što je hrvatskim nacionalistima u domovini bilo već poznato: Maček je definitivno odustao od zahtjeva za državnom neovisnošću Hrvatske, pretvorivši se u jugoslavenskoga reformista. To Pavelića sili na nove korake, na preuzimanje odgovornosti za sudbinu naroda i na - prvi put - makar prešutno osporavanje Mačekova vodstva.

Odavno protjeran iz Austrije (koja je, uostalom, sve nestabilnija), nepočutan u Mađarskoj, koja je još u proljeće 1934. tajnim sporazumom s Beogradom zabranila dje-lovanje hrvatske emigracije i raspustila ustaške logore, Poglavlnik Ustaškog pokreta razočaran je i Italijom, koja ga je bacila u tamnicu i upravo 1936. prionula sporazumijevanju s Jugoslavijom. Radi toga Pavelić pod izlikom "lječeњa u Švicarskoj" kuša napustiti Italiju. Međutim, to mu ne polazi za rukom: atentat u Marseilleu učinio ga je poznatim i opasnim. Kad se ta mogućnost izjavila, a od Britanije i Francuzke nije se moglo nadati pomoći, kao ni od **Stalinova SSSR-a**, koji je u međuvremenu stao u

Piše:

Tomislav JONJIĆ

frontu branitelja europskog status quo, Pavelić se obraća jedinoj još preostaloj europskoj velesili - Njemačkoj.

Crlenov komentar Ustaških načela

U Njemačkoj, poglavito onoj Hitlerovoj, nacionalsocijalističkoj, hrvatski politički emigranti nisu bili obljebljeni. Početkom 30-tih godina hrvatske su emigrante trpjeli, a u manjoj mjeri pomagali njemački liberalni i socijaldemokratski krugovi, dok su im kod nacionalsocijalista, piše **dr. Branimir Jelić**, vrata bila stalno zatvorena. Stoga je Hitlerov dolazak na vlast označio prekid hrvatske djelatnosti u Njemačkoj. Ipak su preko **Karla Potthoffa**, zeta **Slavka Kvaternika**, uspostavljeni stanoviti dodiri s krugom oko **A. Rosenberg** i njegova stranačkoga Vanjskopolitičkog ureda (*Aussenpolitisches Amt*). Te su veze održavane i u budućem razdoblju, ali nema dovoljno podataka o njihovu intenzitetu.

Pavelić se, prema Jeliću, podsmjehvao **Mussolinijevim** i Hitlerovim totalitarističkim frazama, a posebno se izrugivao Rosenbergovim kvaziteorijskim magluština-ma. Ipak se Rosenbergov krug, očito iz obaveštajnih razloga, zalagao za trpljenje vrlo ograničene ustaške djelatnosti. Ona se, kako je bilo razvidno iz dokumenata, koje je Gestapo i 1937. u dva navrata stavio na uvid

jugoslavenskoj policiji, sastojala u međusobnom komuniciranju i šifriranim pis-mima, koje su ustaški emigranti razmjenjivali s Pavelićem i drugim prvacima pokreta u Italiji i drugdje. Nije bilo ničega, na temelju čega bi se moglo zaključiti da planiraju terorističke akcije, ili uopće podhvate, zbog kojih bi trebalo protiv njih zametnuti iztragu. U svakom slučaju, nema nikakve podloge za postavku jugoslavenske historiografije, da su veze između ustaške emigracije i nacista bile "stalne i neprekidne, produbljavajući i proširujući" se sve do travanjskog rata.

Naprotiv, državna tijela i posebno njemačko ministarstvo vanjskih poslova nisu odobravali bilo kakve veze s hrvatskim separatistima, pa su već u studenome 1933. njemačke vlasti prihvatile jugoslavenske prosvjede i poduzele korake, kako bi se one-mogućila hrvatska separatistička promičba i posebice djejanje ustaške jezgre pod Jelićevim vodstvom. Kad je razročnost između Vanjskopolitičkog ureda NSDAP-a i Ministarstva vanjskih poslova predviđena Hitleru, on je (također u studenome 1933.) ocijenio da bi daljnje postojanje ustaških novina na području pod njemačkim vrhovništвom obterilo njemačke odnose s Jugoslavijom. Rosenbergu je poručio da, općenito govoreći, ne treba preuvečavati važnost emigranata. Time je jasno stao na stajalište ministarstva vanjskih poslova, a potom je 25. siječnja 1934. utrnuta djelatnost ustaških listova u Berlinu.

Programska promemorija **Goebbelsova** ministarstva propagande od 3. travnja 1934. jasno je govorila kako je cijelovita Jugoslavija jedan od ključnih njemačkih interesa. Štoviše, u to vrijeme - kad još nije uspostavljen savez između Trećeg Reicha i Italije - u promemoriji se ističe kako će se Njemačka uvijek protiviti talijanskim težnjama za razbijanjem Jugoslavije. Praktično istovjetno stajalište sad je zauzeo i Rosenbergov Vanjskopolitički ured, kako proizlazi iz analize političke situacije u jugoistočnoj Europi, sastavljene 27. listopada 1934.

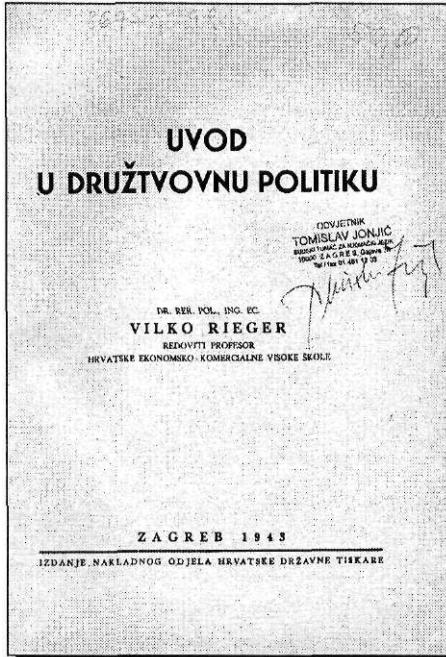
I idućih godina službena Njemačka nije imala razumijevanja za hrvatsko pitanje. Njihov je strateški cilj bila gospodarska (a potom i politička) ekspanzija prema Jugoslovenskom, a konfrontacija s Beogradom Berlinu nikako nije odgovarala već i zbog austrijskog pitanja. Ono što je ujedinjavalo Njemačku i Jugoslaviju, bila je borba protiv restauracije Habsburga, pa je Berlin znao cijeniti to što je Jugoslavija pokazivala pripravnost šutke prijeći preko *Anschlussa*. Prijateljstvo s Beogradom za Njemačku je predstavljalo solidno sredstvo borbe protiv

talijanskih izrazito protunjemačkih (a dijelom i protujugoslavenskih) kombinacija o savezu Italije, Madžarske i Austrije pod talijanskim vodstvom. U Berlinu je postojala i bojazan da bi se Hrvati i Slovenci, u slučaju raspada Jugoslavije, približili Austriji i eventualno Madžarskoj, što bi bitno otežalo izvedbu plana o pripajanju Austrije Njemačkoj.

U svakom slučaju, valja voditi računa o tome daje obstanak Jugoslavije (naslonjene na Njemačku) bio Hitlerov strateški cilj, a da je baš u vrijeme kad su neki hrvatski emigranti stupili u prvi dodir s Rosenbergom, Beograd bio na korist Berlina u domino austrijske nacionalsocijaliste nakon neuspjeloga državnog udara u Austriji. Postupak prema hrvatskim političkim emigrantima nakon atentata u Marseilleu pokazuje da između njemačkih nacista i hrvatskih nacionalista nisu postojale ni političke ni ideoložke veze i blizosti.

Upravo takvoj Njemačkoj faktički prislijen je obratiti se Pavelić u ime hrvatskih nacionalista. Stoga on krajem listopada 1936. dovršava obsežniji elaborat pod naslovom *Hrvatsko pitanje*, te ga dostavlja njemačkomu ministarstvu vanjskih poslova. Posve je razumljivo da u tom tekstu u znatnoj mjeri podilazi njemačkim predočbama, planovima i nacionalno-ideoložkim kriliticama. Sve zlo on svaljuje na poredak stvoren u Versaillesu, koji je označio napuštanje načela narodnoga samoopredjeljenja, koje su sami saveznici u Prvome svjetskom ratu bili proklamirali. Radi svojih su sebičnih ciljeva neke narode prisilili da žive u višenacionalnim državama (poput Hrvata), a nekima su, protivno njihovim željama, onemogućili živjeti u jednoj državi (slučaj Njemačke i Austrije). Jugoslavenska je država, nastavlja Pavelić, izgrađena na dvjema fikcijama. Prva je, da su Srbi i Hrvati jedinstven narod, a druga, da Hrvati žele Jugoslaviju. Nijedno ni drugo nije istina, baš kao što nisu istinite tvrdnje Beograda da su Srbi znatno brojniji i da predstavljaju, za razliku od Hrvata, važan vojnički i gospodarski čimbenik. Hrvati katoličke i muslimanske vjeroispovijedi zapravo su brojniji od pravoslavnih. S obzirom na geopolitički položaj Hrvatske i brojnost hrvatskog naroda, u slučaju rata ne će biti svejedno, na kojoj će strani biti hrvatski narod, "a on će bez sumnje i prirodno stajati na strani neprijatelja Srbije."

Kako bi upozorio na to da su inozemne predočbe o Hrvatskoj pogrešne već i zbog toga što se pod pojmom Hrvatska najčešće podrazumijeva samo Banska Hrvatska, Pavelić ukratko prepričava povijestni razvrat, koji je doveo do toga i ističe da hrvatski povijestni i etnički prostor obuhvaća više od 100.000 četvornih kilometara. Potom prelazi na objašnjavanje uloge i zadaća Ustaškog pokreta: on teži uzpostavi slobodne i

Pitanjima društveno-političkog sustava posebno se bavio V. Rieger

neovisne hrvatske države na cjelokupnom povijestnom i etničkom prostoru. Za taj je cilj tisuće i tisuće hrvatskih boraca već položilo život. "Iz prozirnih razloga oklevetali su neprijatelji hrvatski oslobodilački pokret i tvrdili, kao da bi on bio u službi ove ili one susjedne države ili da se bori za politički ili dapače teritorijalni probitak nekog tuđeg naroda, ali dogadaji zadnjih godina kaznili su ih kao lažce. Naravno, da hrvatski narod traži u svojoj borbi za slobodu prijatelja, jer se još nikada ni jedna nacija iz sličnog položaja nije barem bez moralne podpore izvana mogla sama osloboditi. Iz toga se pak nikako ne smije zaključiti, da se hrvatska oslobodilačka borba vodi za probitak bilo koje strane države ili dapače, da je od takve upravljava."

Nije naodmet ovde spomenuti da ovaj Pavelićev tekst u *Bogdanovoj* (1942.) i *Požarovoj* (1995.) redakciji ne sadrži vrlo važan odlomak. Riječ je o dijelu, u kojem Pavelić brani Hrvate od obtužbi da su skloni savezu s Austrijom i Madžarima, a šire se i druge izmišljotine "koje sa prvom stoje u proturječju, kao n. pr. da hrvatski oslobodilački pokret ide za podjarmljivanjem hrvatskih područja Italije. U Francuskoj šire zastupnici Male Antante opet glasine, da je hrvatski oslobodilački pokret skroz nacional-socijalistički i da isključivo radi za interes Njemačkog Reicha. Sve ove protivurječne izmišljotine imaju samo svrhu, da hrvatski oslobodilački pokret kod pojedinih evropskih vlasti politički i moralno izvrgnu ruglu."

Podsjećajući na to da je Hrvatima uslijed krutog diktata velesila "kao jedini otvoreni put preostao put revolucionarne djelatnosti i

revolucionarnog naoružanja", Pavelić izražava nadu da bi "od nove Njemačke mogao hrvatski narod očekivati puno razumevanje za svoju junačku borbu protiv Versaillesa." Znajući, međutim, i više nego dobro da "nova Njemačka" nije sklona Hrvatima, on sada poseže za strunama za koje predpostavlja da će se u Berlinu rado slušati. Stoga u nabranju "neprijatelja Hrvatskog oslobodilačkog pokreta" kuša naći dodirne točke s interesima te "nove Njemačke", pa odmah iza "srbske državne vlasti" (ne srbskog naroda!), na drugo mjesto stavlja "međunarodno slobodno zidarstvo", i to zbog toga što je u Jugoslaviji cijela državna vlast u rukama slobodnih zidara, koji su se i na jugoslavenskoj i na međunarodnoj razini uvijek postavljali kao zaštitnici jugoslavenske države, te krvni neprijatelji hrvatskoga nacionalizma i separatizma. Na trećem mjestu je židovstvo, s obzirom na to da je židovstvo, koje u rukama drži "skoro sveukupno novčarstvo i gotovo svu trgovinu", odano Beogradu, koji ga koristi za slabljenje hrvatske narodne snage. Zbog toga je židovsko oduševljenje za Jugoslaviju tako veliko, da su "sviju prvu zašumljenu površinu u Palestini nazvali 'Šuma kralja Petra Karađorđevića'". Povrh togaje u njihovim rukama sav tisak, koji ogorčeno napada ne samo Hrvate, nego i Njemačku (sic!).

Bez obzira na to što je riječ o propagandnom spisu u kojem se židovska suodgovornost za težak položaj Hrvata u Jugoslaviji nedopustivo generalizira, valja uočiti da ovaj napadaj na židovstvo, inače prilično neuobičajen u retorici hrvatskih nacionalista, i ne pokušava naći svoje opravданje u kakvome rasnom antisemitizmu, nego isključivo u nacionalnim razlozima: on je zapravo napadaj na Beograd, koji instrumentalizira jugoslavenske i hrvatske Židove u borbi protiv hrvatske težnje za neovisnošću.

Cetvrti je neprijatelj (a njemu Pavelić posvećuje daleko najviše prostora) - komunizam. Beograd u zajednici sa Židovima, unatoč svomu antikomunizmu, potiče komunizam u Hrvatskoj, i to samo radi raztakanja hrvatskoga nacionalizma, i radi toga što su jugoslavenski komunisti tvrdi Jugoslaveni. Pravidan antiboljševizam Karadžorđevića potječe, prema Paveliću, zapravo iz smione nade da bi se možda mogli popeti na rusko carsko prijestolje.

Unatoč podilaženju Berlinu, Pavelićev je spis našao na gluhe uši. Njemačke su vlasti početkom 1937. zatvorile pravke hrvatske nacionalističke emigracije u Reichu, Lorkovića, Jelića, Artukovića i Gavranovića, a Pavelićevi pokušaji da ih oslobođi, ostali su bez uspjeha. Još jedan od najbližih Pavelićevih suradnika, podpukovnik Ivan pl. Perčević Odavna, međuratno je razdoblje proveo uglavnom u Beču. Kao madžarskoga drža-

vlijanina, oženjena polužidovkom, barunicom West, Nijemci su ga nakon pripajanja Austrije Trećem Reichu konfinirale u Schwerinu. Na zamolbu Stojadinovićeve vlade, njemačke su vlasti postrožile nadzor nad svim hrvatskim emigrantima. Iako će pod njemačkom vlašću ostati šaka ustaša, njezina će politička i svaka druga aktivnost biti onemogućena sve do travnja 1941., kad su započele vojne akcije protiv Jugoslavije. I Mačekovi pokušaji da pri pregovorima o autonomiji uplaši Beograd kontaktima s Berlinom, u Njemačkoj će naići na otklon. **Goring** je bio jasan: ako Hrvati misle da o vanjskopolitičkim pitanjima trebaju razprediti s kojom stranom vladom, onda neka to čine u Rimu, a ne u Berlinu.

I kao što će Maček biti prisiljen tajno pregovarati s Cianom, tako i Pavelić ostaje mimo svoje volje u Italiji. Odbijen od Nijemaca, on se u jednome letku, koji nije datiran ali vjerojatno potječe iz studenoga 1937., osvrće na ideoložka pitanja, ali se ujedno obraćunava s Mačekovim zaokretom i jasnim znakovima sporazumaštva domovinskoga političkog vodstva, pa piše:

"Ustaški pokret nije nastao niti je osnovan radi i u svrhu kakovih ideoloških maksima općenite naravi, nego kao revolucionarni pokret za oslobođenje hrvatskoga naroda ispod tuđeg gospodstva i za uspostavu samostalne i nezavisne države Hrvatske. Stoga nije nikada bila niti može u buduće biti zadaća toga pokreta, trutiti vrijeme i sile u raščišćavanju ideoloških pitanja, nego u praktičnom radu i borbi za postignuće postavljenoga cilja, postignuće koga je i uvjet za svaki život hrvatskog naroda. Razumije se samo po sebi, da je pokret obilježen i izvjestnom ideologijom, nu ta je označena u 'Načelima'. Glavna bit tih načela jest hrvatski državni i narodni individualitet, te načelo, da odluke o sudbini hrvatskoga naroda te o njegovim životnim političkim, gospodarskim, socijalnim i kulturnim pitanjima ne može (!) odlučivati nitko, tko po porijetlu (!) nije član hrvatskoga naroda. To znači, da zakone može stvarati samo narod po svojim zakonitim zastupnicima, a naravno da za rad na izvršenju tih zakona, jednom stvorenim zakonitim putem, nema nikakovih ograničenja. To znači da od rada u Hrvatskoj nije isključen nitko, napose ne od života u njoj, tko živi i radi u skladu sa narodnim interesima. To znači, da pokret ideološki odgovara potpuno tradicionalnom shvaćanju i težnjama hrvatskoga naroda, te nije plod a niti natrušen nikakvom tuđinskim ideološkim zasadama. U načelima je napose označeno, da narod sačinjava hrvatsko seljaštvo, iz koga proističu i pripadnici ostalih stališta, u koliko su hrvatskoga porijetla. Pokret stoji nepokolebivo na stanovištu, da je najbitnije u sadašnjici uspostaviti hrvatsku državnu samostalnost na cijelom hrvatskom povijesnom i

Suradnja, časopis za hrvatsko-njemačku suradnju, broj iz listopada 1943. posvećen djelu Ivana Meštrovića

neprekinutom etničkom teritoriju. Dok to nije postignuto, potpuno su iluzorna sva ideološka i politička i socijalna pregnuća, jer se dотле u našoj domovini živi politički i socijalno onako, kako to propisuje neprijatelj, koji to nameće po svojim načelima i po svojoj ideologiji, koja je konkretno potpuno oprečna i protivna onoj hrvatskoga naroda. Stoga sav rad i borba mora biti skoncentriранa na oslobođenje, a sve drugo gubljenje vremena i narodnih snaga, u koliko ne služi čak i običnoj demagogiji, tjeranoj u nepoštene lične i stranačke svrhe. Načelo je pokreta, da se oslobođenje može postići samo borbom, a ne sa kakovim sporazumom ili dogовором. To je načelo potpuno utvrđeno dogodajima prošlosti... (...) U borbi za postavljeni cilj ne može pokret praviti kompromisa, niti sa osobama niti sa strankama, koje ne stoje potpuno na stanovištu hrvatskoga narodnoga i državnoga individualiteta, i koje stoje u bilo kakvom pregovorima ili razgovorima sa neprijateljem, nego ih mora pobijati baš kao i neprijatelja. Pokret ne odbija pomoći inozemstva za postignuće cilja... (...) Pomoći izvana u danom momentu je samo olakšanje postignuća uspjeha. (...) Propovijedanje pacifizma u sadanjem stadiju borbe hrvatskoga naroda smatra pokret izdajom narodne stvari..."

Svoj obraćun s komunizmom nastaviti će Pavelić i 1938., objavljivajući u Sieni, pod pseudonimom A. S. Mrzlodolski, knjigu *Strahote zabluda (Errori e orrori)*. Na temelju tad već dobro poznatih podataka o "čistkama", koje su se zahuktale 1936., strahotama staljinskih logora i tragičnim iskustvima dvadesetljetne vladavine boljševika,

Pavelić se okomljuje na komunizam i - slično kao i mnogi tadašnji političari i politički promatrači, razočarani slabostima zapadnih demokracija - suprotstavlja mu fašizam, jer je, po Pavelićevu sudu, posve krivo fašizam shvaćati kao antitezu demokracije. On je nasljednik demokracije (koja, dakle, spada u prošlost), pozvan da bude antitezom komunizma. U isto to vrijeme Ustaškom pokretu i Paveliću odani listovi u SAD, Kanadi ili Argentini pjevaju apoteoze demokratskim sustavima u kojima žive tamošnji hrvatski iseljenici. Kasnije, nakon uzpostave države, vanjske manifestacije fašizma bivaju dosta česte: u hrvatskoj se ikonografiji i simbolici poseže za talijanskim, rijedje njemačkim uzorima. Iskreni pobornici fašizma i nacionalsocijalizma ostaju marginalni, a njihovo stranačko organiziranje čak zabranjeno. Ipak, javno se na sva usta slave i veličaju i Mussolini i Hitler. Nije pritom riječ samo o ograničenom suverenitetu. Bilo je u tome i oponašateljske gluposti, ali i nastojanja da se popuštanjem glede oblika sačuva sadržaj. Tako se događa paradoks da vlasti koje su u Hrvatsku uvele posve nehrvatski "rimski pozdrav", oštro negoduju zbog toga što Talijani u anektiranom dijelu Dalmacije sile hrvatski živalj na pozdravljanje tim istim "rimskim pozdravom". S druge strane, kao što su Arapi, čezeći za njemačkom pomoći u borbi protiv britanskih kolonijalnih gospodara, vezli i isticali kukaste križeve, tako se u Hrvatskoj počinje utjecati Njemačkoj u otporu protiv talijanskih presenza.

Ipak, na ideološkom planu najskuplja cijena plaćena je tzv. rasnim zakonodavstvom: žečeći priskrbiti njemačku podporu u pregovorima o razgraničenju s Italijom, hrvatski se politički vrh odlučuje na donošenje protužidovskih propisa. Postoji niz objavljenih svjedočanstava, da su na donošenju rasnog zakonodavstva inzistirali Nijemci. Oni su, štoviše, prosvjedovali zbog nakane hrvatskih vlasti da restriktivnim mjerama podvrgnu samo novoseljene Židove, tj. one koji su pred rat zbog progona u Austriji, Češkoj i dr. doselili u Hrvatsku, dok bi se starosjetitelje, Židove integrirane u hrvatsko društvo, poštedjelo. Ta se nakana izjavovala: nastojanje političkog vrha NDH da zbog vanjskopolitičkih razloga, odnosno nepostojanja alternative koja bi težila uspostaviti neovisne a demokratske hrvatske države, posvjedoči svoju lojalnost Osovini i "novomu europskom poredku", životima je platila većina hrvatskih Židova i Roma. Ujedno je ojačano unutarnje nezadovoljstvo, koje je krijeplilo pobunu ne samo protiv režima, nego i protiv države, koja je na jednoj strani imala himbene "saveznike", a na drugoj otvorene neprijatelje....!!]

(Svršetak)

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (7.)

Benedikta Zelić - Bučan: "Ni o jednom hrvatskom vladaru kao o Zvonimiru nisu u historiografiji izneseni toliko oprečni sudovi, nijednog nije starija historiografija i publicistika, posebno poslijeratna (nakon II. svjetskoga rata, nap. T.H.) idejna nastava povijesti u školama toliko ocnila prikazujući ga kao eksponenta navodne protunarodne latinske stranke i lutku u rukama vođa te stranke, visokog klera dalmatinskih gradova... Ne bismo mogli bez

Piše:

Tomislav HERES

dijelom i po tome, jer je već kao slavonski ban povratio Hrvatskoj dio tzv. Dalmatinske marke, a kao kralj postao suveren dotadašnje Bizantske Dalmacije, ali svakako po snažnoj i nadasve pravednoj vladavini. Ipak je potrebno i za širu čitalačku publiku revalorizirati lik tog našeg vladara i poka-

u ispravama kralja Petra Krešimira IV. umjesto Krešimirova sinovca vojvode (dux) Stjepana. Iz te činjenice mora se zaključiti da je Petar Krešimir koji nije imao sina, odabravši slavonskog bana za svojeg nasljednika time želio rješiti dva goruća problema: i pitanja mirnog nasljedstva na prijestolju i ponovno ujedinjenje Hrvatske. Petar Krešimir IV. posljednji put se spominje u sačuvanim ispravama 1073. god. Da li je već tada umro? Vjerojatno nije, jer jedan vjerodostojan dokument kaže da je u jesen iduće, 1074. god. normanski grof Amiko provalio u hrvatski Jadran i zarobio 'hrvatskog kralja'. Dokument mu ne navodi imena. Dok je starija historiografija (Šišić) držala da je to bio kralj Slavić, novija kritička analiza izvora pokazuje da se nije moglo raditi o Slavcu nego je to bio sam Petar Krešimir. Kada i kako je Petar Krešimir umro, ne znamo. Njega je prema planu naslijedio ban Zvonimir. Ujesen 1075. god. njega papin legat Gebizon kruni za kralja Hrvatske i Dalmacije, a Zvonimir polaze papi vazalsku prisegu, koje vanjski znak ima biti mali godišnji danak" (**Članci i rasprave iz starije hrvatske povijesti**, HKD sv. Jeronima - sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1994., str. 99.-100.).

Ivo Goldstein: "Budući hrvatski kralj Zvonimir spominje se 1070. godine kao 'ban', u čemu je bio nasljednik mnogih istaknutih ličnosti 10. i 11. stoljeća. Ivan Gorčić (oko 1280. do poslije 1353.) tvrdi da su šezdesetih godina Ugri 'odlučili da će mu ustupiti dio Slavonije, pa su historičari to smatrali potvrdom pripojenja današnje Slavonije Hrvatskoj. Međutim, osim što je vjerodostojnost čitavog Ivana teksta upitna (Vjekoslav Klačić je izričito tvrdio da ljetopis uopće nije postojao, iako je poznat po fragmentima iz djela B. A. Krčelića iz druge polovine 18. stoljeća... Šišić je bio još eksplicitniji - ocijenio ga je kao falsifikat P. Vitezovića), termin 'Slavonija' u to vrijeme uopće ne mora označavati područje današnje Slavonije, nego samo 'slavensku zemlju'.

Crkva Sv. Lucije u Baškoj gdje je nađena Bašćanska ploča

zadrške tvrditi da su za Zvonimirova vladanja Hrvatskom tekli med i mljeko, kao što zanosno pripovijeda stari kroničar, ali će biti blizu istini ako ustvrdimo da je Zvonimir bio posljednji veliki narodni vladar, pak se narod u kasnija burna vremena sukoba i nasilja rado sjećao lijepog mira i sigurnosti u vrijeme 'dobrog i pravednog' kralja Zvonimira. Zbog toga je i svoju predodžbu o 'dobrim starim vremenima' vezao uz njegovo ime. Novija znanstvena istraživanja objektivne historiografije pokazala su da Zvonimira možemo ubrojiti u red 'velikih' hrvatskih kraljeva, velikih ne po teritorijalnoj ekspanziji, iako

zati kakav je on uistinu bio vladar, odnosno kakav nam se ukazuje na temelju objektivne analize vjerodostojnih historijskih izvora."

"Dmitar Zvonimir javlja se u povijesti najprije kao ban tada još odvojenog banata Slavonije. Naime, za vrijeme borbi među sinovima kralja Držislava, početkom XI. st. došlo je do odcijepljenja Slavonije od jedinstvene Hrvatske, te su njome vladali jedan Držislavov sin, Svetoslav i njegovi potomci. Zbog toga se predpostavlja da je i Zvonimir bio Svetoslavić odnosno da je i on iz pobočne grane Trpimirovića. Od 1070. god. on se navodi kao ban i suvladar

Tako su Zvonimiru njegovi mađarski rođaci prepustili 'dio Slavonije', pri čemu se vjerojatno ne radi o današnjoj Slavoniji, nego bi ponajprije to mogla biti sjeverozapadna Hrvatska, to jest kraj oko Varaždina, Zagreba, te porječje Kupe. Nagada se da se njegova vlast mogla protegnuti sve do Srijema. Zatim je Zvonimir vladao prostorom o kojem već postoji podatak o prepuštanju - to je Marka Dalmatinska - područje Kvarnera, Hrvatskog primorja i istočnog dijela Istre. Kako Konstantin Profirogenet još u 10. stoljeću tvrdi da ban 'drži pod vlašću Krbavu, Liku i Gacku', nije nelogično predpostaviti da je ovim prostorom vladao i Zvonimir, a da je uz pomoć ugarskih rođaka proširio svoju domenu do obližnjeg mora."

"Nije poznato kako i zašto se budući hrvatski kralj Zvonimir - ili se to dogodilo zato što je Zvonimir bio Trpimirović (O toj predpostavci argumentirano piše Miho Barada, **Dinastičko pitanje u Hrvatskoj XI. stoljeća**, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 1932., str. 171. -174.) - odlučio povezati s ugarskom dinastijom Arpadovića ženidbom s Jelenom (odnosno, kako je hrvatski izvori nazivaju, - Lepom - Rački, **Documenta**, 119.-139., 40.; Barada, **Dinastičko pitanje**, 172. - 3.), kćerju Bele I. (1061. -1063.) i sestrom Gejze i Ladislava. Bez obzira na to što nesporedni povodi nisu jasni, očito su pri sklapanju ovakvog braka interesi i pretenzije uzajamni: možda je Zvonimir imao ambicije da jednom zavlada i Ugarskom. No, čak ako ih je i imao, to mu baš i nije bila realna nada, jer bi prije toga morali umrijeti i Gejza i Ladislav, a da ne ostave muškog nasljednika, što je bilo malo vjerojatno. Uostalom, i nije se ostvarilo. Bilo kako bilo, Zvonimir je ipak imao koristi od rođaka - zamolio je kralja Salamona i vojvodu Geжу da mu pomognu istjerati istarsko - kranjskog vojvodu Ulrika II. s područja 'vojvodine Dalmacije' - Marke Dalmatinske - dakle, Kvarnera, Hrvatskog primorja i dijela Istre od Rijeke do Labina. To su oni i učinili, a zauzvrat su od Zvonimira dobili darove. Dugoročno gledajući, Zvonimir će navodno od rođaka desetak godina kasnije imati još većih koristi. Naime, Ivan arhidjakon Gorički

tvrdi da se on, 'osiljen ovim rodbinstvom, dokopao kralj evstva Hrvatske...'. Ivanova tvrdnja ne može se prihvati bez rezervi: činjenica da ban Zvonimir postaje kralj govori o tradicionalno jakom položaju bana u Hrvatskoj. Naime, čini se da je Krešimir šezdesetih godina odlučio za nasljednika postaviti svoga nećaka Stjepana koji se 1066. godine spominje uz njega kao dux (herceg ?), a već 1070. godine dosljedno se isprave datiraju po kralju Krešimиру i banu Zvonimиру. Je li Zvonimirov izbor pospješilo i to što je on vjerojatno bio čovjek po ukusu ugarskoga dvora ili su ga Arpadovići u tom izboru neposredno pomagali, ostaje nerazjašnjeno. S druge strane, Arpadovići će od svojeg rodbinstva i angažmana imati nedvojbeno još veće koristi, jer će koje desetljeće kasnije zadobiti hrvatsku krunu."

"I sam Zvomimir spominje 'svoje praoce' - **progenitores mei...** Naime, takvo pozivanje na tradiciju dinastije logično je ponašanje u vrijeme kada kraljevstvo Hrvatske i Dalmacije traži afirmaciju na europskoj razini (i dobiva je od pape 1074./5. godine)."

"Dok je Zvonimir sve više jačao i premao se za zadobivanje kraljevske časti, na Jadranu se pojavljuje nova sila. Bili su to Normani. [...] Tako je 1074. godine normanski vojvoda Amiko, inače sa sjedištem u apulskom gradu Giovinazu, u blizini Barija 'zarobio kralja Hrvatske'. Čini se da se ne radi o neretvanskom vladaru Slavcu, kako su neki historičari smatrali, već je vjerojatnije da je riječ o Petru Krešimиру IV. Doduše, u hrvatskim izvorima nema ni aluzije o tome da su Petru Krešimira IV uhvatili Normani, a to ipak nije događaj koji bi se tek tako smio prepustiti zaboravu. Moguće je da se radi o nekom drugom članu kraljevske obitelji, iako izraz **rex** iz izvora ne ostavlja baš previše mjesta kalkulacijama. [...] Međutim, za hrvatski je prostor u cjelini mnogo važnije da je gotovo istovremeno s nastankom ugovora između Venecije i nekih hrvatskih primorskih gradova na hrvatsko prijestolje došao Dimitrije Zvonimir. Čini se da je time zaobiđen zakonit baštinik Petra Krešimira, herceg Stjepan. Ne zna se je li Zvonimir bio rodak Petra Krešimira IV,

ali je morao biti plemenita, ako ne i kraljevskoga roda, da bi uopće mogao dobiti ugarsku princezu za ženu. Nije isključeno da mu je pri zadobivanju prijestolja pomogao i brat njegove žene Jelene" (**Hrvatski Rani Srednji Vrijek**, Zagreb 1995., str. 389. - 391., 399., 400., 401.).

Marijan Rudež: "Petra Krešimira 4. naslijedio je unuk Stjepan. Postoje u javnom životu prevladalo stajalište, da će novi kralj voditi istu vjersku politiku kao i njegov djed, Hrvatska narodna stranka prisilila je Stjepana I. da ode u samostan, i na hrvatsko prijestolje dovela veleposjednika Slavca (1074.). Istovremeno je Mihajlo, ban Crvene Hrvatske, izdvojio svoju banovinu i nju proglašio neovisnom državom (1074.). Ne vodeći računa o izdvajaju Crvene Hrvatske, tj. jedinstvu Hrvatskog Naroda i stalnosti hrvatske države, latinski su proglašili Slavca nezakonitim kraljem i započeli podanički rat (1074. - 76.). Ostavši bez vodstva, u Hrvatskoj je zavladao nered. Nastojeoči loviti u mutnim vodama, papa Grgur 7. poslao je u Hrvatsku svoga izaslanika u osobi jednog normanskog grofa. Ovaj je najprije sklonio Slavca na razgovore, zatim ga zabilježio i, uz pomoć latinskog, odpremio u Rim, gdje se veleposjednik naglo 'razbolio' i umro. Tako je papa Grgur započeo svoju borbu za stjecanje svjetske političke vlasti. U Hrvatskom kraljevstvu, nakon odlaska Slavca, prevladala je anarhija. Latinski su u mutnim vodama stekli izvjesne prednosti. Grgur 7. poslao je novog izaslanika u Hrvatsku, Gerarda, s političkom formulom: izabrati Dimitriju Zvonimira, bana Posavske Hrvatske, za kralja. Zvonimir je okrunjen u Solinu, i tom prigodom rekao (1076.): 'I budući da vladati znači isto kao služiti Bogu, prisežem da će biti vjeran sv. Petru i svome gospodaru papi Grguru i njegovim nasljednicima.' Time je Zvonimir, ustvari, postao vazal (ili agent) jedne strane sile. Praktični političari u vrijeme nacionalne države služe jedino vlastitom narodu, i za svoje čine odgovaraju, pred Bogom, ustavom i poviješću, jedino tome istome narodu. Zvonimir je sazvao i održao 4. crkveni koncil u Splitu, kako je već navedeno, da bi ublažio odnose s Hrvatskom narodnom

strankom. On je, inače, vladao iz Solina, Biograda na moru i Knina. Uz stoljetni prijepor oko vjerskog obreda, iskrasnuo je novi sukob, još sudbonosniji za Hrvatsko kraljevstvo i Hrvatski Narod između dviju stranaka, i to u odnosu na vođenje vanjske politike. U modernoj nacionalnoj državi vanjsku politiku vode isključivo na principu nacionalnog interesa, i to jedino na ustavu dozvoljen način. Našavši se u ratu s Germanima (1081.), papa je pozvao Zvonimira da mu s vojskom pritekne u pomoć. Zvonimir je to učinio. Čim se izmirio s Nijemcima, papa se posvađao s Bizantincima, i odmah zatražio od Zvonimira da, skupa s Normanima, započne rat protiv Bizantskog imperija. Hrvati i Normani doista su osvojili otok Krk i luku Drač (1082.). U novonastaloj situaciji Konstantinopol se obratio Mletačkom vojvodstvu za pomoć. Mlečani su pobijedili Normane na moru i započeli osvajački rat protiv Hrvatskog kraljevstva. Zvonimir je bio prisiljen povući hrvatsku vojsku iz papina saveza s Normanima i braniti svoju vlast u Hrvatskoj (1082.). Kada su Pečenezi, došavši iz ruske stepi, počeli napadati bizantsku granicu na Dunavu (1088.), papa se izmirio s bizantskim dvorom i pozvao Zvonimira da vojnički brani Bizantsko carstvo. U skladu s prisegom o vjernosti 'svome gospodaru papi', a ne Hrvatskom Narodu i njegovoj državi, Zvonimir je htio i to učiniti. Hrvatska nacionalna stranka, međutim, energično je odbacila takvu vanjsku politiku. Time je produbljen sukob, koji je vodio u gubitak nezavisnosti i dovođenja strane dinastije na hrvatsko prijestolje. Zvonimir je sazvao Hrvatski Sabor u Kninu i branio politiku svoga gospodara pape. Latinaši su ga podržali, ali ne i pripadnici Hrvatske stranke. Zadnji su govorili: vanjska politika kralja Zvonimira nije u interesu Hrvatske i ona vodi u katastrofu. Pošto je Zvonimir, i pored toga, ustrajno branio papinu politiku, došlo je do gužve iz koje je netko smrtno ranio hrvatskog kralja (1089.). Jedni povjesničari misle, daje Zvonimir ubijen, drugi ne, a vjerodostojnih dokaza nema" (**Povijest međunarodnih odnosa**, I., Zagreb 1995., str. 195.- 196.).

Antun Pinterović: "Za prvo i najstarije razdoblje prijelaza od hrvatskih Trpimirovića na ugarske Arpadoviće između 1095. i 1102., u pomanjkanju provjerenih povijesnih izvora, pridržali smo Šišićevu - odnosno Baradinu - predpostavku o postojanju kolateralnog (pobočnoga) ogranka hrvatske dinastije Svetoslavića u Slavoniji, čiji bi potomak bio i Dimitar Zvonimir. Premda sigurnog povijesnog dokaza nemamo, raspolaćemo ipak jednim važnim psihološkim argumentom, koji vrijedi koliko vrijedi. Ako usporedimo vrlo ograničeni autoritet među hrvatskim velikim samoprovizorijama kraljeva iz nekih drugih rodova, koji su se pokušali nametnuti kao hrvatski kraljevi (Slavac, Petar) s općeprihvaćenim autoritetom jednoga Zvonimira, morat ćemo zaključiti da je takav neosporivani autoritet mogao uživati samo jedan potomak slavnoga kneževskog i kraljevskog roda Trpimirovića" (**Europsko nasljedstvo Hrvatske**, časopis HMI "Matica", broj 10., Zagreb, listopad 1998., str. 25.).

POVIJEST SVIJETA od početka do danas (2. izdanje, "Naprijed", Zagreb 1990., str. 346.) o Zvonimru donosi ovo: "Dužd Oton protjeran je iz Venecije, a zajedno s njim sklonio se na dvor svoga rođaka (brata njegove žene Hicele) Svetislavov sin Stjepan. Da bi pomogao rođaku, Stjepan I. Arpadović oteo je 1027. Hrvatskoj pogranične krajeve južno od Drave i dao ih Stjepanu da u njima samostalno vlada. Tako je Hrvatska opet podijeljena na dvije države, dok je obalnim gradovima vladao Bizant. Sin Krešimira III. Stjepan I. (1030. -1058.) uspio je doduše ponovno zavladati dalmatin-skim gradovima, osim Zadra, ali podpunu vlast nad njima ostvariti će tek **Petar Krešimir IV.**, jedan od najvećih hrvatskih vladara: dok su raniji hrvatski vladari imali samo nominalnu vlast nad dalmatin-skim gradovima, Petar Krešimir uzeo je punu vlast nad njima, obvezavši se zasebnim ispravama da će poštovati njihova prava i povlastice. U posljednjim godinama svojega vladanja uspio je vratiti u sastav hrvatske države Slavoniju, u kojoj je banovao Zvonimir, i Neretvansku kneževinu. Društveni razvoj u Hrvatskoj

Petar S. Ujević

busola srca

*tebe vjetri obalamu traže
ja se uzdam u novije pute
u mom žicu ništa se ne slaže
pogledi te daljinama slute*

*donosiš mi najmilije snove
i praznine koje teško fale
dok ubijam neke rane nove
u meni se južne vatre pale*

*otoci se uvijek tužno bude
sneno tiho i sasvim polako
nježnu ljubav u samoći nude
tamo s njima volim te ovako*

*na Silbi se s uvalama molim
skupa s burom prema svetom Marku
dok te čekam ili dok te volim
ja prizivam bilo kakvu varku*

*znam po jugu od kuda ćeš doći
što te mojim otocima vuče
galeb jutra svjetionik noći
za te srce stoljećima tuče*

za Petra Krešimira IV. teko je kao proces ubrzane feudalizacije, na koji je najviše utjecao sam kralj svojim mnogobrojnim darovnicama samostanima i pojedincima, od kojih je stvarao rodovsko i kraljevsko plemstvo. Godine 1074. provalili su u Hrvatsku Normani i zarobili Krešimira. Nakon odlaska Normana kraljem postaje slavonski ban **Zvonimir** (1075. - 1089.), koga je u Solinu okrunio papinski legat Gebizon. Kao papin saveznik, Zvonimir je ratovao zajedno s Normanima protiv Bizanta i Venecije, zbog čega je Bizant prepustio svoje pravo na dalmatinske grade Mlečanima, ali oni to svoje pravo nisu uspjeli ostvariti prije Zvonimirove smrti. Zvonimir je vladao iz Knina, a žena mu je bila Jelena, sestra ugarskoga kralja Ladislava, što će biti od presudnog značenja u daljnjoj hrvatskoj povijesti."

(nastavit će se)

UZORI DRAŽE MIHAJLOVIĆA I PARTIZANA

Kad danas gledamo zvjerstva koja Srbi vrše nad kosovskim Albancima, nuždno se sjećamo zločina koje su počinili nad hrvatskim narodom između dvaju svjetskih ratova, u Drugome svjetskom i u nedavnom, Domovinskom ratu. Odavno se pokušava dokučiti odkuda potječe bestijalnost koja povremeno progovara iz srpskih šovinista. Jedan od mogućih odgovora ponudio je crnogorski intelektualac Savić Marković Štedimlija, objavljivajući ovaj mnogima posve nepoznati tekst u obliku brošurice. Brošurica je objavljena 1943. u Zagrebu, u nakladi Tipografije, a mi je prenosimo u cijelosti, bez ikakvih intervencija. (Ur.)

U minulim mjesecima na hrvatskom tlu izvršena su brojna nasilja i zvjerstva, te je proliveno mnogo nevine hrvatske krvi. Poviest naših krajeva nije nikada do sada zabilježila toliko i takovih zločinstava i nasilja. Opisi i prikazi tih zvjerstava i nasilja postoje te sadrže neoborive dokaze; djelomično su već objavljeni, a ostali će se naknadno objaviti za našu i za stranu javnost.

Povodom onoga što se o tim zločinima znade u javnosti ljudi se pitaju s užasom i u čudu, zar može uobće biti ljudi, koji vrše takva strašna zlodjela, i dali je ikada bilo ljudskih stvorenja, koja su ovako postupala. Nedavno je stigla viest, da su odmetnici na ražnju izpekli trojicu uhvaćenih usataša.

Potaknut razgovorom u nekom družtvu jedan od prisutnih uzvrdio je, da ovi zločinci i nasilnici imaju uzor u prošlosti i da su oni odgojeni po tim uzorima. Uprvi mah prisutni mu nisu povjerivali, pa je obećao, da će im doneti nepobitnih dokaza istinitosti svojih navoda.

Ti primjeri, koji su služili kao uzori partizana i Draži Mihajloviću, te njihovim bandama, nemaju po svom postanku nikakove veze ni sa prošlošću ni sa sadašnjosti hrvatskog naroda. Tvorci tih

Piše:

Savić MARKOVIĆ ŠTEDIMLIJA

primjera po svom moralu, po odgoju, po svom pogledu na svijet i po svojim nagonima posve su strani i nepoznati hrvatskom narodu i njegovim shvaćanjima.

Covjek, koji je obećao, da će pružiti dokaze opostojanju uzora odmetničkim bandama, koje u nekim krajevima Hrvatske vrše zločine i nasilja nad mirnim pučanstvom, donio je kratak spis sa navođenjem

vrela za svaku svoju tvrdnju. Taj spis u cijelosti glasi:

Sveučilišni profesor u Beogradu dr. Dušan Popović u svojoj razpravi o srbskim hajducima (O hajducima, Beograd 1930.) veli, kako se srbski narod u 16. stoljeću "nalazio u stanju podivljalosti". Hajduci su riedko kada ostavljali pohvatane neprijatelje ili njegove obitelji u životu. Sima Milutinović u svojoj "Istорији Србије" (str. 206.) kaže: "Žive fatati ni stalo im nije." Po nekim bilježkama hajduci su svoje zarobljenike prodavali. O tom se možemo uvjeriti iz Gezemanova "Erlagenskog zbornika" (str. 89.). Roblje su prodavali za novac i živežne ili druge

potreštine kao duhan, pribor za pušenje i dr. Uglednije zarobljenike davali su na od kup ili ih zamjenjivali sa svojim rođacima ili prijateljima, koji su se nalazili u rukama vlasti. Ova izmjena robija vršena je obično "usred gore", kako se u jednoj pjesmi kaže. Iztaknutije svoje neprijatelje ili predstavnike viših vlasti niti su prodavali niti ih davali na odkup, nego su ih udarili na muke. O tome, kako su hajduci mučili svoje neprijatelje, imamo i dovoljno podataka. Iz Bogišićeve knjige "Narodne pjesme" (str. 305.) vidimo, da su uhvaćene neprijatelje često odmah na mjestu, gdje su ih uhvatili, tukli topuzinom ili kundakom. Ovo potvrđuje i jedna pjesma Vuka Karadžića (IV., 137.), u kojoj se kaže, kako su odmetnici pohvatili svoje protivnike, te ih počeli razvoditi

*Preko polja bez svijeh haljina,
Bez čuraka i bez anterija,
Bez saruka u malim kapama.
Bez čizama i bez jemenija.
Gole, bose topuzima tuku.*
(Vuk IV. 137.)

Često su srbjanski hajduci uhvaćenima lomili drvljem i kamenjem noge i ruke:

*Spućene ih na konje turio
Pa ih zajmi malo niz planinu,
Polomi im i noge i ruke,
I oči im crne izvadio.*
(Vuk VI. 440.)

No osim *lomljenja ruku i nogu, vađenja očiju* i drugih raznih muka hajduci su pohvatane *nabijali na kolac* i mučili ih **na sve** načine, kojih se podivljali čovjek mogao dojetiti. Žena, koja se odmetnula u hajduke sa svojim družtvom uhvati muža pa

*Sve ga vuče, a nogama tuče,
Pa mu bijele savezala ruke.
Sve ga bije drvljem i kamenjem.
Dok mu slomi i noge i ruke.
Pa mu živu oči izvadila.*

ZATVORENIK

Na posljedak glavu pogubila.

(Vuk VI. 480.)

Hajduci su bili krvoločni čak i onda, kada se radilo o nemoćnim ženama:

On ufatu Ružicu djevojku.***Obuče joj tanahnu košulju.******Namaze je prahom i katranom.******Pa je zaždi sa četiri strane.******Na o g a nj j e živu izgorio.***

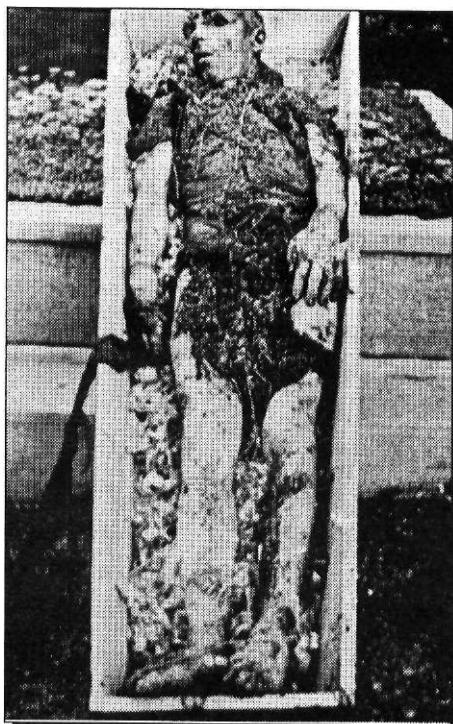
(Vuk VI. 440.)

Kadkад су србјански хадуци знати муčити погватане непријатеље по неколико дана, па су их затим убијали, а тело бацили где било, само где се никада не ће пронаћи. Кад нису имали довољно времена за муачење, онда су се задовољавали и једнотавним убијањем непријатеља. *Često su puta glavu posječenog vezali perčinom konju za rep, te konja odbili u правцу гospodareve куће, да time podsjetе okolinu pогинулог на своје кrvoločтво (Proroković: "Jedno lјето četovanja" str. 29.).*

Србјански су хадуци били готово увек точно обавијешти, где се налази затворен који од њихових ухваћених другова, па су о њима увек водили brigу. У таковим случајевима увек су се пријели представницима власти страшном осветом, ако би се штогод дододило љиховим друговима. Стакоје Глаvaš рекао је Петру Јокићу: "Čuješ more! Ако ти мene издаš i потјera mene okupi, па ako bogdice ja оstanem жив, da znaš, da ču te živa peći" (M. Miličević: "Karađorđe" str. 36.). Познати хадук Соčivica се једном свомјатају, побратиму, који је покушао љега и љегову друžину издати Turcima, осветио на гроузан начин. Пошто је успио умакнути, он је послије краћег времена скупио седам другова, te je upalio kuću svom побратиму. У кући, која је била од сламе, izgori sva čeljad, ukupno sedamnaest osoba. Сам Соčivica прича: "Sirota jedna žena, tek što htjede s djetetom u naručju prekoračiti preko kućnog praga iz vatre ujedanput više pušaka ubi nju i diete, te se ona sruši teško pogoden u goruću baklju." ("Sedmica" 1857., str. 47.). Из живота хадука Соčivice позната нам је још једна љегова освета. Travnički paša držao је љегову жену и дјечu u притvoru као taoce. Da bi

присilio pašu да ih пusti, Sočivica poslije jednog uspjelog prepada на неки karavan, којом прilikom poubija sedamnaest ljudi, odvede preostala živa tri Turčina u šumu.

Dvojicu nabije na kolac, a trećemu dade da ih peče iz tiha. Kad su bili dobro već pečeni, odječe im glave ipredade trećem Turčinu, da nosi paši u Travnik i da mu kaže, ako mu ne pusti ženu i dječu, da će sa svakim uhvaćenim njegovim vojnikom ovako postupiti". ("Sedmica", 1857., str. 47.).

Нису србјански хадуци овако мучили само своје ухваћене непријатеље него и своје jatake, ако би им се ма чим замјерил i bez obzira на прије учинјене usluge. Знати су их мучили најстраšnijim mukama. У једној народној пјесми овако се приказује муачење неког jataka: *Slomili su mu noge u koljena i ruke u ramena, zatim mu povadili zdrave zube i "na špicu" oči izkopali*. Затим су покупили све од vriednosti, што се могло понети, а zgrade су mu попалили ("Pjevanija" str. 183.). Хадук Gliša Mladenović strašno се bio осветио некоме trgovackom putovodju. Овом putovodju dao je Gliša novaca i zamolio ga, да купи за љега и љегову друžину baruta, opanaka i kremena. Овако ih prokaže vlastima, te one upute potjeru за хадucima. Tom prigodom u борби Gliša буде ranjen, te jedva izvuče живу главу zahvaljujući snazi

jednog svoga momka, који га на леђима iznese из vatre i побјеže s njim u šumu. Glišini momci uhvate kasnije ovoga putovodju trgovackih karavana, te ga dovedu Gliši, a ovaj naredi да два jelića (mlade jele), naporedu rastuја u razmaku od два koraka jedan од другога, окреши до vrha i reče svoјим ljudima: "Savijte te jeliće". Hajduci ih očas saviše i okresaše jataganima. On им onda заповеди да нађу pavitine (veziva). I то se odmah нађе. Тад Gliša odvali komad smole, што бјеše naka-pala kraj jedног bora i raztopila сe na vrućini. Ulijevi smolom uhvaćenom putovodju bradu, te mu доде како ћепић. Оnda reče hajducima, te mu vezаше руке pavitina за vrhove onih okresanih jelića, подпалише mu usmoljenu bradu i pustiše да се uzprave savijeni jelići te nesretni putovodju odleti u vis sa zapaljenom bradom, derući se i jaučući užasno" (Miličević: "Pomenik" (str. 379.-380.). Nakon тога је Gliša kratко заповедио својој družini: "Hajdemo odavde", и они су се udaljili ostavivši žrtvu sa gorućom bradom da visi na mladim jelama, где је kasnije нашала svoju смрт. У glasniku "Srpskog učenog družtva" knjiga IV. str. 95. приповеда се, да су били чести случајеви страшне хадућке освете pojedinim selima. Događalo се "da sve selo popale i sve što nađu živo u selu, mužko, žensko, starce i dječu, a i stoku pobiju da ni kokot ne ostane".

Osim ових примјера, за које су naveđena vrela pristupačna svakom čovјеку, могло bi се naći još bezbroj drugih o nečuvenom divljačtvu i krvoločtvu хадука. Sličnih примјера не можемо naći u zbirkama hrvatskih narodnih пјесама niti pak u knjigama, које opisuju prošlost hrvatskih народа i njegove борбе protiv tuđinskih zavojevača.

Tko se odgajao po primjerima koje су опјевале споменуте пјесме i тko se ugleđao na "junake" tih пјесама?

Tko se ponosio ovakovim пјесмама i љиховим "junacima"?

- Nitko drugi, nego они који svoјим dje-lovanjem u svemu oponašaju "junake" navedenih пјесама vršeći nečuvene zločine nad hrvatskim pučanstvom. •

KLAUN I (ILI) POKVARENJAK

Piše:

Alfred OBRANIĆ

Povremeno čujem ili pročitam ponešto iz neiscrpnog vrela misli izbornika naše nogometne reprezentacije, Miroslava Ćire Blaževića. Za relaksaciju i predah od svakodnevnih ozbiljnih tema dobrodošlo.

Dakle, nemam ništa protiv njegovih javnih nastupa tako dugo dok plovi u nogometnim vodama. S obzirom da je na čelnoj poziciji i u našem nogometu, u prilici je, a i javnosti je interesantno čuti njegove izjave, bez obzira slagali se s njegovim ocjenama ili ne. Kao takvog, netko ga doživljava kao zabavljača, netko kao serioznoga nogometnog stručnjaka, netko kao Predsjednikova pripusa, netko kao običnog brbljivca i hvalisavca, netko pak kao klauna. Sve pobrojene kao i nespo- menute dojmova o našem selektoru treba shvatiti kao dio cirkusa koji prati nogomet, pa raznolike role Ćire Blaževića itekako pristaju u takvu predstavu.

No kako nogomet povremeno ima odraza na politički i cjelokupni život u zemlji, selektor se smatra pozvanim govoriti o najozbiljnijim pitanjima na najneozbiljniji način. Najčešće se radi o političkim prosudbama aktualnih zbivanja, ili o rođoljubnim srce drapateljnim lamentacijama - što je posebno degutantno.

Povod za ovo pismo je emisija Obiteljskog radia u kojoj su sudjelovali jugoselektor, stanoviti Živadinović i Ćiro Blažević. Bilo je to u očekivanju utakmice s Jugoslavijom prije nego što je otkazana zbog napada NATO-a. Dok se Živadinović distancirao od bilo kakvih političkih kvalifikacija, Ć. Blažević je nastupio u tipičnoj maniri: TKO NAS BRE ZAVADI? Preko radio-valova Blažević je poručio Amerikancima i NATO-u neka nas puste na miru, neka se ne mijeseju u događanja na našem prostoru.

Dakle, Ć. Blažević je bio toliko servilan, kao da sa Srbima već 500 godina živimo u idiličnim odnosima, koje samo povremeno pokvari pokojni incident na no-

gometnim utakmicama. Ne bih se čudio, da On čak tako zaista misli.

Miroslave Blaževiću, da ste vi onakav kakav se predstavljate, rekli bi tom Živadinu, da s njima igramo samo zato jer moramo, iako bi ih trebalo bojkotirati. S tipovima koji su nedavno bili jednodušni u genocidu Vukovara, Škabrnje, Sarajeva i Srebrenice, a danas na Kosovu, ne igra se nogomet. Protiv njih se bori ili ih se bojkotira.

Ali vi ste, Blaževiću, dosljedni sebi, jer ste se igrali dok se ginulo na gore spomenutim mjestima. I nemojte se pozivati na krv i rane branitelja, jer vi s tom svetinjom nemate ama baš ništa. Također nemojte na svoj klaunovski način blamirati Predsjednika Republike, kao da Predsjednik nema drugog posla nego s vama sastavljati nogometne ekipe.

I na kraju, Blaževiću, jedno pitanje. Je li točno, da ste uoči raspada bivše Jugoslavije uplatili zajam za obnovu vascele Srbije? Ako jeste, je li vam Milošević vratio koju ratu kredita? Nemojte inzistirati na vraćanju sada, kada mu je najteže.

Bruno Zorić

NA TORNJU

Na tornju svjetlo gajori.

Kamene slutnje

Tutnje

Mokri prozori

I žalosne kretnje

Prema nebu

Koji rosi

Usnoplju svjetlosti kosa

ZADAR pokazuje svoje lice

Uponočnoj igri

Svetla i sjene

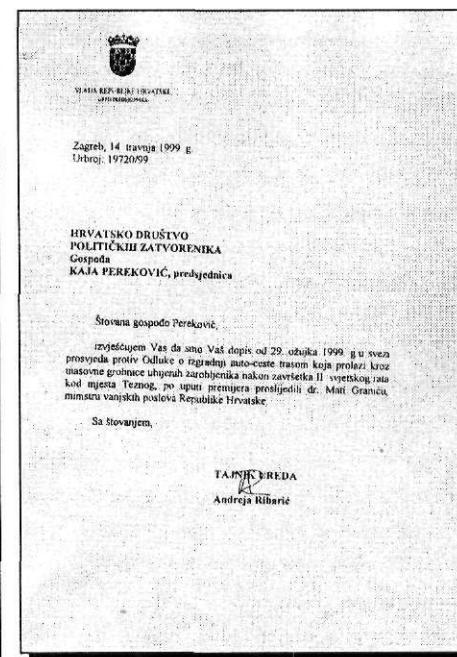
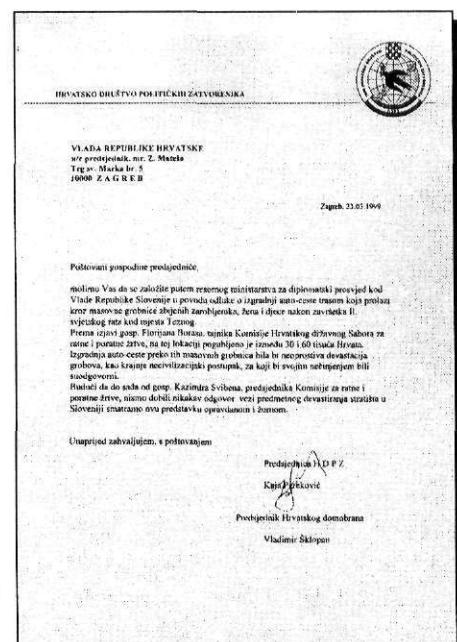
Svjetleće ljestve nose me

Do vrha katedrale

Tamo gdje sam, inače,

Ostavio svoje srce.

DRUŠTVENE VIJESTI

ISPRAVCI

U nekrologu Lovri Rogini, koji je napisao prof. Radovan Grgeč, objavljenom u prethodnom broju, najednom je mjestu pogrešno objavljeno pokojnikovo ime (Regina umjesto Rogina), a krivo je otisnuto i ime sudca. Umjesto "Tremša", treba biti - Premuž. Tehničkom je pogreškom u tekstu Mate Marćinka "Novi velikosrbski memorandum nazvan Deklaracija" ponovno otisnut dio teksta, već tiskan u broju za ožujak. Ispričavamo se auktorima i čitateljima. •

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA

HDPZ - Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3 • 10000 Zagreb

Veleposlanstvo S A D
n/r Veleposlanik, gosp. William Montgomery
A. Hebranga 2-4
10000 ZAGREB

Datum
Zagreb, 31.03.1999.

Poštovani gospodine Montgomery,

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika je udruga koja skuplja osobe osuđene u bivšoj Jugoslaviji zbog izraženog mišljenja i sudjelovanja u djelatnostima za upistvu samostalne, demokratske Hrvatske države. Političko djelovanje Hrvatskih političkih zatvorenika bilo je nametnuo srpskom dominacijom, koja se temeljila na totalitarnom komunističkom režimu. Zbog toga nije bio moguć demokratski ustroj takve države. Osveta i politički teror tog režima rezultirao je masovnim mornarobskim smaknućima političkih istomišljenika, te političkim osudama 100.000 ljudi s ukupno provedenih 12.000.000 zatvorskih dana u Hrvatskoj. Nedvojbeno je da je nedemokratski ustroj vlasti u sadašnjoj Jugoslaviji nastavak totalitarizma iz bivše, raspadnute Jugoslavije koji je ujetovao teško shvatljivom izašnjom za srpskom ekspanzijom i dominacijom nastavljenom nakon rata u Hrvatskoj i Bosni, a sada na Kosovu. Kao bivši politički zatvorenici koji smo proživjeli komunističko-srpski teror posebno cjenimo i razumijemo odlučnost SAD-a da, kao vodeće svjetske sile i predvodnica u okviru NATO-a, zaustavi Srbiju u ostvarivanju njene hegemonističke politike koja je već od 1990. godine prijetnja miru u ovoj regiji. Uspješno provedena akcija NATO-a do postizanja zadanih cilja jedini su mogući način za osiguranje trajnog mira i demokracije na ovim prostorima. Stoga zahvaljujemo na odlučnom zaustavljanju paklenskog nauma sile koja bezumno provodi genocid prije u Hrvatskoj, zatim u Bosni, a danas na Kosovu.

S poštovanjem

Predsjednica HDPZ
Kaja Pereković

HDPZ

Adresa: Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3 Tel.: 01/46 55 301 MB: 5485216
10000 Zagreb Fax: 01/46 55 279 Žiro račun: 30101-678-7588

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA

HDPZ - Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3 • 10000 Zagreb

Albanian national association
of the anticomunist persecuted

Gosp. Tomor Aliko, the chief
Fax 00 355 423 43 29

Datum
Zagreb, 20.04.1999.

Dragi prijatelji, bivši politički uznici komunističkog sustava,

na Vaše pismo od dana 19. travnja 1999. odgovaramo:

Suočjećamo s vama zbog tragedije koja je snašla vaše sunarodnjake iz Kosova. Ista ona tiranija srpskomunističkog sustava koja je toliko zla nanesla našem, Hrvatskom narodu, to sada čini i nad mirnim i stariim potomcima Ilira - nad življem Albanaca čija je rodna grudnja na Kosovu. Osudujemo teror Miloševića i njegovih istomišljenika koji provodi srpska soldatska nad golorkinim i bespomoćnim narodom. Žalostni smo što istu sudbinu prolazi Albansko pučanstvo na Kosovu koju smo i mi sami doživjeli od pobijesnje srpske soldatske u našem Domovinskom i Osllobodilačkom ratu. Molimo Boga da pravda pobedi, da se svi istjerani i proganjeni vrati na svoja ognjišta, a proganjelji neka prime plaću za svoja zlodjela.

U ime HDPZ-a

Kaja Pereković, predsjednica

HDPZ

Adresa: Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3 Tel: 01/46 55 301 MB: 5485216
10000 Zagreb Fax: 01/46 55 279 Žiro račun: 30101-678-7588

EMBASSY OF THE
UNITED STATES OF AMERICA
Zagreb, Croatia

April 16, 1999.

Gđa Kaja Pereković
Predsjednica HDPZ
Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3
Zagreb

BROJ
70 TRAV 1999

Postovana gđa Pereković,

Zahvaljujem na Vasem pismu od 31. ožujka povodom NATO-ove akcije u Srbiji i Crnoj Gori. Mi cijenimo Vasu podršku i razumijevanje.

Zelim Vama i svim članovima HDPZ-a sve najbolje.

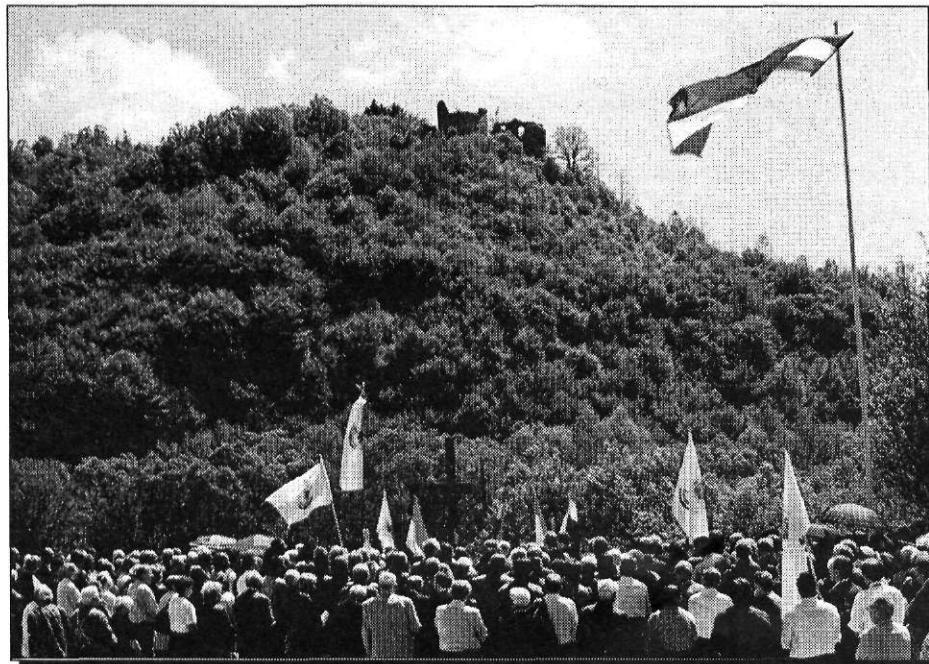
Sa stovanjem,

William D. Montgomery

KAKVA JE SUDBINA KUPONSKE PRIVATIZACIJE?

Iz dana u dan Hrvatskom se društvu političkih zatvorenika javljaju članovi s upitim u vezi s kuponskom privatizacijom, pravima, mogućnostima, izgledima i procjenama. Budući da su članovi HDPZ-a samostalno raspolagali svojim kuponima i da Društvo na to nije ni pokušalo utjecati, ono nema relevantnih obavijesti ni potrebnoga stručnog znanja, pa ne može dati odgovor ni na jedno od tih pitanja. Stoga se preporučuje članstvu da sva takva pitanja upravi izravno na fond ili koju drugu instituciju, kojoj je povjerio upravljanje svojim kuponima dobivenim u kuponskoj privatizaciji. Većina fondova raspolaže besplatnim telefonima na kojima se takve obavijesti mogu dobiti. •

GVOZDANSKO, GDJE JE TO?!

Politički zatvorenici podno Zrinskog Gvozda.

Mnogi će se zapitati, zašto smo odlučili proslaviti svoj Dan hrvatskih političkih zatvorenika, koji su za svoje patrone odabrali Zrinskog i Frankopana, osuđene i smaknute 1671. u Bečkome Novom Mjestu. Lanske godine, kad smo proslavili svoju prvu proslavu pod pokroviteljstvom našega hrvatskog Predsjednika, dr. Franje Tuđmana, kojeg je zastupao naš brat po uzništву, g. Andelko Mijatović, tom je prigodom Predsjednikov izaslanik izrekao isječak iz hrvatske povijesti, poglavito iz vremena stradanja i smaknuća bana Petra Zrinskog i kneza Frana Krste Frankopana.

Svakako je u splet tih događanja upleten i lik Katarine Zrinske i njezine djece. Katarina je svjetli primjer nama, političkim zatočenicima, jer je hrabro podnosila muke utamničenja, znajući da su joj muž Petar i brat, Fran Krsto Frankapan, nevini i samo brane Hrvatsku.

Prateći povijestno zbivanje te nepravedne osude, dolazimo do spoznaje da je to tek početak svih muka i nevolja kroz koje će proći toliki znani i neznani ljudi i žene u potvrđivanju pripadnosti hrvatskom narodu. Zapravo, ta spoznaja nas je i odvela ove godine u Gvozdansko, grad Zrinskih, gdje je u prvoj kovnici na tlu Hrvatske kovan novac Zrinskih. Došli smo ovdje, gdje su predci ovih hrabrih sinova i vitezova iz borbe protu terora i protu nametnute karađorđevske Jugoslavije i titističko-komunističke vladavine, dali otpor i fizički stradali.

Ali, iz tog fizičkog stradanja izniklo je sjeme koje u ove naše dane tinja na ognjištu tek 12 obitelji, što znači da će se taj plamen razbuktati. Žar se povratio u taj prelijepi kraj Pounja. Čim sam doznala da se tu, u Gvozdanskom, želi podići spomenik stradalnicima iz karađorđevske Jugoslavije, iz razdoblja 1941.-1945. i dalje, pa i iz ovoga našeg, Domovinskog rata 1990.-1995., kad je Oluja, nakon Bljeska odpuhnula srbočetničko-komunističke prirepke iz tog kraja, odahnuli su raseljeni, još od 1918. i 1945., vjerujući da dolazi trenutak povratka. I došao je!

Nakon Oluje oslobođeno je Pounje. Razoren, opljačkano i spaljeno, ali ostali su ljudi koji vjeruju svojoj hrvatskoj vlasti, kojake stvorila i oslobođila Hrvatsku. Kad smo 1. svibnja ove godine mi, bivši hrvatski politički zatvorenici iz svih krajeva ove Lijepe naše, tamo iz Istre, iz sjedišta Podružnice Poreč, došli sa svojim predstvincima, bila sam ponosna. Radost je pobudila i nazočnost naših političkih zatvorenika iz ogranka Kisieljak i iz podružnica Mostar, Šibenik, Zadar i Gospic, Osijek i Vinkovci, Bjelovar i Virovitica, Varaždin i Čakovec, Karlovac, Rijeka, Krapina i Sisak. Veliki broj došao je iz Zagreba. Iznenadena sam da je nazočilo više od 700 članova HDPZ-a. Sve su to stariji ljudi, ljudi koji su prešli 70-tu, ali srce vuče da se potvrdi da smo još živi i **još uvijek za Hrvatsku spremni.**

Lijepo je vidjeti koliko se zastava HDPZ vijorilo uz hrvatske nacionalne

Piše:

Kaja PEREKOVĆ

stjegove. Svi smo strpljivo i sabrano nazobili sv. misi te prigodnom programu održivanja Križa i spomen ploče na koju su uklesana imena stradalih 1945. čija su imena uklesana na kamenu ploču: *Za vječnu Hrvatsku dali su sebe.*

*Poklani na Božić 1941. - 55 osoba
Zaklani 1991.:*

*Grabarević Marko, Mijin
Grabarević Ana, Martina
Šesto, Boško*

Spomenik podigli Prijatelji Zrina i općina Dvor 1999.

Našom nazočnošću uveličana je ova proslava, jer u samom je mjestu samo 12 povratničkih obitelji. Za ove obitelji donijeli smo prigodne darove, dar trgovacke kuće Superkonzum, pa ovom prigodom ističem posebnu zahvalnost gđi. Jadranki Todorić da nas je obradovala ovom pažnjom. Koliko su bile ganute domaćice kojima su darovi predani, teško je opisati. Ali, sigurno će to ostati u trajnom sjećanju na naš boravak u Gvozdanskom. Na samoj svečanosti održivanja spomenika, položenje vjenac HDPZ sa sljedećim nadpisom:

Za sve poginule i stradale za Hrvatsku - Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

Drugi, lovorođ vjenac, postavljenje na ploču gdje su ispisana imena poginulih branitelja u Domovinskom ratu, s nadpisom:

Vitezovima Hrvatske i Doma - Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

Prema protokolu, govorila je vaša predsjednica, pa u cijelosti evo toga govora:

"Dragi prijatelji - hrabri vitezovi Zrinskih i ovoga našeg Domovinskog rata, dragi politički zatvorenici!"

Danas, na pobjedički dan BLJESKA KOJI JE IZAZVAO OLUJU ovdje smo da zajedno sa žiteljima ovoga ponosnog Pounja, ovdje na tlu nekadašnjih posjeda Zrinskih, slavimo svoj Dan, Dan svojih patrona, Zrinskih i Frankopana...

Slavimo ova dva hrabra čovjeka koji su svjestno, unatoč svih opasnosti, vjerujući na riječ Caru i Kralju, posli na dogovor da opravdaju svoju borbu za HRVATSKU.

Popis 55 Hrvata poklanih u Gvozdanskom na Božić 1941.

Predsjednica HDPZ-a govori na skupu

Išli su u Beč caru Leopoldu, ali tamo ih je stigla kruta sudbina. Licemjerno su pogažena sva obećanja i riječ carska! Na prijevaru su utamničeni, osuđeni i pogubljeni! Njihove su obitelji razorene. Gospodarstvo opljačkano... Katarina, žena Petra Zrinskog, i djeca bačeni u tamnicu gdje su i umrli.

Pitate se zašto smo baš Zrinskog i Frankopana uzeli za svoje zaštitnike? Upravo

Kako je na ovu proslavu došla i naša draga kolegica, hrvatska pjesnikinja, gđa. Marija Kostanjevac, donijela je prigodnu pjesmu, koju je za ovaj Dan spjevala:

ZRIN-ZRIN!

Zrin - Zrin! Ptice pjevaju.

Usnule zovu, Probudite se.

listajte, imamo Hrvatsku novu-
Zrin - Zrin! Šapuće vjetar, usnule
zove, Probudile se!

Ustajte imamo slobodne dane nove!

Zrin - Zrin! Pjevaju srca naša,
Dok suze teku.

Bude se sjećanja naša,

Na prošlost tešku bližu i daleku,

Zrin - Zrin! Ovo je sveta zemlja,
Poškopljena krvlju nevinih ljudi,
natopljena.

Bili su to naši Hrvati, vječna im
hvala i slava budi!

Zrin - Zrin!

Danas otkrivamo Spomen, uz
obećanje polazemo cvijeće ovu
Hrvatsku zemlju nikada više, nepri-
jatelj ne smije
i gaziti neće!

zato što smo i mi, hrvatski bivši politički uznici, imali istu sudbinu. PETAR ZRINSKI I FRAN KRSTO FRANKOPAN SU NAŠ UZOR I ČAST!. Od nesretne 1918., kad su naši naivni predci ušli u zajedničku državu Jugoslaviju, pa sve do 1990., u toku obje Jugoslavije, i one karađorđevićevske i one Titove - srkokomunističke, kroz zatvore, tamnice i logore prošlo je više od sto tisuća ljudi. Mi, hrvatski politički zatvorenici, proveli smo u tamnicama obje Jugoslavije više od 400.000 godina robije. Izdržali smo više od 13 miliuna dana zatočeništva, a koliko je umoren i ubijeno naših ljudi, nema točnih podataka...

Koliko je još, uz to, bilo progona s vlastitih ognjišta, koliko je suza proliveno zbog razorenih obitelji? Kolike su žene ostale udovice, kolike majke zavijene u crno? Kako to shvatiti, ako ne da je jedino ljubav za Domovinu i vjera hrabrla i čvrstila Nadu da mora doći Pravda i Sloboda.

Rastjerani ste vi, dragi žitelji ovoga prelijepog kraja, iz svojih ognjišta, još za vrijeme karađorđevićevske Jugoslavije. Uništena su vaša sela i ubijani vaši očevi i djeca u partizansko-četničko vrijeme. Stradali ste na križnim putevima... Neprijatelj je htio zatrvi vaša ognjišta i vaš soj hrabri branitelja, još od turskih vremena. Rasijani ste svuda po svijetu. Bilo vas je i u mom kraju - u mojim Gornjim Bogičevcima. Tamo su još za stare Jugoslavije došle obitelji Mutabđija, Benedeković i Bradašić. Mislim da su ovdje među nama njihovi potomci. Ima vas puno u okolici Đakova... Vjerujem da svi oni misle na svoj zavičaj. A taj je zavičaj prelijep!!!

Kad smo lanjske godine mi, bivši politički zatvorenici, proslavljali svoj dan, Dan pogibije Zrinskog i Frankopana, u Čakovcu, odlučili smo da svake godine pro-

slavu imamo u drugom mjestu Zrinskog ili Frankopana.

Dobro je što smo danas ovdje, u Gvozdanskom!

Željeli smo ovamo doći da vas ohrabrimo da se vraćate na svoja ognjišta, da čuvate granicu i svoje Pounje. Željeli smo odati poštovanje svima koji su iz ovog kraja umrli za HRVATSKU. Klanjam se pred žrtvama, čija su imena uklesana na ovom kamenu, ali se sjećamo i svih hrabrih vitezova, koji su radije umrli i hрабro izginuli braneći svoju HRVATSKU!

Eto, uz cestu kojom smo došli ovamo zaustavili smo se na mjestu gdje je podignuta ploča sa imenima vitezova koji su i u ovome, Domovinskom i oslobođilačkom ratu, poginuli za Hrvatsku. Svi su oni, znani ili neznani, jednako vrijedni naše zahvalnosti jer je u njima, bila ljubav, kako reče pjesnik Zlatko Tomičić:

HRVATSKA LJUBAVI MOJA,

i ovdje sam tvoj sin,

i ovdje sam tvoje ime, i tvoj sjaj.

Hrvatska djevojko moja, svuda mislim
na tebe,

u svakoj zemlji te sanjam, u svaki te no-
sim kraj.

Hrvatska gujo pod kamenom,
s golim trokutima i ilirskim mjesecom
tko na te mržnjom stane, past će mrtav
od otrova tvoga.

Hvala vam što smo dionicici ove znakomite proslave i, kako reče Fran Krsto Frankopan: NAVIK ON ŽIVI, KI ZGINE POŠTENO. •

POLOŽAJ BIVŠIH POLITIČKIH UZNIKA U ESTONIJI

Tallinn, glavni grad Estonije

Ime obično daju drugi, kako nama ljudima, tako i narodima. Slično je i s Estoncima. Njihovo ime Esti znači "Istočni", a ime su im vjerojatno dali Germani koji su u odnosu na njih bili zapadni. Zato se Tacito spominjanje Esta u "Germaniji" ne može odnositi samo na Estonce, nego na sve baltičke stanovnike koji su živjeliistočno od Germana. Početak pisane povijesti Estonije vezanje uz dansku kraljevsku kuću. Legendarni Daneborg, kojem je po legendi nebo poslalo stijeg, bijeli križ na crvenoj podlozi, a koji je od tada do danas stalno kraljevski danski stijeg, zauzeo je 1219. godine Estoniju. Od tih vremena Estonia dijeli sudbinu svojih zapadnih baltičkih susjeda Latvije i Litve.

I prije je bilo pokušaja, ali Ivan Grozni započinje 1558. prvi pravi ruski prodor na Baltičko more, istina bezuspješno. Ipak Estonia, koja za Rusiju predstavlja najkraći put do toplog mora, od tada je stalno preprekom u ostvarenju velikoruskog sna "okupljanja svih russkih zemalja", koje je proklamirao Ivan III., predhodnik Ivana Groznog i zbog toga trpi.

Isto kao Litva i Latvija, i Estonia je dobila svoju samostalnost zahvaljujući odredbama Brest-Litovskog mira iz ožujka 1918. Russka politika poznata iz sadašnjeg razvaljivanja rusko-sovjetskog imperija već primjenjivana i 1918. - popusti uzde, ostavi svoje agente, vratit će se milom ili silom. Onda Sovjetski Savez danas ZND, a Bjelorusija je primjer. Penetracija Rusa u svim bivšim sovjetskim republikama zastrašujući je čimbenik, koji baltičkim državama ugrožava suverenost. Nepravde bi bile ispravljene da se uljezi odsele otakud su i došli, ali dekadencija i nečutnost Zapada ne dopušta jasne vidike, zato u Estoniji, kao rezultat ruske kolonizacije, danas ima pola milijuna neestonskih useljence-

nika, koji ne vladaju estonskim jezikom niti se trude naučiti ga, nego se i dalje vladaju kao dio "kontingenta koji je došao izgraditi komunizam" a oni čine jednu trećinu estonskog stanovništva. Niti Rusija ni ovi njeni pomagači, bivši oficiri Crvene armije, KGB-ovci, suradnici strane službe sigurnosti ne pokazuju ni trunku srama zbog počinjenih zločina ili bar pokušaj da izraze žaljenje zbog događaja. Naprotiv "oni se u Estoniji osjećaju kao kod kuće". Estonska država nije smogla snage izvesti desovjetizaciju, deboljševizaciju i dekolonizaciju, zato postoji opasnost da Estonia ponovno postane žrtvom nakon buđenja ruskog medvjeda.

Prije Drugoga svjetskog rata broj stanovnika Estonaca u Estonskoj Republici bio je nešto preko dva milijuna. Danas, nakon više od 50 godina broj Estonaca pao je ispod milijun i pol. Najveća opasnost za neovisnost Estonia zato ne prijeti izvana, nego iznutra.

Finska - sjeverni susjed - s kojom je etnički i kulturno srodnna, zahvaljujući svojoj odvažnosti i junačkoj oružanoj obrani, uspjela je, bar na većem dijelu teritorija, očuvati svoju suverenost. Druge tri baltičke države prošle su težki put samoočuvanja i danas su neke od njih dovedene u položaj skoro manjine u svojoj vlastitoj državi.

Slično kao i u Latviji strahote zabluda zahvatile su i Estoniju.

Nakon proglašenje estonske neovisnosti 24. veljače 1918. Konstantin Pats osnovao je privremenu vladu. Odmah iza povlačenja njemačkih trupa boljševici su započeli oružane napade, ali su uz finsku i britansku pomoć odbačeni. Vlada provodi zemljopisnu reformu i oduzima zemlju baltičkim Nijemcima, koji su bili veleposjednici. Ugovorom iz Dorpata 1920. Sovjet-

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

ska Rusija anektira Estoniju. Obrana od boljševizma određuje unutarnju politiku. Osniva se Estonski savez boraca za slobodu, koji u protimbi boljševicima poprima karakteristike fašizma. Godine 1933. referendumom se donosi izmjena Ustava, kojim se jačaju ovlasti predsjednika. Estonski savez boraca priprema uz pomoć generala Laidonera puč koji ne uspijeva. Član Seljačke stranke, Predsjednik Konstantin Pats nemilosrdno se, zabranama i zatravanjem, obračunava s pristašama Estonskog saveza boraca i okreće se prema "dirigirajućoj demokraciji" ne gubeći vlast.

Novim ustavom iz 1937. Estonia dobiva dvodomni parlament a predsjednik jače ovlasti, a Pats ostaje predsjednikom do srpnja 1940. U njegovoj biografiji se navodi: *1874. | 1943?, jer je nakon dolaska boljševika odveden i nestao bez tragova. Nako sovjetskog zauzimanja vlasti na mjesto predsjednika postavljen je Johannes Jakovljević Vares a Estonia postaje socijalistička sovjetska republika.

Od 1941. do 1944. za vrijeme njemačke okupacije kao zemaljski upravitelj postavljen je Hjalmar Mae, a 3. listopada 1944. ponovno dolazi Crvena armija i Estonia se vraća u Sovjetski Savez. Ponovno se pokreće val deportacija i, slično kao u velikim deportacijama estonskog stanovništva, 14. lipnja 1941. kada je u Sibir odvedeno oko 11.000 osoba ponovno se pokreće val deportacija i već poznati strah vlažno i sjeno vito poput magle uvlači se u zadnji kutak i najskrovitijeg doma.

Već u prvoj sovjetskoj okupaciji 1940. godine hladnokrvno je provedena aneksija Estonije, a posljedice su ostale kao i kod drugih baltičkih država: oduzimanje nacionalnog teritorija. Estoniji su oduzeli oko 5% i to ondašnji SSSR, ali današnja Ruska Federacija ne vraća.

U današnjoj Estoniji komunistički genocidi, etnociidi i drugi zločini nisu procesuirani, a žrtve komunističke strahovlade očekuju, jer takvi zločini ne zastarijevaju, da će se bar najednom internacionalnom sudu, "Nürnberg 2" osuditi komunizam kao zločinačka ideologija i obaviti deboljševizacija.

Najrječitije govori primjer Jurja Kirka, profesora na Turskom sveučilištu kojega su kolege profesori prokazali KGB-u, a on je u logoru ubijen. Iako se znade koji su to kolege, oni i danas predaju na istome kultetu. •

HRVATSKI JUNAK I LEGENDA II. SVJETSKOG RATA, JURE vitez FRANCETIĆ

Hrvatskoj povijesti ne manjkaju junaci. Malo je naroda u svijetu koji se mogu pohvaliti tolikim zbiljskim junacima u odnosu na ukupni broj stanovnika, kao Hrvati. Legende, stare kronike (zapisi bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta, Ljetopis Popa Dukljanina i dr.), bule i drugi zapisi rimskih papa i brojni drugi srednjevjekovni dokumenti dokumentirano govore o slavi hrvatskih junaka.

U ranom srednjem vijeku to su mahom hrvatski narodni vladari, u početku bijahu to knezovi i velmože, a počevši od Trpimira pripadnici hrvatske kraljevske dinastije Trpimirovića. Nakon što je u XI. st. nakon dvjetostogodišnjega vladanja s hrvatske političke scene sišla domaća dinastija Trpimirovića, Hrvatska je doživjela svoje najsvjetlijе trenutke u vrijeme vladavine kralja Zvonimira. Najnovija istraživanja potvrdila su (izvori iz Vatikanskog arhiva) da je Zvonimir vodio uspješan rat s bizantskim carem Vasilijem II. i potukao ga u bitci kod Drača. Na taj način je protegnuo granice Crvene Hrvatske duboko u srce Albanije, i Hrvatsku učinio jednom od tada najmoćnijih država.

Nu, hrvatske junake ranoga i kasnoga srednjeg vijeka, pa i početka novog vijeka - obilježavaju uglavnom ili hrvatski vladari, banovi ili velmože (iznimku čini jedino Matija Gubec). Tek nakon što je Hrvatska po raspadu Austro-Ugarske monarhije, 1.12.1918. na silu i protiv volje hrvatskog naroda i bez potvrde Hrvatskoga državnog sabora ugurana u umjetnu tvorevinu Verasailleskog ugovora - Jugoslaviju, u hrvatskom narodu javljaju se junaci i karizmatske osobnosti kao npr. Stjepan Radić, dr. Milan pl. Šufflay, Stjepan Stipe Javor, dr. Ivo Pilar i mnogi drugi, koji u borbi za hrvatsku samosvojnost na Oltar Domovine daju i svoje živote, a koji su potekli izravno iz naroda.

Najprimjerniji i najopjevaniji legendarni junak hrvatskog naroda u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske bez sumnje je

Piše:

mr. Darko SAGRACK

Jure vitez Francetić, zapovjednik jednako tako legendarne 'Crne legije'.

Premda je početkom Domovinskog rata od njegove smrti prošlo pedesetak godina, uspomena na tog junaka bila je tako

Jure Francetić

snažna, da se njegov herojski duh upravo spontano nametnuo kao uzor tisućama hrvatskih boraca protiv srbskog jarma. S pjesmom 'Evo zore, evo dana - evo Jure i Bobana' jurišalo se na daleko nadmoćnijeg neprijatlja, s njom na ustima umiralo se za spas Hrvatske. Da je tako, nije ni malo čudno; neprijatelj protiv kojeg se hrabro borio legendarni vitez Jure 1941. i 1942. bio je isti kao i onaj protiv kojega su se borili hrvatski vojaci u Domovinskom ratu. I onaj rata, kao i ovaj Domovinski, imao je isti cilj i svrhu - obračun sa srpskim zavojevačima i očuvanje hrvatske neovisnosti.

SIN KRŠNE LIKE

Jure Francetić spadao je među one rijetke osobe koje ne vole da se o njima mnogo priča i mnogo zna. Nije patio od

popularnosti. Premda je u vrlo kratko vrijeme postao legenda hrvatskog junačtvja, ostao je do kraja svoga mладог života vrlo skroman.

Rodio se kao sin seljačkih roditelja u Prozoru pokraj Otočca u Lici. Već u pučkoj školi učitelji su uočili njegovu posebnu nadarenost. Predložili su roditeljima da sina pošalju u gimnaziju. Sudbina ga je odvela u Realnu gimnaziju u Križevcima. Kao odličan đak maturirao je 24. lipnja 1931. Već u gimnaziji osjetio je sve nedrige koje su pratile sudbinu hrvatskog naroda nakon uvođenja šestosiječanske diktature kralja Aleksandra. U njegovo mladoj uzburkanoj duši rado se revolt protiv srpske tiranije. Odgajanje od malih nogu u hrvatskome patrijarhalnom i kataličkom duhu. Već kao dijete bio je ponasan što je Hrvat. Nu taj ponos bio je okrenjen zbog toga što javno nije smio izražavati svoje nacionalne osjećaje. Međutim, i pokraj svih zabrana i opasnosti zbog nacionalnog eksponiranja, Jure je već kao brucoš na zagrebačkom Pravnom fakultetu postao nationalist **par excellēnce**. Već dva mjeseca nakon upisa na fakultet počeо se baviti djelatnim radom u promicanju revolucionarne ustaške ideologije koja je bila upravo u svom zametku (jesen 1932.).

Svoje kolege poticao je na revolucionarni rad. Obilazio je sela u Lici, Kalničkom kraju, Podravini. Djelovao je u duhu nauka dr. Ante Starčevića, a uhvatilo je i prve dodire s ustaškom emigracijom u Janka Puszti i Italiji. Nu, tu ga je uhvatila jugoslavenska policija. Otkrili su Jurino djelovanje i zatvorili ga pod prijetnjom da će ga staviti pred zloglasni Sud za zaštitu države. Međutim, kako nije bilo oplijljivih dokaza za 'subverzivno' djelovanje, Jure se nekako uspio oslobođiti uza i iskoristio prvu priliku da pobegne u emigraciju.

BIJEG U EMIGRACIJU

Mogućnosti da dobije putovnicu i legalno oputuje u inozemstvo bile su jednake nuli, pa Jure donosi čvrstu odluku da napusti studij i pješice pobegne u Italiju.

U tom naumu uspio je, penjući se po vrelima slovenskih Alpi. Uhvatio je brzo vezu s ustaškim krugovima i već 24. travnja 1933. polaze ustašku zakletvu u Borogotaru (vidi sliku). S nepunih 21 godinu života postaje član organizacije 'Ustaša' s 'Temeljnim listom' ustaške prisege broj 301. Pod zapovjedničtvom ustaškog pukovnika Duića položio je 1933. vojnički izpit i zbog odličnog poznavanja vojnih vještina ubrzo postao vojni izobrazitelj ustaša emigranata.

Jure Francetić bio je čovjek s izvanrednim sposobnostima za sve vrste vojnih vještina. Imao je odličnu psihofizičku kondiciju, odlično se snalazio u svim prilikama a njegovi suborci su govorili da se po noći kreće jednako kao po danu. Odlično je gospodario sam sobom i u situacijama kada bi svatko drugi planuo ili oštro reagirao, Jure je bio hladnokrvan i staložen. Odluke je donosio strjelovitom brzinom i pri tome gotovo nikada nije grijesio.

PONOVNO NA PRAVNU FAKULTETU

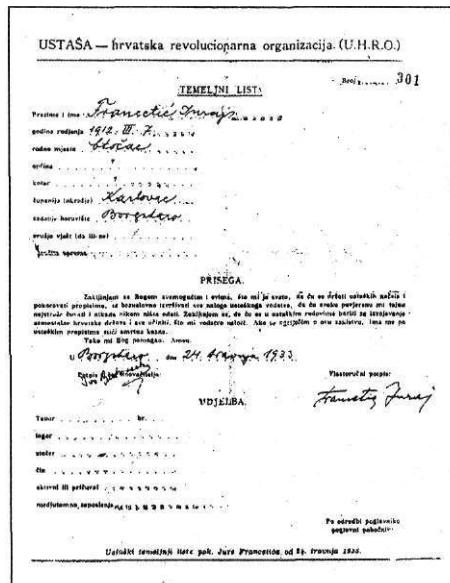
Nakon četiri pune godine provedene u vojnog logoru u Italiji, Jure se po zadatku vraća u Domovinu. Pred jugoslavenskom policijom kamuflira svoj revolucionarni ustaški zadatak i upošljava se kao upravitelj u sanatoriju 'Merkur'. Paralelno studira na Pravnom fakultetu. Među studentima stvara krug istomišljenika i prikrijeveno djeluje na promicanju Ustaškog pokreta. Policija, premda nema opipljive dokaze, sumnja da Francetić politički djeluje i upućuje ga u dočasničku školu jugoslavenske vojske. Nakon 9 mjeseci postaje pričuvni časnik, nu zbog jednoga političkog antisrbskog istupa na jednom sjelu u svome rodnom mjestu Prozor bude lišen časničkog čina.

Bojeći se da ponovno ne padne u šake policije, prikriva privremeno političko djelovanje i posvećuje se studiju. Policija je na zagrebačkom Sveučilištu imala svoje doušnike, pa, znajući to, Francetić prebačuje težište svog političkog djelovanja u sanatorij 'Merkur'. U 'Merkuru' se održavaju mnogi sastanci ustaški orijentiranih Zagrebčana. Jure kao upravitelj ima od-

lične uvjete za subverzivni rad, nu ta idila nije potrajala dugo. Policija ga razotkriva i Francetić dobiva izgon iz Zagreba na tri godine.

BIJEG U GRAZ

Iz Zagreba odlazi u svoju rodnu Liku u kojoj se Ustaški pokret već silovito razmaha, zahvaljujući - u prvom redu - djelatnosti odvjetnika i tada već afirmiranog hrvatskog književnika dr. Mile Budaka. U Lici održava brojne skupove i sastanke. Bodri narod u borbi protiv velikosrbskog terora. Navješće skoro oslobođenje od 'bratskog' jarma koji je Hrvatima nametnut ulaskom u troplemenu državu 'jugoslovenskog' naroda 1918. godine.

*Ustaški temeljni list J. Francetića
od 24. travnja 1933.*

Jure Francetić ima magičnu moć uvjeriti subjesednike u ispravnost svoga mišljenja i svojih nazora. Svi brzo prihvataju njegove ideje. A Jurina osnovna misao je slobodna i neovisna Hrvatska. Svoje Ličane upoznaje s djelovanjem ustaša emigranata na Liparima. Priprema ih na dan kad će početi obračun sa srbskim zavojevačima. Nu policija mu ubrzo opet stupa na trag. Dobiva poziv u 'rezervu'. Misle da će ga tako imati najbolje 'na oku'. Kako je prethodno bio lišen oficirskog čina, degradiranje u narednika.

Nakon odslužene vojne vježbe, Francetić se vraća u rodno mjesto. Osnutkom Banovine Hrvatske politički pritisak na

Hrvate nešto popušta i Francetić počinje ponovno intenzivno politički djelovati. Policija prati njegov rad i razotkriva čvrste veze između dr. Budaka i Francetića. Velikosrbska vrhuška kuje plan - Francetić treba biti likvidiran. Nu političke prilike u zemlji su takve da se to više ne da izvesti bez neugodnih posljedica po režim. Zbog toga šalju mu 'hitani poziv' da se prijavi Komandi vojske u Beogradu. Jure je proniknuo namjere velikosrba i donosi od-luku - bježati iz zemlje.

Ovaj put je u dogovoru s ustaškim vrhom u Italiji odabrao destinaciju u Grazu, Austrija. Političke prilike u Europi razvijaju se dramatskom brzinom. Saveznici (Antanta) ostavljaju na cijelitu svoje saveznike Poljsku, Čehoslovačku i Francusku. Te zemlje ubrzo padaju kao pljen zahuktalogu nacističkog ratnog stroja.

Mussolini, precjenjujući svoje mogućnosti, ulazi sa svojom vojskom u Grčku, nu tu nailazi na tvrdi orah. Grci su pružili jak odpor i samo zahvaljujući ulasku njemačkih trupa u Grčku, Mussolini bude spašen od totalnog poraza.

Međutim, ustaška emigracija ipak igra 'na kartu' Italije. Benzonov odlazak u Njemačku i Francetićev u Austriju nisu mogli donijeti nikakve opipljive rezultate, jer knez Pavle Karađorđević izigrava odanog saveznika Trećeg Reicha, a to umanjuje šanse Ustaškog pokreta u distanciranju od talijanske politike i približavanju Njemačkoj.

Jure Francetić u Grazu suraduje s bivšim članovima pravaškog 'Komiteta', koji su sačinjavali bivši austro-ugarski časnici i dočasnici koji se poslije kapitulacije Austro-Ugarske nisu htjeli vratiti u Jugoslaviju. Međutim, ta jezgra se uglavnom raspala kada su dolaskom Horthya na vlast u Mađarskoj, glavni čelnici 'Komite-ta' preselili iz Graza i Beča u Budimpeštu.

Dan proglašenja Nezavisne Države Hrvatske-10. travnja 1941. Jure Francetić dočekao je u Grazu. Već idućeg dana bio je u Zagrebu u svojoj toliko dugo žuđenoj slobodnoj Hrvatskoj.

(nastaviti će se)

TKO JE MANDA DEVČIĆ?

Manda Devčić, rođena Barić (nisam doznao njezinu godinu rođenja, osim što prenosim navod Nikole Bičanića iz knjige **Vila Velebita**, daje imala 1932. tj. u tijeku Velebitskog ustanka 64 godine života). Ona potječe iz velebitskog Podgorja, iz Lukova Šugarja. Majka je desetoro djece, od kojih je tri sina podarila borbi za oslobođenje hrvatske domovine.

Manda Devčić sa svoja tri sina Stipom, Ivanom i Krunom, te dvije kćeri Dragicom i Zorkom, sudjelovala je 1932. u Velebitskom ustanku, koji je podignut protiv terora Karađorđevićeve diktature i s ciljem oslobođenja Hrvatske.

Manda, pa dakako, i njezina djeca, odgajana u duhu odanosti i ljubavi prema domovini, u duhu hrvatskoga nacionalnog dostojanstva i ponosa, nije se mirila s velikosrbskim režimom nametnutim hrvatskom narodu. Njezini sinovi, slijedeći svoju majku, toliko su prezirali taj velikosrbski režim, da nisu mogli ni pomisliti da bi obukli vojnu odjeću toga antihrvatskog režima i u njemu služili vojni rok. Zato su njezina dva sina Stipe i Ivan - Pivac emigrirali u inozemstvo, te u Italiji, među prvima, pristupili Ustaškom pokretu, kojemu je bio osnovni cilj oslobođenje domovine Hrvatske. Mandi, kolikogod je bilo težko da joj sinovi napuštaju rodni dom, toliko joj je, pa čak i više, činilo zadovoljstvo da njezini sinovi ne budu vojnici okupatorskog režima, koji je obezpravio njezin narod na njegovoj grudi.

Emigriranje Mandinih sinova izazvalo je jugoslavensku vlast, njezine krvoločne žandare, okrutnu policiju i ostale sluge i poslušnike karađorđevića despocije, da tu uvišenu ženu još više prate i uznemiruju. Unatoč pojačanom proskribiranju, ona ostaje čvrsta i ponosna i vjerski i nacionalno, ne kolebajući se u uvjerenju da će svanuti dan hrvatske slobode.

Piše:

Josip-Jozo SUTON

Smjelo je dočekala ta ponosna velebitska Podgorka Velebitski ustank 1932. Ona je širom otvorila vrata svoga doma velebitskim ustašama, koji su se ubacili iz Italije na velebitsko i primorsko područje da na njemu dignu ustank. Među tim ustašama bila su i njezina dva sina Stipe i Ivan - Pivac, kojima se pridružio i treći, najmlađi, njezin sin Kruno s nepunih 18 godina. Ona je tim svojim sinovima i njima

Manda Devčić

hovim drugovima dala na razpolaganje svoju kuću i sve ostalo što je imala u kući. Osobno im je sa svoje dvije kćeri Dragicom i Zorkom pripremala hranu i pružala sve druge usluge. Dakle, Mandina im je kuća služila za bazu iz koje su krenuli u planiranu akciju na žandarmerijsku kasarnu u Brušanima i na ostala područja kršne, ali ponosne, Like.

Velebitske su ustaše izpunili svoju zadaću i postignuli naumljeni cilj. U tome svemu golemi je doprinos Mande Devčić i njezine obitelji. Sudionici ustanka uzdrmali su jugoslavenski diktatorski režim,

jer su time podigli moral hrvatskom narodu i potakli ga još više u pružanju otpora nasrljivom tiraninu. Osim toga, upozorili su domaću i svjetsku javnost da hrvatski narod nije prihvatio niti prihvaca nametnutu mu državu, te da se čvrsto odlučio i oružano se boriti za oslobođenje i osamostaljenje svoje domovine Hrvatske.

Nasuprot jednome ustaškom roju, oko petnaestak ljudi, diglo se oko osam tisuća specijalaca - četnika naoružanih do zuba. Ti specijalci razvrstani u eskadrone smrti, prekrili su Velebit, Liku, Primorje i šire i na tim područjima provodili nezapamćen teror nad hrvatskim pučanstvom. Svaka takvog terora bila je nemilosrdna odmazda i zastrašivanje područnih Hrvata.

Između ukupnog broja ustaša, koji su se ubacili u Velebit i digli ustank, jedini je smrtno stradao Stipe Devčić, sin Mandi Devčić. On je bio ranjen u jednome okršaju s četnicima na Jadovnu. Bojeći se da tako ranjen ne padne u njihove ruke, podmetnuo je ispod sebe aktiviranu bombu, te se tako sam ubio.

Iza umaknuća ustaša preko granice u Italiju, na području Like i Podgorja srbska despocija se obračunava s hrvatskim pučanstvom na najkrvaviji način. Premašuje, uhičuje, muči, ubija koga god stigne.

Sada je Manda i njezina obitelj na najnemilosrdnijem udaru srbskim vlastodršcima i njihovim specijalcima posebno pripremanim za zatiranje Hrvata. Toj odvaznoj i neustrašivoj Podgorki i njezinim kćerima počima Križni put. Krvoločni četnički silnici Mandu uhičuju u njezinoj kući, te je vezanu uz najpogrđnije psovke i šamaranja odvlače u Karlobag, a odatle preko velebitskih vrleti u Gospic u kaznionicu osnovanu za mučenje Hrvata. Tu su Mandu mučili, nad njom se izživljavalii i iznuđivali je na razna priznanja vezana za Velebitski ustank. Posebno su od nje zahtijevali i prisiljavali da prokaže sudi-

onike ustanka i njihove pomagače i jatake. Ona je šutjela i na takav način neustrašivo odolijevala svim mučenjima kojima je bila podvrgavana.

U spomenutoj knjizi gospodin Bićanić između ostalog navodi: "U istu su kaznioniku žandari doveli i Mandine kćeri Zorku i Dragicu, koje su mučili, kao i Mandu. A onda su ih sve tri otpelali u Zagrebačku policiju, gdje su bili veći specijalisti za mučenje i za iznuđivanje priznanja. Usprkos mučenjima od 64-godišnje junačke Podgorke i majke desetero djece nisu uspijeli iznuditi da bilo koga okrivi."

Uzalud su bili udarci, vješanja, zabiljanja igala pod nokte, držanje u zamrznućoj čeliji bez hrane, Manda nije odavala imena sudionika Velebitskog ustanka, osim što nije sakrivala, već s ponosom izticala da su njezini sinovi Stipe, Ivan i Kruno sudjelovali u Velebitskom ustanku i da ih je ona hranila. Fizička mučenja praćena su i verbalnim uvredama, uz povike: "Progovorit ćeš, progovorit, kujo hrvatska!" Ili, mučeći je nisu izostavljali ni izazivanje duševne boli, tvrdeći da su joj sinove ubili, na što je ona puna u srcu boli uskliknula: "Hvala ti Bože, moja sudica poginula za Hrvatsku!"...

Ne mogavši ni zagrebački policijski specijalci nikakvim pritiscima iznudititi od Mandi i njezinih kćeri da prokažu imena sudionika Velebitskog ustanka, ili da odađu njihove pomagače i ostale podatke vezane za organizaciju i vođenje toga ustanka, vratili su ih natrag na dalje mučenje u Gospic, te odatle su ih predali Okružnom судu u Ogulinu, koji ih je osudio po tri godine težke robije. Manda je izrečenu kaznu hladnokrvno i ponosno saslušala, ne izkazujući nikakvu zabrinutost. Robijala je u ženskoj robijašnici u Zagrebu do 1936.

Manda je i na robiji ostala čvrsta i dostojanstvena. Tu svoju čvrstoću i dostojanstvo prenosila je i na druge svoje supatnice. Ona je svima bila uzor u svim izkušenjima, bez obzira kakva su i koliko su težka.

Ni po izdržanoj robiji srbski vlastodržci ne ostavljaju Mandu na miru. Kako nju, tako i njezine kćeri držali su na očima, praveći nad njima česte prepade i pozivajući ih na kojekakve razgovore, uz najdrskija maltretiranja i prijetnje, pretvaranja i čuškanja najpogrđnjim povicima.

Sve je to ta hrabra velebitska Podgorka podnosila neustrašivo ostajući i duhovno i tjelesno čvrsta, neustrašiva i ponosna u svim tim iskušenjima, kao što je i njezin kameniti i uz nositi Velebit iz kojeg je ponikla, te koja ga je, simbolički kazano, nadvisila i s njegovih visina kliknula: "... Volim tvoje u gorici stijenje, i ono ličko kamenje. Volim tvoga u gorici vuka, i onoga ličkoga hajduka!..."

Zato je Manda Devčić za hrvatski narod uzor majka, primjer hrabrosti u borbi za hrvatsku slobodu i uzor življenja i ljubavi za svoj narod, pa je zbog tih uvišenih vrlina postala još za svoga života legendarne junakinja hrvatskog naroda. Ona je svu svoju ljubav vezala za domovinu Hrvatsku, te vodeći je ta ljubav, živjela je samo Hrvatsku. Svaki bi se narod ponosio s ovakvom junakinjom, pa nema razloga da to ne čini i hrvatski narod. Ona je ovjekovječila svoje junačstvo u hrvatskom narodu. Stoga u tom narodu treba imati dostoјno mjesto i slavno ime.

MANDIN SIN KRUNO

Kruno Devčić, deseto dijete i najmlađi sin legendarne junakinje Mande i Nikole Devčić, rođenje 03. lipnja 1914. u Lukovu Šugarju. O njegovu djetinjstvu, životu i radu prije emigriranja, nemam podataka za pojedinosti. Ono što zasigurno mogu za njega navesti, jest to da je kao nepunoljetan mladić postao član ustaške tajne organizacije za Liku i da je kao takav suradivao s njom, da je ilegalno prenosio oružje iz Rijeke i Zadra i skrивao ga po velebitskim vrletima za Velebitski ustank, da je položio ustašku prisegu u Zadru 13. prosinca 1931., kao mladić od nepunih 17 godina, da je sudjelovao u pripremanju i organiziranju Velebitskog ustanka, da je bio jedan od pripadnika ustaškog roja, koji

je digao i vodio Velebitski ustank, te da je po završetku uzpješno izvedene akcije u Velebitskom ustanku, napustio svoj rodni dom, ostavio svoju majku Mandu i umakao krvoločnim srbskim specijalcima preko jugoslavensko-talijanske granice u Italiju.

Kruno u Italiji ne miruje. On po logorima vrši pripreme među ostalim hrvatskim emigrantima za borbu za oslobođenje domovine. Unatoč svim nedaćama koje proživljava po logorima u tuđini, težke godine života, ilegalan život i dje-lovanje, strah od progona, bez veze i dodira sa svojima najmilijima, ostao je postojan, čvrst i odlučan u ustrajnosti vođenja borbe za oslobođenje domovine. Gorki kruh emigracije činio ga je još upornijim i hrabrijim, ne gubeći pouzdanje, ni jednoga trenutka, u zov za povratak u domovinu. Kao takav, u logoru na Liparima, promaknut je u čin časničkog namjestnika i postavljen za zapovjednika satnije.

Kruno što je čekao to je i dočekao. Napustio je tuđinu u kojoj je proveo desetak godina mukotrpna života i 13. travnja 1941., u pratnji dr. Ante Pavelića, vratio se u domovinu, ali ne pod tuđinom, već u slobodnu Nezavisnu Državu Hrvatsku, proglašenu 10. travnja 1941.

U domovini obnaša razne vojne dužnosti u Poglavnikovo tjelesnoj bojni - PTB, ispočetka u nižim, a kasnije u višim časničkim činovima. Izobražava novačke postrojbe ustrojene od ustaša dragovoljaca. Zapovijeda satnijama, bojnom, zamjenjuje zapovjednika PTB, tadašnjega ustaškog bojnika, a kasnije ustaškog pukovnika i domobranskog generala Antu Moškova.

Sudjelovao je sa svojim postrojbama na više bojištlica u domovini. Naposljetku vodio je I. bojnu I. pukovnije Poglavnikovih tjelesnih sdrugova u borbama oko Varaždina i u oslobođanju Ludbrega. Uvijek je u borbama neustrašivo jurišao prvi izkazujući primjer svojima podređenima časnicima, dočastnicima i vojničarima.

(nastavit će se)

STRADANJA HRVATA U KOPRIVNIČKO KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI (XIV.)

Mjesto KOPRIVNIČKI BREGI
Obćina KOPRIVNIČKI BREGI

1. BALAŠ, Mirko rođ. 1896. god. u Međimurju - doselio
2. BEBEK, Ivan rođ. 1918. god. u Koprivničkim Bregima
3. BEDNAIĆ, Djuro rođ. 1916. god. u Koprivničkim Bregima
4. BLAŽEKOVIĆ, Stjepan rođ. 1885. god. u Koprivničkim Bregima
5. BOLČEVIC, Antun rođ. 1922. god. u Koprivničkim Bregima
6. CANJUGA, Pavao rođ. 1915. god. u Koprivničkim Bregima
7. CANJUGA, Stjepan rođ. 1918. god. u Koprivničkim Bregima
8. DODLEK, Stjepan rođ. - god. u Koprivničkim Bregima
9. DOLENEC, Pavao rod. 1906. god. u Koprivničkim Bregima
10. DUKARIĆ, Slavko rođ. 1920. god. u Koprivničkim Bregima
11. DVORSKI, Pavao rođ. 1920. god. u Koprivničkim Bregima
12. FELAK, Ivan rođ. ^1924. god. u Koprivničkim Bregima
13. GABAJ, Ilija rođ. 1921. god. u Koprivničkim Bregima
14. HANŽEK, Nikola rođ. 1922. god. u Koprivničkim Bregima
15. IŠTVAN, Anka rođ. 1922. god. u Koprivničkim Bregima
16. IŠTVAN, Martin rođ. 1922. god. u Koprivničkim Bregima
17. JAKOPOVIĆ, Jakob rođ. 1923. god. u Koprivničkim Bregima
18. JAKOPOVIĆ, Martin rođ. 1916. god. u Koprivničkim Bregima
19. JAKUPIĆ, Ivan rođ. 1899. god. u Koprivničkim Bregima
20. JELAK, Josip rođ. 1912. god. u Koprivničkim Bregima
21. KATINCIĆ, Stjepan rođ. 1910. god. u Koprivničkim Bregima
22. KOLAR, Ivan rođ. 1912. god. u Koprivničkim Bregima
23. KOS, Ćiril rođ. 1913. god. u Koprivničkim Bregima
24. KRSTITOVIĆ, Djuro rođ. 1925. god. u Koprivničkim Bregima

Priredio:

Stjepan DOLENEC

25. MALJAK, Ivan rođ. 1916. god. u Koprivničkim Bregima
26. MIHALIĆ, Vinko rođ. 1921. god. u Koprivničkim Bregima
27. MIHOĆI, Jandro rođ. 1923. god. u Koprivničkim Bregima
28. PEREKOVIĆ, Josip rođ. 1920. god. u Koprivničkim Bregima
29. PETAK, Pandur rođ. 1920. god. u Koprivničkim Bregima
30. PETRIČEVIĆ, Pavao rođ. 1908. god. u Koprivničkim Bregima
31. PODUNAJEC, Ilija rođ. 1922. god. u Koprivničkim Bregima
32. POLJAK, Tomo rođ. 1922. god. u Koprivničkim Bregima
33. PRVČIĆ, Pavao rođ. 1906. god. u Koprivničkim Bregima
34. PURIĆ, Ilija rođ. 1921. god. u Koprivničkim Bregima
35. SEVER, Martin rođ. 1920. god. u Koprivničkim Bregima
36. STRMEČKI, Slavko rođ. 1921. god. u Koprivničkim Bregima
37. SVRŽENJAK, Ivan rođ. 1896. god. u Koprivničkim Bregima
38. SVRŽENJAK, Stjepan rođ. 1921. god. u Koprivničkim Bregima
39. ŠEGRC, Pavao rođ. 1899. god. u Koprivničkim Bregima
40. ŠEMPER, Lovro rođ. — god. u Koprivničkim Bregima
41. ŠILETIĆ, Pavao rođ. 1922. god. u Koprivničkim Bregima
42. ŠILETIĆ, Tomo rođ. 1919. god. u Koprivničkim Bregima
43. VALEŠ, Djuro rođ. 1925. god. u Koprivničkim Bregima
44. VARGA, Djuro rođ. 1919. god. u Koprivničkim Bregima
45. VIDOŠA, Jakob rođ. 1902. god. u Koprivničkim Bregima
46. VIDOŠA, Pavao rođ. 1897. god. u Koprivničkim Bregima
47. ŽELEZIĆ, Josip rođ. — god. u Koprivničkim Bregima

Mjesto GLOGOVAC

Obćina KOPRIVNIČKI BREGI

1. BAHĆ, Ferdinand rođ. 1922. god. u Krapini
2. BREZOVEC, Slavko rođ. 1923. god. u Varaždinskom Ivancu
3. BUŠNJA, Stjepan rođ. 1919. god. u Borovljanim
4. CINDREK, Stjepan rođ. 1919. god. u Koprivničkom Ivancu
5. CRNJAK, Marija rođ. 1890. god. u Poljančanima
6. CRNJAK, Stjepan rod. 1899. god. u Poljančanima
7. GARAJ, Ivan rođ. 1925. god. u Glogovcu
8. JURIŠ, Gabrijel rođ. 1921. god. u Glogovcu
9. KOVAČ, Milan rođ. 1928. god. u Glogovcu
10. KRSTITOVIĆ, Djuro rođ. 1925. god. u Glogovcu
11. KUŠENIĆ, Dragutin rođ. 1912. god. u Trakoščanu
12. MARTINUŠIĆ, Ignac rođ. 1916. god. u Koprivnici
13. MEDENJAK, Andrija rođ. 1910. god. u Voći Gornjoj
14. MEDENJAK, Jakob rođ. 1907. god. u Voći Gornjoj
15. MRZLEČKI, Ivan rođ. 1925. god. u Lužanima
16. MRZLEČKI, Josip rođ. 1907. god. u Lužanima
17. OMEJC, Ivana rođ. 1921. god. u Škofjoj Loki
18. OMEJC, Mirko rođ. 1922. god. u Škofjoj Loki
19. PALFI, Djuro rođ. 1908. god. u Glogovcu
20. PODUNAJEC, Dragutin rođ. 1928. god. u Glogovcu
21. POSAVEC, Franjo rođ. 1901. god., doselio iz ?
22. PUŽ, Miljenko rođ. 1962. god. u Glogovcu
23. SINJEREĆ, Stjepan rođ. 1919. god. u Glogovcu
24. SMODILA, Tonći rođ. 1922. god., doselio iz Zagorja

25. SM0LARSK1, Blaž rod. 1925. god.
u Glogovcu
26. SOKOL, Tomo rod. 1900. god. u
Glogovcu
27. ŠPREM, Franjo rod. 1921. god. u
Glogovcu
28. ŠPREM, Valent rod. 1918. god. u
Voći Gornjou
29. VANDIJA, Josip rod. 1906. god. u
Glogovcu
30. ZVONAREK, Josip rod. 1911. god.
u Glogovcu

Mjesto: JEDUŠEVAC

Obćina KOPRIVNIČKI BREGI

1. ANTUNOVIĆ, Nikola rod. 1920.
god. u Jajcu
2. DVORSKI, Nikola rod. 1921. god. u
Jeduševcu
3. DVORSKI, Karlo rod. 1896. god. u
Jeduševcu
4. MEHKEK, Ivan rod. 1923. god. u
Jeduševcu
5. MEHKEK, Pavao rod. 1900. god. u
Jeduševcu
6. MEHKEK, Tomica rod. 1925. god. u
Jeduševcu
7. STAZIĆ, Josip rođ. 1910. god. u
Jeduševcu
8. STOLNIK, Rudolf rod. 1919. god. u
Jeduševcu
9. STOLNIK, Tomo rođ. 1921. god. u
Jeduševcu
10. TOČKO, Andrija rođ. 1926. god. u
Voći Gornjou
11. TOČKO, Ivan rođ. 1892. god. u Voći
Gornjou

Mjesto: BAKOVČICE

Obćina: KOPRIVNICA

1. BABIĆ, Nikola rođ. 1928. god. u
Bakovčici
2. BUHINJAK, Adam rođ. 1927. god.
doselio iz Zagorja
3. BUHINJAK, Dragutin rođ. 1922.
god. doselio iz Zagorja
4. BUHINJAK, Franjo rođ. 1924. god.
doselio iz Zagorja
5. DJURINOVIĆ, Baltazar rođ. 1918.
god. doselio iz Zagorja
6. GAĆAN, Ivan rođ. 1915. god.
doselio iz Ludbrega
7. GAJSKI, Ivan rođ. 1921. god.
doselio iz Zagorja
8. GAJSKI, Josip rođ. 1924. god.
doselio iz Zagorja

NADOPUNE I IZPRAVCI

U 84. broju Političkog zatvorenika, objavljena su pogrešno neka imena i prezime stradalnika iz Križevaca, a koja, zahvaljujući gosp. IVANU KONFICU PISTI iz Križevaca, sada objavljujemo pravilno:

Pod red. brojem 1 umjesto Bajdiner točno je BAJDINGER, Marcel-Martin
Pod red. brojem 3 umjesto Benčik točno je BENČAK, Stjepan
Pod red. brojem 23 umjesto Kerbanek točno je KERBAHER, Josip
Pod red. brojem 27 umjesto Kožar točno je KOZAR, Ljudevit
Pod red. brojem 29 umjesto Lahanek točno je ZAHANEK, Antun
Pod red. brojem 39 umjesto Peveke točno je PEVERE, Ivan
Pod red. brojem 42 umjesto Prloci točno je GRLOCI, Ivan
Pod red. brojem 51 umjesto Srbljenović točno je SRBLJINOVIĆ, Ljudevit
Pod red. brojem 52 umjesto Stoparić točno je STUPARIĆ Vlado rođ. 1911 u
Križevcima
Pod red. brojem 54 umjesto Šarkhnji točno je ŠARKANJI, Julije
Pod red. brojem 63 umjesto Štefam'c točno je ŠTEFOVIĆ, Josip rođ. 1922 u
Križevcima
Pod red. brojem 64 umjesto Štefanić točno je ŠTEFOVIĆ, Stjepan
Pod rednim brojem 55 ŠATRAK, Ivan rođ. 1922 u Križevcima
Pod rednim brojem 70 VRABEC, Josip rođ. 1912 u Križevcima

POSLJE OBIAVLJIVANJA NAKNADNO USTANOVЉENI POPIS

BEDENIC Ivan rod. u Gornjem gradu u Križevcima
BENČAK Vinko rod. u Gornjem gradu u Križevcima
MUDAR Josip rod. u Gornjem gradu u Križevcima
IVANČIĆ Vladu rod. u Gornjem gradu u Križevcima
MASNEC Alojz rod. u Gornjem gradu u Križevcima
MRVČIĆ Franjo rod. u Gprnjem gradu u Križevcima

9. GAJSKI, Mato rođ. 1923. god. u
Bakovčici
10. HABUŠ, Ivan rođ. 1911. god.
doselio iz Draškovca
11. HEGEDUŠIĆ, Bolto rođ. 1923. god.
u Bakovčici
12. HEGEDUŠIĆ, Milan rođ. 1922. god.
u Bakovčici
13. ILONKIN, Josip rođ. 1916. god. u
Bakovčici
14. ILONKIN, Mato rođ. 1914. god. u
Bakovčici
15. KOŠČAK, Josip rođ. 1924. god. u
Bakovčici
16. KRAJAČIĆ, Mato rođ. 1912. god. u
Bakovčici
17. KUČIĆ, Martin rođ. 1906. god. u
Bakovčici
18. MARAVIĆ, Andrija rođ. 1902. god.
u Delovi
19. MARTINČIĆ, Bolto rod. 1898. god.
u Bakovčici
20. MARTINČIĆ, Tomo rođ. 1927. god.
u Bakovčici
21. PAVKOVIĆ, Franjo rođ. 1923. god.
u
22. POSAVEC, Franjo rođ. 1908. god. u
Glogovcu
23. PRSNIČKI, Janko rođ. 1923. god.
doselio iz Zagorja
24. SABOL-GAČAN, Ivan rođ. 1910.
god. doselio iz Ludbrega
25. SVRŽNJAK, Djuro rođ. 1922. god.
doselio iz Zagorja
26. ŠAJATOVIĆ, Đuro rođ. 1890. god. u
Bakovčici
27. ŠTEFANEC, Mihajlo rođ. 1903. god.
doselio iz Zagorja
28. TEREK, Ivica rođ. 1922. god. u
Bakovčici
29. VISINSKI, Nikola rođ. 1920. god.,
doselio iz ? •

ZATVORENIK

POPIS RATNIH I PORATNIH ŽRTAVA

II. SVJETSKOG RATA SA PODRUČJA BISKA,

SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

31. **Golem, Mate** Božin i majke Kate, rođ. Vidović, rođen 5. veljače 1923. u Bisku, postolarski naučnik u Splitu. Stanovao je kod majke Ante Jonića. Ante ga je uključio u pokret otpora protiv talijanskih okupatora, te je sudjelovao, po nekim, u oružanim napadima na iste. Određenoga dana bacao je letke na splitskoj "rivi". Talijani su ga uočili i uhitili u crkvi Sv. Frane, gdje se bio sklonio, te osudili na smrt strijeljanjem. Strijeljali su ga 14. listopada 1941. u Trogiru. Komunisti su ga proglašili nar. herojem. Kako je vidljivo pod red. brojem 30. otac Bože bio je gorljivi patriot, te se nije predao partizanima, juršao je i položio svoj život na oltar domovine.

32. **Janković, Ivan** - Slavko Antin i Ande, rod. Sikavica, rođen 15. studenoga 1928. u Bisku. Domobran, uhićen od partizana priključen njihovoj "vojsci". U borbi ranjen u glavu. Gubi moć razgovora. Smješten je u neku bolnicu ili dom u Osijeku gdje umire, 28. siječnja 1948.

33. **Janković, Ivan** - Zuka pok. Bože i majke Kate, rođ. ?, rođen 18. listopada 1902. u Bisku, pripadnik ustaške vojske. Iza pada Splita uhićen i odveden na rad čišćenja Splita. Po izjavama stanovnika Biska, navodno je uočen od nekih partizanskih aktivista iz Krušvara (?). Zatvoren i osuđen na smrt strijeljanjem. Smaknut, najvjerojatnije na splitskom groblju Lovrinac, 10. siječnja 1945. u vrijeme masovnog strijeljanja uhićenih hrvatskih vojnika i civilnih osoba.

34. **Janković, Radoslav** - Mate, zvani Vlade, sin Pavin i Ive, rođ. Blažić. Pripadnik ustaških dobrovoljačkih postrojbi. Uhićen od partizana i odveden u Kaznenu četu, u prve borbene linije. Gine na brdu Medvjedaku, kod Srba, siječnja 1945. Rođenje 5. rujna 1925. u Bisku.

35. **Jonić, Ante** - Tonko pok. Ante i majke Ande, rođene Blažić, rođen 18. ožujka 1918. u Bisku. Završio je trgovacku školu, radio je u Splitu, u trgov. radnji vlasništvo Mente Altarasa /Židova/ u Bosanskoj ulici /sve po I...I. Različit po idejnim i umnim sposobnostima opredjeljuje se za partizansku borbu. Gine 5.

Priredio:

Mate AKRAP

kolovoza 1942. pogoden bacačkom granatom. Proglašen je tzv. narodnim herojem. Ante je troval i idejno otrovao Matu Golema. Nije pošao putevima brata Vlade /pročelnik Glav. ustaškog stana u Zagrebu, brata Mate koji gine kao vojnik NDH-e, te sestre Boriće, koja vješa hrvatsku zastavu na vrh Marjana za vrijeme najteže komunističke diktature i drugih članova obitelji.

36. **Jonić, Mate** pok. Ante i majke Ande, rođene Blažić, rođen 25. veljače 1924. u Bisku, ustaški častnik. Mjestovojnjoga djelovanja bilo mu je Đurđenovac, Virovitica i okolna mjesta. Poginuo je u okolini Đurđenovca /po nekim Virovitice/. Bio je gorljiv domoljub.

37. **Lazić, Ante** Matin i majka Jele, rođ. Stančić, rođen 15. kolovoza 1923. u Bisku. Za vrijeme II. svjet. rata bio na privremenom radu u Njemačkoj. Ranjen je za vrijeme Anglo - američkog zrakoplovnoga napada na mjesto gdje je radio i živio. Iz Njemačke se vratio u rodno selo, te umro od posljedica ranjavanja 12. lipnja 1944.

38. **Lazić, Jerko** Matin i majke Jele, rođ. Stančić, rođen 30. kolovoza 1925. u Bisku. Bio je pripadnik ustaških dobrovoljačkih snaga u Sinju i okolnim mjestima. Iza pada Sinja uhićen od partizana i odveden na prve borbene crte u kaznenu četu. Poslije pada Knina tjeraju ga prema Lici gdje mu mrznu dijelovi tijela. Dovode ga u splitsku Vojnu bolnicu /sjemenište/, stavljaju tijelo u gips, te u najtežim mukama umire 11. kolovoza 1946. Jerko je poznat po imenu Pave.

39. **Pranić, Marko** Lukin i majke Ive, rođ. Matić, rođen 23. veljače 1923. u Bisku. Bio je pripadnik ustaške vojske NDH-e. Za vrijeme pada Sinja uhićen je na brdu između Dicma, Dugopolja i Koprvnoga. Na mjestu uhićenja Marka su s ostalim hrvatskim braniteljima svukli i strijeljali. Izvršitelji strijeljanja bili su poznati odmetnički zločinci. Na istom mjestu bila su tijela još 62 vojnika.

40. **Purko, Blaž** Blažov i majke Matuše, rođ. Strikić-Kikić, rođen ? u ?, domobran, zarobljen od partizana i odveden u Kaznenu četu. Gine 26. studenoga 1944. u ?.

41. **Purko, Josip** Blažov i Matušin, rođen ?, u ?, domobran. Gine kod Gospića u borbi protiv partizana.

42. **Purko, Matuša** žena Blaža, od oca ? i majke ?, rođene ?, gine za vrijeme I. partizanskog napada na Bisko, 29. studenoga 1942. gonjena od partizana na bunker /utvrdi/ ispred Vrdoljakovih kuća na Bisku.

43. **Renić, Ante** Tonko Fabjanov i majke Ive, rođ. Podrug, rođen 22. studenoga 1926. u Bisku. U početku II. svj. rata išao u Njemačku. Priključio se njemačkim vojnim formacijama. Nepoznato je mjesto i uzrok smrti kao i nadnevak liste.

44. **Renić, Marko** Vickov i majke Ive, rođ. Vuković, rođen 6. listopada 1920. u Bisku. Domobran, zarobljen od partizana priključen Kaznenoj četi. Gine u borbi u Lici u prvim mjesecima 1945. gdje je i uhićen od partizana.

45. **Renić, Mate** pok. Jure /Jukića/ i majke Mare, rođ. Akrap - Gačić, pripadnik ustaške vojske. Uhićen od partizana pri padu Sinja i Splita (?). Zatvoren u splitsku "vojarnu" Gripe, te usmrćen na nepoznatom mjestu.

46. **Renić, Pavao** pok. Pavla i majke Ive, rođ. Krstić. Pripadnik seoske milicije za obranu Biska od partizana, rođen 22. veljače 1901. Gine od partizanskog na boja 29. studenoga 1942., za vrijeme prvog partizanskog napada na Bisko, /noć od 28. na 29.XI.1942./

47. **Renić, Petar** pok. Jure /Jukića/ i majke Mare, rođ. Akrap - Gačić, rođen 4. studenoga 1908. u Bisku, tržni nadzornik. Usmrćen u splitskoj mesnici od partizanskoga simpatizera, utegom od vase, 10. srpnja 1941.

48. **Renić, Stanko** - Kajo pok. Jure i majke Mare, rođ. Akrap - Gačić, ustaški vojnik. U danima pada Splita, 26.X.1944. Stanko je uhićen od partizana. Zatočen u splitsku "vojarnu" Gripe iz koje je odve-

den prema Sinju, a iz Sinja u neku od jama, te usmrćen.

49. Strikić, Ante pok. Petra i majke Marte, rođ. Akrap /Antunove/, rođen 1917. u Bisku, hrvatski redarstvenik. Po oslobođenju Splita od Talijana 9. rujna 1943. premješten je iz Zagreba u Split. U danima pada Splita u partizanske ruke, priključen je u njihove redove. Pri partizanskom pokretu prema Listići, Ante je iz Dugopolja pošao u Bisko posjetiti sestre: Ivu, Andu i Luču. Partizani su ga uhitili /Frane Despotović, Marko Kliškinić i drugi/. Navodno mu odbornik Boško Vladović, poznati part. aktivista, dao popratno pismo da nosi u svoju part. jedinicu. Jozo Opuhać, kolega iz redarstva tvrdi da je Ante usmrćen u Ugljanima, dok drugi izjavljuju daje Ante usmrćen u Listići u zajednici s dva svećenika/fratara/. +25. (?) II. (?) 1945.

50. Strikić, Bože Mijin i majke Ane, rođ. Akrap, rođen 12. kolovoza 1924. Ustaški bojnik, izdaje NDH-u i prelazi u partizane, te gine kao partizan 22. studenoga 1944. na tzv. Oštroski pokraj Knina.

51. Strikić, Jakov Mijin i majke Ane, rođ. Akrap, rođ. 2. siječnja 1931. u Bisku. Čuvao je stoku na njivama tzv. Podaračama na kojima je bila neeksplodirana bacalica granata. Granatu je udario kamenom. Ista je aktivirana. Jakov je težko ranjen. Umro je u splitskoj bolnici 20. kolovoza 1944.

52. Strikić, Mate Ivanov i majke Ane, rođ. Smoljanović, rođen 8.1.1921. ustaški čestnik. Uhićen od partizana pri povlačenju iz Sinja prema Splitu. Zatočen u "tvrdavu" Gripe. Iz Gripe odveden u nepoznatom smjeru i usmrćen.

53. Strikić, Mate pok. Petra i majke Marte, rođ. Akrap /Antunova/, rođ. 1. siječnja 1911. u Bisku. Ustaški vojnik. Uhićen od partizana pri povlačenju iz Sinja prema Splitu. U Dicmu je presvučen u podrto civilno /seljačko/ odijelo. Pitao je sumješanina Jakova Vladovića: "Jakov, što će sa mnom biti?" Jakov je odgovorio: "Dobro te je Pavelić ugojio, najest će te se crvi!" Odveden je u Brštanovo i тамо usmrćen. Nadnevak smrti upisan je 27X1944.

54. Strikić, Mirko Ilijin i majke Jele, rođ. Pavić, rođen 10. ožujka 1923. u Bisku, civilna žrtva. Mirko je išao u posjet sestri udanoj u Lisku. U zaselku Mirić bila je skupina naoružanih branitelja Biska od

partizana. Pucali su prema Perića kući izpred koje je išao Mirko vraćajući se od sestre, misleći da je partizanski teklić. Nerazboritost i brzopletost jednoga od njih mnoge je upozorila da oružje često puta ubija nevine i nedužne osobe.

55. Strikić, Petar pok. Mate i majke Jele, rođene Šimundža, rođen ? u Bisku. Civilna žrtva. Usmrćen u noći od 28. na 29. studenoga 1942. za vrijeme prvoga partizanskog napada na Bisko.

56. Strikić, Roko - Ante Jozin i majke Luče, rođene Vladović. Rođen 31. ožujka 1925. u Bisku. Roko-Ante bio je ustaški zastavnik, prethodno gimnazijalac u Bolu na Braču. Uhićen od partizana u Kaštelima, stanovnici ga nisu dopustili strijeljati, što su partizani željeli. Odveli ga na prve borbene crte. Gine u Listići 12. III veljače 1945. Njegovo tijelo pokopao je pokojnik susjed Ivan - Ikić Sučić.

57. Sučić, Luka - Mirko Ivanov i majke Antice, rođene Akrap - Gačić, rođen 18. studenoga 1920. u Bisku. Pripadnik ustaških dobrovoljačkih postrojbi. Uhićen od partizana na dan pada Splita, te zatočen u splitsku vojarnu Gripe. Iz Gripe odveden u neku od jama i usmrćen.

58. Šimundža, Bože - Mirko pok. Ivana i majke Ande, rođ. Dadić, rođen 4. rujna 1926. u Bisku. Pripadnik ustaških oružanih snaga. Ranjen je na Krku ili, prema nekim, kod Sušaka. Ranjena ga usmrćuje neki partizan Rogošić iz Dugopolja neutvrđenoga dana 1945.

59. Šimundža, Bože Ivanov - Iveljin i majke Srićke, rođ. Braović, rođen 27. ožujka 1924. u Bisku. Civilna žrtva, mlinar u vodenici Biljačka na Cetini. U vrijeme drugog partizanskog napada na Bisko, partizani ga u rano jutro 5. kolovoza 1943. izvode iz kuće strica Šimuna, odvode iznad Danolića kuće, te usmrćuju. Na mrtvo tijelo bacaju draču i kamenje.

60. Šimundža, Božidar Matin i majke Ande, rođene Šimundža. Rođen 6. srpnja 1922. u Bisku. Predhodno domobran u Slavoniji. Na nagovor nekoga prijatelja, otac ga nagovara da se povrati u Split. Zapošljava se u nekom elektro poduzeću (?). Popravljujući električni ili telef. vod Božidara strujni udar obara sa stupa i biva usmrćen 29. srpnja 1943.

61. Šimundža, Ivan pok. Ivana i majke Jake, rođ. Lukić, rođen 2. ožujka 1902. u Bisku. Pripadnik seotske milicije za obranu Biska od partizana. Gine za vrijeme

drugog partizanskog napada na Bisko u zajednici s Bocom Golemom, 6. kolovoza 1943. u poslijepodnevnim satima na njivi vlastničtva Ivana Šimundža pok. Stjepana, u blizini tzv. Stipića Laže, pedesetak metara od početka padine brda Karanj.

Ivan je bio jedan od vođa obrane Biska od odmetnika, te se, kao i Bože Golem, nije želio predati partizanima.

62. Šimundža, Bože - Boško Šimunov i Matijin, rođ. Šimundža, rođen 7. veljače 1900. Postolarski radnik u Sinju. Član komunističke partije (?). Na popisu članstva biva uhićen od talijanske vojske i strijeljan u sinjskoj Ruduši 5. studenoga 1942.

63. Šimundža, Ivan Šimunov i majke Matije, rođ. Šimundža, partizan. Ivan je bio gimnazijalac. Iza smrti brata, revoltiran njegovim strijeljanjem, odlazi u partizane i postaje njihov oficir. Gine u vrijeme partizanskog napada na Trilj 29. lipnja 1944.

64. Šimundža, Jozo Ivanov /Stipilov/ i majke Ande, rođ. Dadić, rođen 4. prosinca 1915. Pripadnik ustaških oružanih snaga. Uhićen od partizana iza pada Sinja i Splita. Zatočen u vojarnu Gripe. Iz Gripe odveden u kamionu prema Sinju i /prema nekim/ Ogorju te bačen u neku od jama, najvjerojatnije u studenom ili prosincu 1944.

65. Šimundža, Krunoslav pok. Ivana i majke Jake, rođ. Lukić, rođen 8. srpnja 1913. u Bisku, pripadnik hrvatskih ustaških oružanih snaga. Usmrćen u borbi s partizanima u Suhaču 11. veljače 1944. Bio je s nekoliko kolega u kući nekoga Gaurine. Partizani su ih mislili uhititi žive, ali su oni savladali partizanske napadače. U toj borbi prsa u prsa gine Krunoslav.

66. Šimundža, Luka tzv. Lukić, pok. Pavla i Mare, rođ. ? /iz Kučina/ rođen ? u Bisku. Pripadnik oružanih snaga za obranu Biska od partizana. Obmanjen partizanskim laži, za vrijeme drugog partizanskog napada na Bisko, da će svima koji se predaju biti pošteđen život, predaje se odmetnicima. Oni ga usmrćuju na najkrvločniji način, udarcima i naguravanjem bačve u kojoj je bilo žito na glavu. Luka je usmrćen 6. kolovoza 1943. •

(nastavit će se)

**Iz rada Istraživačkog središta za utvrđivanje
ratnih i poratnih žrtava za Karlovačku županiju**

POPIS ŽRTAVA S PODRUČJA OZLJA I OKOLNIH NASELJA

Ranije smo objavili popis 265 ratnih i poratnih žrtava s područja grada Karlovca i okolnih naselja, a u ovom broju nastavljamo s objavljivanjem popisa sljedećih 200 žrtava s područja grada Ozlja i okolnih naselja.

Priredio:

Mladen ŠOMEK

R.br.	Prezime	Ime oca	Ime	Roden	Posljednja adresa
266.	Andrišević	Petar	Juraj	19.10.1922.	I'ravutina
267.	Andrišević	Nikola	I'Nikola	04.04.1921.	I'ravutina
268.	Išabić	Nikola	(uraj	11.01.1920.	I'rihovo
269.	Išaća	Ivan	Antun	17.01.1913.	I'Drenovica I'lipnička
270.	Išahorić	Mljo	Ivan	18.05.1907.	Žakanje
271.	Išahorić-liehorić	Mato	Petar	02.06.1890.	Žakanje
272.	Išakale	Joža	Josip	06.11.1914.	Podgraj 22
273.	Bakale	Ljudevit	Stjepan	07.08.1920.	Podgraj 22
274.	Išakarić	Mato	Mljo	22.09.1911.	Vrhovac
275.	Išakarić	Mato	Stjepan	15.11.1921.	Vrhovac
276.	Bakin	Franjo	Ivan	10.01.1928.	Podbrežje
277.	Bakin	Josip	Siksto	04.08.1908.	Podbrežje
278.	Bakin	Petar	Vid	03.10.1926.	Podbrežje
279.	Balaš	Marko	Vljo	22.10.1924.	Levkušje 3
280.	Balon	Josip	Vid	14.09.1923.	Ozalj 12
281.	Ban	Stjepan	Božidar	07.10.1919.	Gornje Pokupje
282.	Ban	Juraj	Josip	01.11.1903.	Tomašnica
283.	Barberić	Josip	Dragutin	10.08.1922.	Zaluka Lipnička
284.	Barbić	Petar	Antun	01.05.1923.	Kohanjac
285.	Barbić	Janko	Janko	30.01.1925.	Sela Žakanjska
286.	Barbirić	Josip	Dragutin	10.08.1922.	Sračak
287.	Barbirić	Josip	Josip	28.07.1924.	Sračak
288.	Barbirić	Nikola	Stjepan	08.01.1921.	Sračak
289.	Baričević	Mile	Dragutin	11.10.1921.	Slapno 17
290.	Baričević	Ivan	Milan	01.05.1921.	Slapno 17
291.	Bartolac	Ivan	Antun	25.01.1923.	Jugovac
292.	Bartolac	Ivan	Franjo	22.04.1924.	Jugovac Žakanjski
293.	Bartolac	Ivan	Franjo	29.10.1922.	Jugovac Žakanjski
294.	Bartolac	Imbro	Josip	21.05.1908.	Jugovac Žakanjski
295.	Bartolac	Mato	Stanko	14.01.1905.	Jugovac Žakanjski
296.	Basar	Josip		14.04.1919.	Grdun
297.	Basar	Josip	Mato	09.09.1920.	Grdun
298.	Basar	Ivan	Stjepan	19.03.1902.	Grdun

R.br.	Prezime	Ime oca	Ime	Roden	Posljednja adresa
299.	I'Basar	I'Cazimir	Egid	14.11.1919.	Trg
300.	Baša	Ivan	Vjekoslav	21.06.1898.	Bubnjari
301.	Baša	Vjekoslav	Vjekoslav	30.07.1923.	I'Bubnjari
302.	I'Bede	Rudolf	Ivan	14.08.1922.	Svetice 10
303.	Beg	(anko	Josip	10.05.1923.	I'odbrežje
304.	I'Bekelja	(anko	J'ovo	18.03.1925.	Galez Draga
305.	I'Bekelja	Nikola	Jturaj	04.11.1923.	Obrež Vivodinski
306.	I'Bekelja	Nikola	I'Nikola	22.03.1921.	Obrež Vivodinski
307.	I'Belan	Šimun	I'Dragutin	07.11.1910.	P'Polje Ozaljsko 33
308.	I'Belanek	Ignac	Nikola	16.02.1905.	Jaškovo
309.	I'Belanek	Ivan	Stjepan	23.01.1924.	Jaškovo 47
310.	Belavić	Nikola	Dragutin	01.08.1925.	Tomašnica
311.	Belavić	Petar	Josip	08.06.1908.	Tomašnica
312.	Belavić	Juraj	Mljo	16.05.1906.	Tomašnica
313.	Belavić	Juraj	Nikola	18.08.1894.	Tomašnica
314.	Belavić	Juraj	Petar	24.02.1910.	Tomašnica
315.	Belčec	Petar	Nikola	27.06.1914.	Hrastovica, Vivodina
316.	Bendeković	Mijo	Mato	11.05.1909.	Tomašnica
317.	Bene	Anton	Mirko	06.07.1906.	Donji Oštari Vrh
318.	Benko	Matija	Petar	29.06.1924.	Sela Žakanjska
319.	Benković	Josip	Juraj	07.08.1912.	Gornji Lović
320.	Benković	Stjepan	Dragutin	10.01.1923.	Lukšić selo
321.	Benković	Martin	Josip	01.09.1919.	Obrež Vivodinski
322.	Benković	Josip	Josip	14.09.1917.	Obrež Vivodinski
323.	Benković	Nikola	Magda	10.07.1901.	Vrhovac
324.	Bilinac	Vid	Kuzman	24.09.1921.	Zaluka Vrhovačka
325.	Biraš	Pavao	Dragutin	04.11.1914.	Hrašće Svetičko
326.	Biraš	Stjepan	Josip	21.09.1929.	Hrašće Svetičko
327.	Bizam	Juraj	Lovro	1912	Dojutrovica
328.	Blažević	Stjepan	Antun	04.01.1921.	Novaki Lipnički
329.	Blažun	Josip	Franjo	08.01.1915.	Grdun
330.	Bogović	Mirko	Franjo	28.07.1921.	Polje Ozaljsko 15

DOKUMENTI

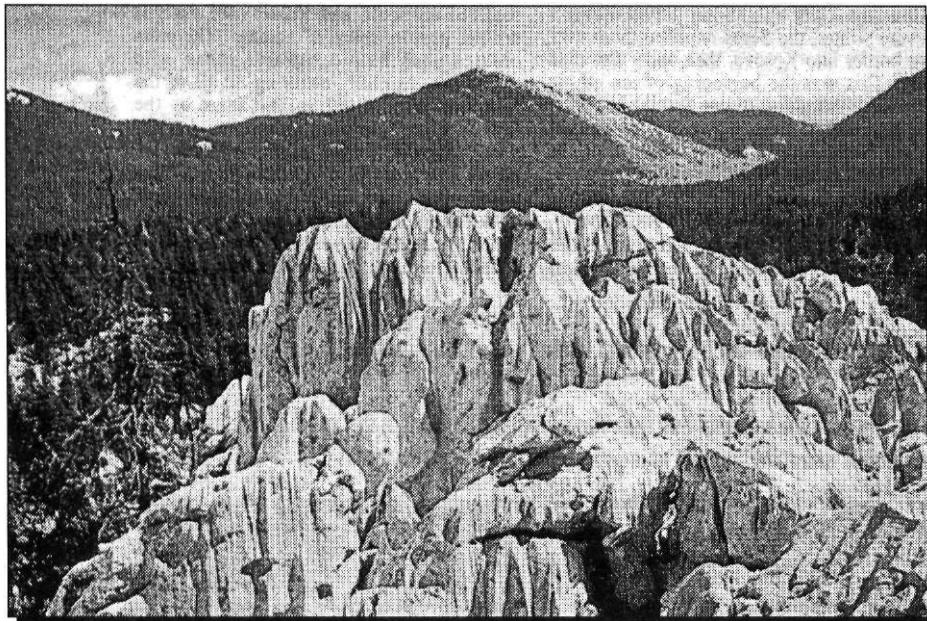
R.br.	Prezime	Ime oca	Ime	Rođen	Posljednja adresa
331.	Iboldin	Janko	Kata	01.11.1907.	I3raznik Žakanjski
332.	Iboldin	IMijo	Ana	21.11.1924.	I3reznik Žakanjski
333.	Ioldin	IMijo	Ivan	26.06.1920.	I3reznik Žakanjski
334.	Iboldin	IMihalj	Josip	19.03.1913.	I3reznik Žakanjski
335.	Iboldin	Petar	Mljo	19.09.1900.	I3reznik Žakanjski
336.	Iboldin	IVljo	Rudolf	26.11.1925.	I3reznik Žakanjski
337.	Boldin	Ivan	Ivan	10.08.1927.	I3rihovo
338.	IBorković	Petar	Ietar	14.04.1924.	Orljakovo
339.	Iborković	Ietar	Rudolf	21.08.1922.	Orljakovo
340.	IBorković	Iovro	Stjepan	24.02.1928.	Orljakovo
341.	IBosiljevac	Nikola	Mijo	08.05.1895.	Griče
342.	IBosiljevac	Mlato	Antun	08.06.1913.	Pravutina
343.	IBosiljevac	Mato	Mljo	27.08.1926.	Pravutina
344.	IBosiljevac	Mato	Nikola	03.09.1911.	Pravutina
345.	IBošnjak	Nikola	Nikola	25.07.1909.	Varaštovac
346.	IBošnjak	Iovro	Mato	17.02.1922.	Vrškovac
347.	IBošnjak	Ivan	IVljo	04.07.1906.	Zorkovac
348.	IBradica	Nikola	Nikola	1919.	Ferenci
349.	IBradica	Mato	Luka	11.10.1901.	Ravnica
350.	Bradica	Mato	Mato	15.04.1904.	Ravnica
351.	Bradica	Niko	Nikola	13.02.1915.	Škaljevica
352.	Brajak	Mijo	Janko	21.07.1913.	Tomašnica
353.	Brajković	Juraj	Alojzije	01.11.1923.	Jasenovica
354.	Brajković	Jura	Ivan	30.12.1927.	Jasenovica
355.	Brajković	Juraj	Janko	30.01.1920.	Jasenovica
356.	Brajković	Kazimir	Antun	03.01.1920.	Vrškovac
357.	Brajković	Kazimir	Lovro	02.11.1921.	Vrškovac
358.	Bratina	Pavao	Antun	25.04.1919.	Bubnjarići
359.	Bregar	Blaž	Jakov	14.01.1915.	Reštovo Kamanjsko
360.	Brinac	Josip	Josip	14.10.1899.	Bubnjarići
361.	Brinac	Vinko	Josip	08.08.1911.	Bubnjarići
362.	Brinac	Josip	Zlatko	08.01.1923.	Bubnjarići
363.	Brklje	Mirko	Franjo	30.03.1914.	Donji Bukovac Žakanjski
364.	Brklje	Mirko	Ivan	27.08.1910.	Donji Bukovac Žakanjski
365.	Brklje	Mirko	Josip	10.02.1912.	Donji Bukovac Žakanjski
366.	Brklje	Mirko	Leopold	01.11.1924.	Donji Bukovac Žakanjski
367.	Brklje	Mirko	Mirko	17.10.1908.	Donji Bukovac Žakanjski
368.	Brklje	Ivan	Ana	30.01.1907.	Vuketići

R.br.	Prezime	Ime oca	Ime	Rođen	Posljednja adresa
369.	Brklje	Josip	Ivan	17.02.1902.	Vuketići
370.	Brložan	Ivan	Ivan	16.07.1925.	Mali Erjavec
371.	IBrložan	Ifilip	Josip	06.11.1920.	Mali Erjavec
372.	IBmić	Torno	Josip	05.01.1923.	I3reznik Svetički
373.	IBroz	INikola	Ivan	31.12.1921.	Grdun
374.	IBroz	Janko	Ivan	10.09.1910.	Grdun
375.	IBroz	Mlato	Josip	1923	Pravutina
376.	IBroz	Nikola	Mlato	1928	Pravutina
377.	IBroz	Mlato	Rudolf	03.06.1926.	Pravutina
378.	IBrunski	Ivan	Ivan	09.02.1910.	Brihovo
379.	IBrunski	Ivan	Janko	28.01.1921.	Brihovo
380.	IBrusan	IBožidar	Ivan	20.05.1930	Žakanje
381.	IBrusan	IBožidar	Ietar	18.02.1924.	Žakanje
382.	IBrusan	Ivan	Viktor	29.11.1930.	Žakanje
383.	IBrušan	Ivan	Stjepan	21.10.1915.	Žakanje
384.	IBućan	Nikola	Veronika	06.04.1909.	Martinski Vrh
385.	IBućan	Stanko	Nikola	06.12.1923	Pravutina
386.	IBućan	Nikola	Nikola	14.01.1924.	Pravutina
387.	IBućan	Juraj	Petar	28.06.1921.	Pravutina
388.	IBućan	Stanko	Vilko	14.09.1921.	Pravutina
389.	IBudetić	Juraj	Ivan	28.08.1924.	Donji Lović
390.	IBudinjaš	Anton	Stjepan	24.12.1925.	Vrhovački Sopot
391.	IBukovac	Antun	Ana	10.09.1924.	Bubnjarići
392.	IBukovac	Antun	Ivan	06.06.1922.	Bubnjarići
392.	Bukovčak	Mato	Ivan	05.06.1924.	Mali Erjavec
393.	Bukovčak	Mato	Stjepan	21.02.1909.	Mali Erjavec
394.	Bukovčak	Ferko	Ivan	25.09.1919.	Mali Erjavec 12
395.	Bukovčak	Nikola	Josip	28.04.1922.	Mali Erjavec 40
396.	Cabor	Benko	Ivan	23.11.1919.	Polje Ozaljsko 39
397.	Cabor-Valić	Tomo	Vid	05.01.1915.	Polje Ozaljsko 40
398.	Car	Josip	Imbro	17.02.1914.	Griče
399.	Car	Mijo	Rudolf	05.08.1923.	Griče
400.	Car	Stjepan	Marko	15.12.1919.	Lipnik
401.	Car	Mato	Mato	05.07.1910.	Lipnik
402.	Car	Nikola	Branko	31.05.1925.	Podbrežje
403.	Cedilak	Nikola	Andrija	14.08.1912.	Polje Ozaljsko
404.	Cerjanec	Lovro	Mirko	05.11.1926.	Cerje Vivodinsko
405.	Cerjanec	Ivan	Antun	19.11.1925.	Stojavnice
406.	Cerjanec	Mirko	Josip	19.03.1927.	Stojavnice
407.	Cerjanec	Ivan	Josip	10.03.1924.	Stojavnice
408.	Cerjanec	Ivan	Nikola	22.10.1920.	Stojavnice
409.	Colarić	Antun	Janko	27.12.1921.	Brlog Ozaljski

(nastavit će se)

KRVAVO HRVATSKO POSLIJERATNO PROLJEĆE U GOSPIĆU (V.)

Rožanski kukovi na Velebitu

KRVAVA "NARODNO-OSLOBODILAČKA" GOSPIĆKA SUDSKA SPRDAČINA

Nakon krvavih Teslićevih dana, kad je već pomalo počelo jenjavati pobjedničko "antifašističko" slavlje i kad su oni mudriji među partizanima odlučili da proradi "pravna država", i likvidacija ličkih Hrvata je počela dobivati kakav takav "juričički oblik". To je pridonijelo tomu da se više nije ubijalo samovoljno, i kad je god tko htio, nego je svaki od obilja okriviljениh u Gosiću ljeti 1945., nakon mučenja u zatvorima i prije nego što su ga ubili, morao proći i kroz "narodni sud diktature proleterijata".

A taj sud je bio prava, pravcata sprdačina od prava, ali je zato bio nemilosrdan i pravi temeljni organ srbske vlasti nad Hrvatima. Na tim gosićkim "sudovima diktature proleterijata", koji su još, valjda radi većega rugla i veće sprdačine, imali i nadimak "narodni", da se ne bi iznevjerila nesretna hrvatska tradicija tijekom cijele hrvatske povijesti! - kao najbrutalniji krvnik se predstavio, ni manje, ni više, nego Hrvat iz Švice kod Otočca, Josip Devčić! On je prije drugog svjet-

skog rata bio u monarhističkoj karađorđevičevskoj državi Jugoslaviji žandar, i kao takav, dabome, žestoki progonitelj Hrvata. U vrijeme NDH i drugoga svjetskog rata bio je u Gosiću oružnički (žandarski) stražnik (narednik), a 1945., kad su u Gosić došli partizani, Josip Devčić je bio glavni svjedok obtužbe i najrevniji član partizanske zločinačke Komisije za ratne zločine. Bio je idealan da partizanima, kao oružnički stražnik iz vremena NDH, u kojoj je bio i sudionik državne vlasti o "krivnji" gosićkih Hrvata "mjerodavno" posvjedoči u vrijeme kad je gosićke Hrvate trebalo osudititi. I tu je svoju ulogu Hrvat iz Švice, Josip Devčić, bezprijeckorno izveo, te je lažima i izmišljotinama mnoge ličke Hrvate odtjerao ravno u smrt.

A suđenje se odvijalo uglavnom na ovaj način. Žrtvu izmučenu u nekom gosićkom partizanskem zatvoru zavezana bodljikavom žicom bi doveli i posjeli ju na obtuženičku klupu. Nakon što bi predsjednik sudskog vijeća otvorio razpravu, javni tužitelj bi zatražio svjedočenje Josipa Devčića, koji je uglavnom tvrdio kako je obnaženoga "svojim očima vidio" kada je nevine Srbe klapo za vrijeme rata. Radi konkretnije podkrijepe te svoje izmišljeno

Piše:

Mr. Nikola BIĆANIĆ

tine Josip Devčić bi odredio i datum i mjesto i vrijeme gdje i kadaje to "klanje" "gledao", a potom bi javni tužitelj (**Srbin Marko Vujnović iz Divosela**) iztakao kako se nema razloga nevjerovali svjedoku, pa bi od Sudskog vijeća zatražio za obnaženoga najstrožu kaznu. Tobože radi autonomnoga vijećanja u miru. Sudsko vijeće bi se povuklo u jednu drugu prostoriju i nakon 5, ili 10 minuta "vijećanja" bi se vratilo, pa bi predsjednik Vijeća pročitao da se obtuženi kažnjava na kaznu smrti strijeljanjem, ili vješanjem. I sudska farsa (Ličani bi rekli **pelda i sprdačina**) je bila gotova. Jadrnoga osuđenika su potom naoružani stražari čvrsto vezali bodljikavom žicom i odvodili nazad u zatvorsku mučionicu, gdje je s množtvom drugih osuđenika na smrt čekao noć kad će ih kao cjepanice trpati u kamion i odvesti u smrt u Jasikovac, ili u Imovinu, ili kod gosićkog katoličkog groblja. Tako je u drugoj polovici 1945. i u dijelu 1946. u Gosiću ubijeno nekoliko tisuća Hrvata (neki računaju čak više od 3,5 tisuće!), od kojih su samo neki bili stanovnici Gosića, a ostale su partizani i Ozna dovodili u Gosić iz drugih ličkih krajeva.

Budući da nije bilo škole i da smo mi dječurija bili "frei", to smo u to vrijeme jurili od suda do suda i na mnogima smo od tih partizanskih suđenja našima bili prisutni. Osobito smo posjećivali suđenja našim Gosićanima, koje smo poznavali. Ne treba posebno napominjati to da smo mi gosićka dječurija bili na strani naših kojima se sudilo, dakako u sebi! - jer u Gosiću smo se od 4. travnja 1945. kad su u njega partizani ušli, pa do oslobođenja i uzkršnua Hrvatske 1990. uporno dijelili na: **Mi i Oni!** I na tim suđenjima našima 1945. bili smo u duši čvrsto sjedinjeni - mi dječurija hrvatska u Gosiću s našima kojima se sudilo. Jer treba se još jednom podsjetiti da je Gosić bio **Hrvatsko**

sveučilište, u kom se već od rođenja disalo i mislilo hrvatski! I zato smo dobrano upamtili ružno i na laži zasnovano svjedočenje Devčićeve. A on bi se na pojedinih suđenjima u svojim lažima do te mjerne spetljao, da bijednim svjedočenjem negirao ono što je ranije svjedočio, a da partizanski sud ništa od toga nije "uvidio". Tako je, npr, na suđenju 20-godišnjem Gospičaninu **Ivici Bravaru**, sinu pok. prof. **Josipa Bravara**, tvrdio da je Ivicu Bravara "svojim očima gledao kad je 15. kolovoza 1941., oko 3 sata popodne klapo Srbe kod Gračaca", a sutradan na suđenju 20-godišnjemu Gospičaninu iz Žabićke ulice **Nikici Grospiću** je tvrdio da ga je također "svojim očima gledao kad je onoga istoga 15. kolovoza 1941. godine, isto oko 3 sata popodne klapo Srbe u Smiljanu", a Smiljan je, kao što se zna, od Gračaca udaljen oko 70 kilometara!

Najmladi sin **Jure Frkovića-Guce** i brat Velikog župana Velike župe Gacke i Like **Jurice Frkovića** i ministara za NDH **Mate i Ivice Frkovića**, **Josip Braco Frković** je kao hrvatski zrakoplovni častnik i kao pobočnik hrvatskoga generala **Slavka Štancera** (koji je bio hrom, kao invalid iz prvog svjetskog rata) u svibnju 1945. bio od Engleza izručen partizanima kod Bleiburga, gdje je, začudo, izvukao živu glavu i Križnim putem dospio do logora u Kovinu. U tom logoru ga je, međutim, odkrio netko od gospičkih srbokomunista, pa je mladi Frković dopremljen u gospičku kaznionicu. Na suđenju mu je obtužnica insinuirala da je u Metku (poznatom po tom što je u doba karađorđevićevske monarhije slovio kao čvrsto četničko ličko naselje!) ljeti 1941. poklao članove pravoslavne obitelji **Dure Oklopđije** (djeda gospode **Branke Borić**, danas žene dr. **Zvonimira Šeparovića**). Na suđenju mlađom Frkoviću sâm je spomenuti Oklopđija branio obtuženoga Bracu Frkovića, tvrdeći da isti nije klapo u Metku, niti ubio ikoga, no partizanski "narodni" sud je ipak mladoga Frkovića osudio na smrt.

Zahvaljujući na laži zasnovanom svjedočenju Hrvata **Josipa Devčića** i gospičkih pravoslavnih, koji su se osjećali oviještenim Srbima **Vlade Plećaša**, Ke-

kićkc i još nekih, i **Ivica Bravar**, i **Nikica Grospić**, i **Josip Braco Frković-Gucin** i mnogi drugi sasvim nevini, koji jedva da su izmigoljili iz svoga djetinjstva, osuđeni su na smrt, a neki od njihovih ubojica još žive među nama i uživaju naše hrvatske mirovine!

Ali! Majka na smrt osuđenoga Nikice Grospića, čiji je najstariji sin, 24-godišnji hrvatski častnik, učitelj **Vladimir**, zvan **Feja**, poginuo kod Dravograda 1945., izkoristila je prisutnost **Jakova Blaževića** u Gospiču i klečeći pred njim plakala je i molila da učini dajoj sina Nikicu ne ubiju.

I Jakov se smilovao i sprječio egezkučiju Nikice Grospića, uz zahtjev da se suđenje ponovi. No na ponovljenom suđenju Nikicu su ponovo osudili na smrt, iako mu nisu mogli ni predbaciti, kamo li dokazati bilo koji zločin. Na tom ponovljenom suđenju svjedok obtužbe **Vlado Plećaš**, koji je na prvom suđenju **Nikici Grospiću** tvrdio da je Nikica bio zločinac, na ponovljenom suđenju to je negirao, a na pitanje javnoga tužitelja kako to da sada tvrdi drugačije, nego na prvom suđenju, odgovorio je tako što se srušio u nesvijest.

Na žalbu Vrhovnom судu Nikici je smrtna kazna zamjenjena kaznom zatvora s prisilnim radom u trajanju 20 godina. Nu, mjerodavni u gospičkoj Ozni mu to nisu odmah dali na znanje, već su pred njim glumili da će ga ubiti. Čak su i njegovoj majci dopustili da dođe na posljednji pozdrav s njim, a njega su pitali da kaže svoju posljednju želju. Nikica im je rekao da je on odgojen u katoličkom duhu i da mu je zadnja želja da se pred katoličkim svećenikom ispovijedi. Nu, umjesto svećenika, ispovijediti ga je došao jedan član gospičke Ozne, ali je Nikica, uvjeren da i tako ide u smrt, odbio se pred njim ispovijediti. Pred tim oznašem se u kutu čelije, okrenut leđima drugim osuđenicima ispovijedao jedan četnik, također osuđen na smrt. Nikica nikada nije doznao što je bilo s tim četnikom, a Nikičinim su roditeljima tobože dopustili da za Nikicu naprave i drvenu škrinju, u kojoj će ga nakon strijeljanja pokopati. Čak su ga iz kaznionice i vodili na strijeljanje, znajući da ga neće ubiti. Eto, takvi su bili gospički "antifašisti"!

SVETA MISA ZA GOSPIĆANE NA POTICAJ HDPZ

Na poticaj Hrvatskog društva političkih zatvorenika je za žrtve Drugog svjetskog rata i porača i Domovinskog rata iz Gospiča 7. travnja o.g. u crkvi Srca Isusova u Zagrebu održana Sveta misa, koju je predvodio župnik spomenute crkve, **pater Rudi Koprek**. Svetu misu je i vizualno uredio vijenac od prirodnog cvijeća s hrvatskom trobojnicom na kojoj je pisalo: **"SLAVA VAM I HVALA - HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA.**

Nikola Bićanić

Sve te pojedinosti mi je u mojoj kući pričao Nikica Grospić kad je nakon višegodišnjega težkoga robijanja u Gradiški i u rudniku Raša u Istri izišao na slobodu, vratio se kući u Žabićku ulicu u Gospiču i jednoga dana došao posjetiti moju obitelj, da nas pozdravi i da od nas dozna o sudbini moga nestalog brata Ivice, s kojim je bio kolega.

A na smrt osuđeni **Ivica Bravar** u jednoj je skupini osuđenika na smrt uspio iz gospičke kaznionice pobjeći. Ta je skupina u bitki s partizanskim Oznom bila razpršena. Predpostavlja se da je to bilo negdje na području Brinja. Ivica Bravar sigurno je poginuo, jer nakon bijega iz gospičkoga zatvora o njemu se nikada ništa nije doznao.

I **Braco Frković** pobjegao je iz gospičke kaznionice u jednoj skupini osuđenoj na smrt, i po izkazu **Josipa Šabana** uspio se domoci Hrvatskog Zagorja, gdje je, kako je za života pričao Josip Šaban zajedno s njim na prijevaru bio ranjen i kasnije, najvjerojatnije ubijen, jer se o njemu nakon bijega iz gospičkoga zatvora i, osim toga što je o njemu rekao danas pokojni Josip Šaban, ništa drugo nije doznao. •

DOGĀDAJI U GRAČANIMA U SVIBNJU 1945.

0 tragediji Hrvata, koja se dogodila na području Gračana u svibnju 1945. za vrijeme borbenih operacija, i osobito poslijenjih, postoji pet izvora podataka:

1. "Ljetopis" školske godine 1944. - 1945., kojeg je napisao učitelj u Gračanima i upravitelj škole gosp. Mato Ivanušić
2. "Izvještaj o radu na pokapanju lješina i strvina na teritoriju Mjesnog Narodno Oslobođilačkog Odbora u Gračanima" od gosp. Miroslava Haramije
3. Intervju gosp. Ratimira Mlinarića u knjizi "Svjedočenje dvanaestorice" u izdanju Riječkog nakladnog zavoda, d.o.o. 1995.
4. feljton gosp. Tomislava Heresa u "Političkom zatvoreniku" broj 43 pod naslovom "Muka po Bleiburgu" i
5. sjećanja živih svjedoka i onih, koji i su o tim događajima čuli od pokojnih roditelja, rođaka ili znanaca.

Prva dva dokumenta imaju neospornu vjerodostojnost u odnosu na ostale izvore podataka, jer imaju službeni karakter. I preko ovih malobrojnih napisanih i dostupnih dokumenata može se zaključivati o primjeni politike genocida i strahotama koje je trpio hrvatski narod nakon završetka drugog svjetskog rata, nakon pokolja maršala Josipa Broza - Tita 9. svibnja na beogradskom radiju: "Da živi slavna Jugoslavenska armija, ponos naroda Jugoslavije!". Peti izvor podataka je jednako vrijedan, ali ne i sustavan. Mnogi svjedoci nisu više među živima, a i ono što su doživjeli predstavlja tek odvojene dijelove cjeline. Vidjeli su samo onoliko koliko im je dopuštala osobna hrabrost i danje svjetlo, jer se sve manje-više odvijalo pod okriljem noći i mladog lišća po šumovitim obroncima Medvednice. Njihova svjedočenja svode se na identične činjenice:

- dovođenje iz grada kolona uglavnom civilnih osoba međusobno povezanih

Piše:

Prof. dr. sc. Josip SEČEN

žicom pod pratnjom pripadnika Jugoslavenske armije

- prenoćivanje zarobljenika pod stražom u većim gračanskim dvorištima
- ponegdje svlačenje sve odjeće i obuće i
- odvođenje na stratišta, uglavnom masovne grobnice u prirodnim klancima i vododerinama prelijepih gračanskih brežuljaka.

Pisani službeni dokumenti međusobno se razlikuju po sadržaju, ali ne i po broju žrtava.

Gospodin Ivanušić opisuje dosta škrto kronologiju događaja između 6. i 10. svibnja i sve ljudske žrtve pripisuje posljedici borbe zaraćenih strana. I on se služi sjećanjem, jer o tome piše tek 31. kolovoza 1945. ili nakon tri i po mjeseca od tražičnih događaja. Evo kako je on doživio dolazak Jugoslavenske armije:

- "6.V.1945. nastalo je u mjestu puškaranje. Domobranske postrojbe napustile su prostorije i položaje (puškaranje između koga?)
- 8.V.1945. prve jedinice Jugoslavenske narodne armije dolazile su u Zagreb s iztočne strane. U Gračane i okolicu stigli su prvi partizanski (?) odredi i paljbom napadali dijelove njemačkih i ustaških postrojbi. Borba je započela u 16 sati i trajala do 21 sat.
- 9.V.1945. pridošao je veći broj boraca VI. ličke proleterske divizije i nastavio žestokom paljbom i navalom na okupatorske postrojbe, koje su uzmicale iz Maksimira cestom kroz Jazbinu, Dolje, Gračane, Šestine prema Sloveniji. Upotrebljene su sve vrste oružja osim topova. Borba je počela u 4 sata ujutro i trajala cijeli dan i noć do 10.V ujutro oko 5 sati. Na području borbe bio je velik broj ljudskih i životinjskih leševa, na stotine različitih automobila, kamiona, zaprežnih kola te oružja i eksploziva.

Razkuživanjem i zakapanjem leševa ljudi i konja rukovodio je Miroslav Haramija iz Gračana, a nadzor nad čišćenjem i uklanjanjem motornih vozila, kola i dr. preuzeo je Ferdo Negro iz Gračana. Sabiranje i demontiranje eksplozivnog oružja vršio je Ivan Topolovec iz Gračana. Sav posao, osim zakapanja leševa trajao je dulje vrijeme, jer su se leševi nalazili krekuda po cesti, vrtovima, šumi, bregovima i na Sljemenu. Nekoje veće skupine leševa vojnici su površno zakopali i pokrili zemljom." Slijedi popis grobova i broja pokopanih leševa.

Iz ovog opisa može se zaključiti, da su sve žrtve stradale tijekom borbe, koja se odvijala, kako se iz opisa vidi, 9. i 10. svibnja, i da su ih površno pokapali vojnici. Može se postaviti opravdana sumnja na veliki broj poginulih u tako kratkoj borbi, tim više što su prema izkazu gosp. Haramije strijeljanja civila počela 19. svibnja. Prema tome, bilo je u toku borbe poginulih vojnika i domaćih civila, ali niti približno broju koliko ih je pokopano u pojedinačnim i masovnim grobovima. Od domaćih ljudi je poginulo 23:

- 8.V. - Đuro Ćuk, Ladislav Kos, Vid Banić, Stjepan Banić, Tomo Kos i stranac Ivan Svetec tijekom borbe
- 9. i 10.V. - Danica Banić, Kata Sekula, Mirko Bunjak-Pajdek, Đuro Gibanek Mirko Dolovčak, Tomo Bešić, gospodarski pomoćnik Valenta Bešića, Stjepan Bešić i Kata Bešić također tijekom borbe, dok su prema izjavi gosp. Ivanušića Vid Šiftar, Ivan Dolovčak, Martin Bešić i Josip Škrbilja strijeljani od okupatora. Imena četvoro ljudi su nepoznata.

Gospodin Haramija navodi u svojem "Izvještaju ..." da je 23 domaćih ljudi poginulo od ustaške ruke. Svi su oni pokopani na mjestnom groblju.

Prema tome, najveći broj pokopanih ljudi je nasilno doveden u Gračane nakon borbenih operacija i ondje strijeljan.

Prema izkazu gosp. Haramije objavljenom u Večernjem listu 24.VII.1990., uglavnom su to bili civili. Bilo je svega 60-ak pripadnika Častne radne, koji su pokopani na Krivićevu briješu.

Radi nedostatka odjeće i dokumentacije, težko je bilo odrediti porijeklo ljudi. Zna se da je među strijeljanim bila žena u turopoljskoj nošnji i muškarac sa stočnom putnicom (veterinarskim dokumentom) iz Vrbovca.

Leševi su pokopani u:

I. neoznačene grobove

Strmec	242	ljudi
Ribnjak	13	ljudi
Matkov briješ	17	ljudi
Golača	5	ljudi
Durkov voćnjak	10	ljudi
Lonjščina-Gornji Gračani	27	ljudi
Šiftarov vrt	1	čovjek
Šiftarov vinograd	1	čovjek
Bešićev vrt	1	čovjek
Trnčevičevo dvorište	1	čovjek
Trnčevičev briješ	1	čovjek
Sljeme-Stare sjenokoše	8	ljudi
Okrugljak	1	čovjek
Banićevo dvorište	1	čovjek
Ukupno	329	ljudi

II. označene grobove

Br. groba	Mjesto	Broj pokopanih
I	Zlodijev briješ	50
II	Peščenka	60
III	Zdenčec	100
IV	Zdenčec	20
V	Zdenčec	32
VI	Bjelčenica	40
VII	Obernjak-Brestovac	48*
VIII	Krivićev briješ	40
IX	Krivićev briješ	20
X	Jelačićev briješ	30
XI	Jelačićev briješ	10
UKUPNO		450

SVEUKUPNO:

329 + 450 = 779 pokopanih mrtvaca.

* Od ukupno 48 leševa, prema kazivanju gosp. M. Haramije 40 ih je sahranjeno u zajedničkom grobu, a 8 u pojedinačnim grobovima uz stazu/put, čije su lokacije nepoznate i danas neprepoznatljive.

ZAKLJUČCI

Odbor za obilježavanje grobova poginulih žrtava u svibnju 1945. uspio je, od ukupnog broja neoznačnih i označenih grobova, na terenu odrediti devet grobova/lokacija, koje bi se moglo obilježiti na odgovarajući način:

Br. groba	Mjesto	Broj pokopanih
I	Strmec	242
II	Lonjščina	27
III	Zlodijev briješ	50
IV	Peščenka	60
V	Zdenčec	152
VI	Bjelčenica	40
VII	Obernjak-Brestovac	40
VIII	Krivićev briješ	60
IX	Jelačićev briješ	40
UKUPNO		711

1. Grobovi/lokacije trebali bi biti označeni izabranim standardnim križem.
2. Na poseban način trebalo bi označiti mjesto stradanja nedužnih i nemoćnih pacijenata i djelatnika bolnice Brestovac na lokalitetu Obernjak.
3. Na lokalitetu Gračec trebalo bi postaviti veliki križ kao središte davanja počasti svim žrtvama pokopanim ti gračanskim masovnim grobnicama i pojedinačnim grobovima.
4. Uz suglasnost nadležnih, mogao bi se izgraditi *križni put* od ulice Pustodol - groba Strmec - fllo križa na Gračecu.
5. Nastaviti i dalje s prikupljanjem dokaza o zločinima počinjenim u Gračanima u svibnju 1945.13

Dodaju li se tome 23 poginula Gračanica, 3 talijana pokopana kod Sljemenske kapele i 4 pripadnika Jugoslavenske armije, koji su pokopani na gračanskom groblju, ukupno je organizirano pokopano 809 leševa. Međutim, žrtava je bilo više, jer gosp. Haramija na kraju svog "Izvještaja..." napominje da u šumi ima više grobova, koje nije on sredio, već prolaznici.

Gospodin Ratimir Mlinarić svjedoči o uhićenju svojega otca, občinskog službenika, kojega su odvela trojica brkajlja, najvjerojatnije pripadnika VI. ličke divizije. Sa ostalim uhićenicima bio je smješten u komandi zrakoplovstva. Nakon "suđenja" bio je sa desetom osobom sprovezen u Gračane. Doznavši za to, supruga je 16-godišnjeg sina poslala sa nešto hrane

za njima. Pratio ih je do jedne kuće odakle su ga čuvari odtjerali. Kada se drugi dan vratio, nitko nije ništa znao o uhićenicima, koji su tijekom noći bili poubijani u najbližoj masovnoj grobniči u Strmcu, gdje je pokopano ukupno 242 leša.

Gospodin Tomislav Heres opisuje iste događaje u Gračanima, ali ih proširuje i na bolnicu u Brestovcu. Tamo su pripadnici VI. ličke divizije uhitili oko pedeset pacijenata domobrana i odveli ih u šumu gdje su ih gole pobili. Nakon dva dana su ih ljudi iz Gračana pod vodstvom Gosp. Haramije pokopali. Ovaj fejlton obiluje i opisom situacije u bolnici i odnosom partizana-Srba i uposlenika-Hrvata. Sa događajima se u izravnu vezu dovodi general Đoko Jovanić.

BLEIBURŠKE UDOVICE

Vu naše ravne Podravine, kak i pri drugaj hrvackaj pokrajinaj, ima još nekaj živi blajburški udovic, koje nam priovedajo kak je negda bilo. To so naše drage mamice, stare majkice, koje so 45. let pod komunizmom vu crnaj opravaj, nevdate udovice, bojale se i pitati za svoje supruge, jočeve, sinove. One denes svoje životne tegobe, soznemi jočijami, glasno pripovedajo, pune svojega ponosa. To so sečajna na žalosna leta njiovoga poniženja, mučenja, zlostavljanja pod titoizmom. Čez ta dugačka leta one so ščuvale svoje čiste obraze, posvetile se svoje dečice za zdrav odgoj i - materino ljubav.

Četrspet let, zmolile su one sakakove molitve, vu nade povratka svoji najmilneši, a koji se nigdar k nim vrnoli neso. Kak ti takove, one so tek leta 1990. vu hrvačke slobode zeznale za blajburško tragedijo. Ali so ostale majke hrvački mučenikov, žive i kuražne koje praštajo ali ne zaboravljajo.

Udovica Kata Majstorović z Đurđevca, razmišlala je celo noč, jel se morti vu novom dnevnu, dvadesetoga svibnja 1945. leta, vu kolonaj smrti bode srela svojem vernem Ivanom i bratom Martinom. S krunicom v rokaj blagoslovila je kćerkico vu zipke. I drugi, trejti i peti den kolone so zaroblenikov prešle, a Katino ranjeno srce ostalo je zanavek žalosno.

Katica Posavec, svojemi malemi bližančoki, vu zaprežne kole, beži v pokret svojem ustašom Antunom za Slovenijo. Vu Dravogradu, veli ona, Antuna su odvojili v kolono. I on nam je, zađnipot, zanavek, manol z rokom - ZBOGOM!

Marica je Stankir na drumu čez Đurđeveč dočekivala kolone smrtnikov, hitala im kruva i kolača. Čekala je, ne dočekala svojega Ignjaca. Ozna jo je za-

Piše:

Slavko ČAMBA

prla v rešt. - Ti, ustaška žena! Govori, gdje si muža sakril? Ubit ćemo te! - kričal je partizan.

Marica Podgorelec, z Novogagrada, našla je svojega Đuro v logoru Bjelovara. - Donesi mi kruva, gladen sem - kričal je Đuro, prek drota. Drugi den tam, Đuro neće našla. Zeznała je da negde počiva vu jame Linbuša.

I Katica Bušić z Virja, pripoveda o svojem pokojnom Ivanu: - Tam sem ga našla na "Vojnoviču" vu logoru: Gura-voga, betežnoga, zmučenoga, splakanoga. Drugi den ga neće bilo. Rekli so mi da mu je Manolovičev sud dosudil štrafo smrti, gde vu "crne jame" negde počiva.

A Katica Jendrašić s Čepelovca pripoveda svojo Kalvariju:

- Vidla sam v Đurđevcu v kolone smrti svoja dva brata, Ivana i Ignjaca, koji su otišli, nekam, nekam - zanavek. A onda, za kolonom, zgledala sem svojega muža Mato, krvavoga, polumrtvoga, zguljenoga, prvezanoga belomu konju za rep, kojega je jašila partizanka, zato, jer je štel pobeči s kolone. I još nigdar neznam gde mu je grob.

Slavica Rujnić, s Ferdinandovca pripoveda:

- Moj muž Slavko leta 1942. delal je v Zagrebu vu redarstvu Obaveštajne službe. Leta 1944. vlovili so ga partizani, krvnički ga pogubili vu Dolnjem Miklaušu, krej Čazme. Leta 1945. Ozna me je oterala vu logor Pisanico. Odonot sem pobegla doma k detetu. Tam so me pak hapsili tukli i osudili na smrt. Od smrti me je spasil onda, naš župnik Adolf Blaga. Robovala sem vu Požege i

TOMISLAV PEĆARINA

SANJARI

Za svoje i tuđe živimo radosti, jedini to cilj našeg je poslanja pa svaki korak i riječ i htijenje uvijamo vječno u ogrtač sanja.

Sanjari mi smo podplaštem zvijezda, dok dišemo ko ribe posve nepokretni. Nasmijemo se kad se drugi smiju i sretni smo kad su drugi sretni.

1950.

odonot sem pobegla z detetom vu slobodo v Austrije Zastala sem vu Australije, kak ti emigrant.

Eto, denes posle 40. let, fala Bogu, nazaj sem doma, tu, vu svoje Podravine, slobodne, suverene Hrvatske. Stara sem, živem sama, ali vu srcu mlada. Sin mije ostal v tuđine. Više pot idem vu šume Čazme, gde se molim i iščem muževoga groba. I gizdava sem kaj sem živa dočekala slobodo i kaj sem član H.D.P.Z-a.

Blajburška Mati lučkog življena budiš se, javlaš kak kakva senja. Se kaj je bilo još pripovedaš - istino, pravdo Ti skriti ne daš!

Ti si zvezda hrvatskoga neba koja sveti, koja nam treba. Svedok prošlosti od Boga data. - živila bodes dok bode HRVATA!

HRVATSKI MUČENICI I IZPOVJEDNICI VJERE ŽUMBERKA I KRIŽEVAČKE BISKUPIJE (II.)

1. Stradanje dr. Ivana Šimraka

Dr Ivan Šimrak rođenje 22. VII. 1916. god. u Šimrakima, Žumberak od otca Done i majke Malčike rod. Milaković. Pučku školu završava u Grabru, Žumberak, a klasičnu gimnaziju i izpit zrelosti u Zagrebu kao pitomac grkokatoličkog sjemeništa. Iza toga odlazi u Rim i tamo studira filozofiju i teologiju, te postiže doktorat. Za svećenika je zaređen 5. IX. 1943. u Križevcima od strane biskupa Janka Šimraka, koji je bio ujedno i stric od dr Ivana. Iza ređenja i neko vrijeme radi kao činovnik u biskupskoj kancelariji u Križevcima, a od 8. III. 1944. imenovanje od nadležnih crkvenih vlasti za upravitelj a izprženjenih i razrušenih župa Stoj drage, Grabra i Pećna na Žumberku. Za vrijeme službovanja u naprijed navedenim župama, pošto su župne dvorane opljačkali i spalili partizani, dr Ivan Šimrak stanuje kod svoje majke u Šimrakima. Dr Šimrak bio je poslan u Žumberak u čisto duhovnom poslu, te je dobio upute da se osobito brine za vjernike mjesta Stoj drage, koji su se razbjegali od svojih kuća po raznim zaseocima na Žumberku zbog uništenja sela. Selo Stojdragu su opljačkali i spalili partizani i to iz razloga što su dr Tomo Severović i svećenik Janko Rapljenović zauzimali važne funkcije u NDH. Kao mladi svećenik dr Ivan Šimrak dobro je služio službu Božju i bio omiljen među pučanstvom Žumberka. Bulati, Žeželji i drugi partizanski rukovodioци znali su da je biskup Šimrak Ivanov stric, a pošto nisu voljeli starijeg Šimraka htjeli su se pod svaku cijenu osvetiti mlađem Šimraku. Partizani su uhitili dr Ivana Šimraka 6. IV.

1944. u Šimrakima, te ga svezanog vodili kroz sela s namjerom da mu narod sudi, ali nigdje ga nisu osudili već, naprotiv, mještani Kasta, Dragoševaca, Mrzlog Polja i Brašljevića tražili su da im mlađi Šimrak dođe za svećenika. Partizani su obtužili dr Šimraka da ometa mobilizaciju, te da propovijeda protiv partizanskog pokreta i dr. Velečastni Šimrak odveden je na Kordun na izpitivanje, a nakon toga na dodatna izpitivanja u Pisarovinu gdje je bio zadržan 15 dana. Iz Pisarvine dr Šim-

Piše:

Milan RADIĆ-ILAS

raka partizansko rukovodstvo poslalo je na izpitivanja ZAVNOHU, a dodična institucija tražila je od njega da da izjavu preko radija ili novina da stupa u pokret. Dr Šimrak je iz više razloga tu mogućnost odbio, a nakon toga, pošto nisu našli dokaza da ga osude, pustili su ga natrag u Žumberak. Partizanski mogzovi spremaju osvetu dr Šimraku, te samo čekaju povoljan trenutak da to ostvare. U noći od 8/9. VI. 1944. ubijen je svećenik-domoljub dr Ivan Šimrak na cesti Jastrebarsko-Plješivica. Tadašnji plješivički župnik Frabro Ljubetić, pošto je doznao za smrt svoga brata svećenika, krenuo je u Jastrebarsko poljes da se dostoјno veleučeni gospodin Šimrak pokopa. Vraćajući se iz Jastrebarskog, svećenik Ljubetić doznaće da su dr Šimraka blizu tragedije pokopali sa još dvojicom muškaraca i jednom ženom. Noći 9/10. VI. 1944. kod svećenika Ljubetića dolazi majka, sestra i brat od pokojnika iz Žumberka, te ga svi zajedno sljedećeg dana ekskumiraju i prevoze kolima na Žumberak. Dana 11. VI. 1944. posmrtni ostatci ovog mladog mučenika dopremljeni su u Grabar i stavljeni u crkvu Svetog Ivana. U ponedjeljak 12. VI. 1944. u 9,00 sati bio je sprovod koji je objavio tadašnji mrzlopolski župnik Simenon Hromiš. Od svojeg voljenog i prerano otišlog svećenika oprostilo se množstvo Žumberčana, a pokojnikovoj majci bilo je svakako najteže jer je prije dvije godine izgubila dva sina, od kojih je jedan bio bogoslov. Partizani su ih ubili zato jer su bili nećaci od biskupa Šimraka.

Svake godine na tradicionalno Ivanjsko proštenje župljani župe Grabar i pučanstvo cijelog Žumberka okupe se u velikom broju te se molitvom sjete svojih mučenika.

2. Stradanje svećenika

Nenada Gavrilovića

Nekoliko godina prije rata Nenad Gavrilović je iz uvjerenja prihvatio katoličku vjeru, te je primljen u Križevačku biskupiju. Teologiju je studirao u Senju i Ljubljani, a zaredio ga je biskup Njaradi. U Le-pavini kao župnik djelovao je od početka 1942. do konca 1943. Početkom jeseni 1943. odveli su ga partizani zajedno s rimokatoličkim svećenikom iz Novigrada Podravskog, Rudolfom Mikecom. Obojicu svećenika partizani su strijeljali u Čazmi.

3. Ivan Kuhar, član reda sv. Bazilija Velikog bio je dušobrižnik Sošica i Kasta tijekom 1942. i 1944. Redovnik Ivan Kuhar stanuje u Pribiću, a po potrebi dolazi u Sošice i Kašt. Dana 2. VIII. 1944., nakon službe Božje u Sošicama partizani ga odvode na izpitivanja, te ga istog dana puštaju u večernjim satima. U jesen iste godine partizani su redovnika Kuhara odveli iz Pribića i tada mu se gubi svaki trag. Partizani su ga obtuživali da radi protiv njihovog pokreta.

4. Inkontije Timko, redovnik, ekonom grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu. Osuđen od Komande vojnog suda u Zagrebu 29. VI. 1945. na smrt strijeljanjem.

5. Nikola Bučko, upravitelj župe Zemun. Odveden 9. V. 1945. i ne zna se za njegovu sudbinu.

6. Nikola Oros, upravitelj župe Kaniža kod Slavonskog Broda. Odveden 9. V. 1945., a sredinom ljeta umire od tifusa u bolnici u Osijeku.

7. Aleksandar Vlasov, upravitelj župe Dišnik kod Garešnice, Ukrajinac, bogsloviju studirao u Miinchenu i Berlinu. Zaređen za svećenika Križevačke biskupije 1937. Na početku svoga svećeničkog zvanja djeluje kao upravitelj župe Grabar u Žumberku, gdje je obolio na pluća te se lijeći dugo vremena u bolnici Brestovac pokraj Zagreba. Nakon oporavka postavljen je za župnika u Prgomelju, a od početka 1939. upravlja grkokatoličkom župom Dišnik. U Dišniku i okolicu razvio je

blagotvornu dušobrižničku djelatnost te 25. V. 1942. proslavio je s vjernicima Papin dan u Dišniku i Velikim Zdencima. Svećenik Vlasov učinio je sve da proslava prođe u što boljem redu, te je zbog nazočnosti velikog broja vjernika služba Božja održana pred crkvom gdje je bio za tu priliku načinjen oltar u cvijeću i zelenilu. Svećenik Vlasov sam je podizao papinsku zastavu, jer je bio sretan što se na Papin dan okupilo toliko vjernika u Dišniku. Iz najudaljenijih sela Rogoze, Stupovače, Velikih Zdenaca, Veliko Vukovje vjernici su dolazili i noću k njemu, da ga vide, da s njime razgovaraju, te da čuju njegovu svećeničku riječ utjehe. U župnstan 26/27. VII. 1942. provalili su partizani, te svećenika Vlasova obtužili da skriva oružje i da surađuje s vojskom NDH. Uz premetačnu župnog dvora desetorica naoružanih partizana maltretirali su i ženu svećenika Vlasova, te troje malene dječice. Uz pljačku župnog dvora oko četiri sata ujutro partizani su odveli i svećenika Vlasova. U opljačkanom župnom dvoru ostala je svećenikova supruga Natalija s djecom i služkinjom. Nakon kratkog vremena Natalija Vlasov čula je pucnjeve, te zajedno sa služkinjom držeći lampu u ruci otisla tražiti svog supruga, kojeg ubrzo pronalazi na stazi izpod crkve, gdje je ležao na travi nepomičan zajedno sa domaćim seljakom Stjepanom Košutićem. Poslije ovih ubojstava Natalija Vlasov s djecom se preselila u Križevce. Svećenik Vlasov pokopan je na garešničkom groblju zajedno sa seljakom Košutićem i jednom domaćom djevojkicom, koju su partizani ubili iste noći.

Kako je spaljen samostan i župni dvor 1942. u Sošicama

Samostan sestara Bazilijanki u Sošicama građenje tijekom 1938. i 1939. Posjeta samostana uslijedila je 27. VIII. 1939., a svećani blagoslov obavili su zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac i križevački biskup Dionizije Njaradi. Samostan je bio svjetionik vjere i molitve, djelovao je na podizanju prosvjete i kulture u tom pasivnom kraju, bogatom brojnom i bistrom djecom. Na žalost u rujnu 1942. partizani su samostan spalili, a prije toga u više ga navrata opljačkali, te pokrali sve što se dalo. Godine 1957., uz pomoć izseljenih Žumberčana, počela je obnova

samostana, a druga obnova počela je 1998. u godini proglašenja blaženim najvećeg dobročinitelja samostana u Sošicama, kardinala Alojzija Stepinca.

U rujnu 1939. častne sestre otvaraju Malu školu, te su sošička djeca u dobi od treće do sedme godine pohrlila u samostansku Malu školu. Svake nedjelje častne sestre držale su vjeronauk djevojkama, a župnik Višošević mladićima.

Ubrzo uz Malu školu osnovano je u samostanu sirotište, gdje su zaštitu našla djeca bez roditelja. Za sirotište i Malu školu Vlada NDH pribavila je sva učila - pomagala za podučavanje. Častne su sestre same obradivale zemlju koja je pripadala samostanu, a veliku pomoć u hrani davalo je častnim sestrama domaće pučanstvo. Samostan je od svog osnivanja postao u kratko vrijeme stjecište ne samo duhovnog nego i družvenog života.

Partizani opljačkali i spalili samostan

Zločinačka ruka nije se mogla zaustaviti niti pred plačem siromašne djece, koja su morala napustiti dom mira, ljubavi i života i razići se gola i bosa, gladna po selima. Dana 14. VIII. 1942. častne sestre zbog učestalih pljački i noćnih partizanskih prijetnji napustile su Sošice. Siromašna djeca razasljana su rodbini, a neka smještena u druge domove. Dana 16. VIII. 1942. partizani su opljačkali samostan i tada su pobrali brašno, ulje, posuđe, dječju odjeću i obuću, igračke Male škole i niz drugih stvari. Kada su opljačkali samostan, partizani su prvo ušli u samostansku kapelu tražeći kalež i drugo sveto posuđe, ali ga nisu našli. Druga pljačka izvršena je trećeg rujna, a ovom prilikom samostan je podpuno stradao. U ovom novom valu vandalizma i barbarstva odnesen je sav namještaj iz samostana, štednjaci, drva pa čak i prozori. To je sve bio samo uvod "drugovima" za ono što su učinili 24/25. IX. 1942. Tada partizani izvršavaju posljednje "čovjekoljubivo" djelo nad samostanom. Partizani su prvo počeli s polijevanjem benzinom kapelice, koja je bila iznutra obložena rezbarenim drvom, te paleći krenuli su dalje u uništavanje biblioteke i tako dalje redom. Tijekom svoga zločinačkog divljanja zbog pomanjkanja ljudskosti i pameti, neki su od počinitelja tijekom ovog zlodjela izgorjeli u samostanu, jer iz prizemlja nisu mogli van jer su

na prozorima bile rešetke, a drugi dio je bio u plamenu, Božja ruka i pravda stigla je neke odmah, a neke na žalost nije još ni danas. Te iste noći spaljen je i župni dvor koji je sagradio župnik Mile Golubić uz pomoć vjernika na čelu s Nikolom Hranilovićem-Vunom. Partizani su nadalje te iste rujanske noći spalili staru sošičku školu koja je sagrađena 1769., a spaljeno je i više kuća u selu među kojima i kuća braće Marka i Stanka Hranilovića. Te iste noći partizani su zaklali domaću ženu Anu Beg, čiji je muž izrezbario građu za kapelicu. Častne sestre na čelu sa sestrama učiteljicama Makrinom Smičiklas, Irenom Smičiklas, Josipom Badovinac i upravnicom samostana Vasilijom Popović odlaze u Podravinu, a 1945. sestre s djecom sele u Zagreb, gdje je bio dom u Opatičkoj ulici. Godine 1946., nakon tamovanja u bolnici umire biskup dr. Janko Šimrak, a u listopadu komunisti osudiše i nadbiskupa Stepinca i tada nastaje težko izkušenje za Zagrebačku nadbiskupiju i Križevačku biskupiju. Sestre Bazilijanke uz Božju pomoć preživljavaju te težke godine te nakon rata nalaze utočište u mjestu Mrzlo Polje u Žumberku, gdje djeluju kao župne pomoćnice svećeniku Heraku. Godine 1957. častne sestre ponovno se vraćaju u Sošice, a stanuju u obnovljenom župnom dvoru. U lipnju iste godine započela je obnova spaljenog samostana, pomoć stizala je od izseljenih Žumberčana iz Amerike, crkvenih poglavara: pape, zagrebačkog biskupa, križevačkog biskupa i svećenstva. Obnovom samostana bio je oduševljen tada komunistički zaštitnik Alojzije Stepinac. Obnovljeni samostan ponovno je posvećen 1959. Prošle 1998. godine samostan sestara Bazilijanki dograđen je, a krovna konstrukcija obnovljena tako da je sada stvoren veći i ljepši prostor za susrete svećenika, redovnika i redovnica, djece, mlađih i svih onih koji žele provesti dan u Božjoj prirodi, u sabranosti i miru. Novim prostorom proširena je i zavičajna etnografska zbirka, a samostanska kapelica danas svojom obnovom zrači novom svježinom i toplim ugđajem za molitvu i meditaciju.

Obnova samostana izvršena je u godini kada je Katolička crkva proglašila mučenika slugu Božjeg Alojzija Stepinca Blaženim, koji je mnogo pridonio izgradnji samostana 1939. i njegovoj prvoj obnovi 1959.

DŽEMALUDIN ČAUŠEVIĆ /1870. - 1938./

Hadži Mehmed Džemaludin ef. Čaušević, rođen 28. prosinca 1870. u Arapsu pokraj Bosanske Krupe, zasigurno je jedan od najblistavijih umova među bosanskim muslimanima svog vremena, koji je ostavio toliko bogatu duhovnu ostavštinu za budućnost na svim poljima družvenih djelatnosti. Bio je mislilac, vjerski vođa, prevoditelj na svim kulturnim poljima, čovjek čvrsta karaktera i neslomljive volje, veliki borac za kulturnu, vjersku i političku emancipaciju muslimana.

Džemaludin Čaušević

Posebno impresionira podatak da je Dž. Čaušević u tijeku svoga 32-godišnjeg publicističkog i znanstvenog rada izdao oko 520.000 primjeraka raznih dijela, koja čekaju punu znanstvenu obradu.

Temeljnu odrednicu svoje nacionalne pripadnosti veliki Reis -ul-ulema Čaušević najbolje je determinirao svojom izrekom: "Bosanskohercegovački muslimani moraju uvijek ići s Hrvatima ako hoće da se održe i spase." Zbog ovako nedvojbenog stava velikosrbska politika činila je sve kako bi onemogućila velikog islamskog vođu i preporoditelja, smjenila ga s mesta Reis-ul-uleme i na njegovo mjesto dovela poslušnika Beograda.

Kada je prvi izabrani reis Bosne i Hercegovine podnio ostavku, Hodžinska izborna kurija predložila je Džemaludina Čauševića za prvog kandidata za reis-ul-ulemu. S obzirom da to nije odgovaralo Zemaljskoj vladi i nekim muslimanskim političarima, ovi su izbori iz formalnih razloga bili poništeni. Na ponovljenim izborima Čaušević je izabran i 1914. ustoličen

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ

na položaju Reis-ul-uleme za BiH, a 1929. za cijelu Jugoslaviju.

Njegovo opredjeljenje smetalo je beogradskim vlastima, a poglavito nakon što je u veljači 1919. francuzkom novinaru, koji je tada boravio u Sarajevu, Charlesu Rivetu dao intervju te u prisutnosti dvojice uglednih predstavnika islamske religije i francuzkog stožernog častnika govorio o neodrživom položaju muslimana. Time je dao povoda da o tome dopru glasovi u inozemstvo. Rekao je i ovo: "I kakvi događaji. Tisuće ljudi ubijeno, šest žena spaljeno, 270 sela opljačkano i uništeno, eto bilance za nas muslimane svečanog stvaranja Jugoslavije... Mi smo ipak Slaveni, ali Srbi odbijaju da nas smatraju takvima. Smatra nas se uljezima. I drugi će vam kazati da smo mi naprotiv pravi ljudi, koji pripadaju ovoj zemlji. Nakon što su Srbi postali gospodari situacije, mi nismo nikada pozvani da sudjelujemo u političkim sastancima i savjetovanjima... Muslimane ostentativno zapostavljaju i vrijedaju... Ove stereotipne pojave među Srbima građanima našle su na žalost, oduševljena odziva među inače lako zapaljivim seoskim stanovničtvom, te su se dogodila monstruozna pljačkanja, paleži, ubojstva i svake vrste uvreda i poniženja islamskog elementa." Ovaj tekst pisan 1919., kao da je sad pisan, zapanjujuće definira sve buduće događaje i uzlaznu liniju stalnog i nepotpustljivog zločinačkog ponašanja Srba kroz ogroman broj godina, tako da se može govoriti o narodu zatrovanom zločinom. Pojedinci ili skupine ljudi, koji ne slijede put ovog šovinističko zločinačkog otrova, samo su izuzetak koji opravdava gornje pravilo. Da bi izbjegli odgovornost za počinjene zločine, služe se metodom obtuživanja drugih ili pak pokušavaju uvlačenjem drugih naroda u zločin relativizirati svoje zločine, a istodobno na taj način metodom divide et impera ostvariti da drugi u svojoj političkoj nezrelosti ostvaruju srbske ciljeve. Povjerenje koje je ukazala Antanta Srbiji, naravno bez osnova, vjerujući uujedinjenje Južnih Slavena pod njihovim vodstvom, na temelju poštivanja i ravnopravnosti drugih naroda, koji će sačinjavati ovu zajednicu, pretvorilo se u bolno izkustvo neopisivog terora i zločina nad svim nesrbskim narodima u zločinu koje traje i dan danas. Nu čini se da će sa-

dašnja Alijansa, vojnim operacijama koje će vratiti Srbiju u mlađe kamo doba, konačno izpostaviti račun za permanentno činjenje zločina, te tako osigurati i neposrednim i daljnjim susjedima Srba mir i prosperitet.

Neposredno nakon ovog intervjua Atanasije Šola, predsjednik Zemaljske vlade u Sarajevu, upućuje zahtjev reis-ul-ulemu da svoju izjavu datu parižkom novinaru demantira. Naravno da Čauševiću ni na kraj pameti nije padalo da tako postupi. Dapače, odlučno je odbio takav zahtjev, na što je Beograd reagirao traženjem da se makne s položaja Reisa i posalje u mirovinu. Šola sam na ovaj zahtjev odgovara "daje veoma teško protiv reisa u sadašnjoj situaciji ikakve ozbiljnije korake poduzeti "jer bi bila" krupna politička greška "staviti ga pred krivični sud, a pitanje je bi li ga sud "osuditi uobće mogao". "Po zakonu ne može se protiv reisa tako postupati. Isto tako ne može biti umirovljen, ako na osnovi osude krivčnog suda ne izgubi kvalifikaciju za ovo visoko mjesto koje zauzima.

Kada je Stjepan Radić stigao 31. siječnja 1926. u Sarajevo, na zboru na kojem je bilo 8000 ljudi, bilo je najviše muslimana, iztakao je kako je došao do uvjerenja da su muslimani očuvali Bosnu i da oni trebaju biti "naša veza s cijelim islamskim svijetom", da bez njih nema napredka u državi. Poslije zbora na banketu Radić je izjavio, među ostalim, da su muslimani uvek bili pravi predstavnici hrvatskog u ovim krajevima. Nakon toga imao je sastanak s reisom Čauševićem, koji mu je tom prilikom govorio kako treba da se zauzme za bosanskohercegovačke muslimane, što je Radić obećao i činio. Kad se prouče zapisnici sa zasjedanja skupštine tadašnje Jugoslavije, što se može vidjeti i iz knjige profesora beogradskog fakulteta Koštinice i Čavoskog, neposredan povod za ubojstvo Radića u Skupštini bilo je protivljenje zahtjevima Srba za rješenje muslimanskog i albanskog pitanja u roku od 24 sata, po metodi imanentnoj Srbima.

Svi ovi kontakti s iztaknutim predstavnicima hrvatskog naroda, zločini Srba nad muslimanskim narodom odredili su cijelokupan politički život Džemaludina Čauševića, iako se politikom nije bavio i usmjerili ga pravcima traženja zajednice s Hrvatima katolicima. Naravno da ovo nije bilo po čudi beogradskom dvoru, pa je ministar pravde dr. Milan Srškić počeo izrađivati narcrt zakona o islamskoj vjerskoj zajednici, kojim se sustavno ruši vjer-

ska autonomija. Željelo se uvođenjem novog režima osigurati u muslimanskoj vjerskoj samoupravi vlastiti prestiž političkog vođe Bosne i Hercegovine. U tome dr. Srškić nailazi na žestok otpor Dž. Čauševića, koji želi sačuvati vjersku autonomiju, kao dragocjenu cjelinu svih muslimana.

Obzor 1940. piše: "Bila je to teška i neravna borba jednog čovjeka karaktera protiv autoritarnog režima, iz koje je on izšao pobjeđen, ali ne i skršen i ponizan u očima naroda, već je još više uzdignut. "Zbog ovog nastojanja ministra pravde reis-ul-ulema 4. travnja 1930 godine piše ponovno dr. Srškić u jednom od brojnih pisama da je dobio ukaz N.V. Kralja, kojim je postavljen za vrhovnog muslimanskog vjerskog poglavara u Jugoslaviji i odlučno traži promjene u uredbi, jer u protivnom ne može vršiti dužnost, pa kaže u pismu: "Pošto Vi, gospodine ministre, ne uvažavate želje i prijedloge reis-ul-uleme, kao predstavnika islamske vjerske zajednice, izgleda mi da Vi hoćete da budete i ministar pravde i rei-ul-ulema, a da reis-ul-ulema pored Vas figurira to zvanje. "Povodom dvogodišnjice smrti Džemaludina Čauševića Obzor donosi i obširan tekst kojim opisuje ovu težku borbu velikog duhovnog vođe i pritiske Živkovićevog režima, od pokušaja nagovaranja na popuštanje, pa sve do prijetnje gubitka mirovine.

Nu, ni prijetnje nisu pokolebale Čauševića, te on u svom pismu od 11. travnja 1930. otvoreno iztiče Srškiću da on ostaje na svom stajalištu i da traži umirovljenje, pa makar i bez prava na mirovinu. Kako nije popuštao, kratko vrijeme nakon toga je i umirovljen. Umirovljenje je izazvalo zaprepaštenje u muslimanskoj javnosti i izazvalo duboku žalost što je s takva položaja povučen najveći muslimanski borac, ali je izražena želja da se utraje na takvu putu. Ova prepiska najbolji je dokaz koliko je rei-ul-ulema volio svoj narod, muslimanu vjersku zajednicu i svoju užu domovinu.

Svoje obrazovanje Čaušević je započeo u medresi u Bihaću, a poslije odlazi na školovanje u Istanbul. Već tada se izdvaja od sredine naročitom bistrinom uma i slobodnim pogledima na život. Uočili su to njegovi profesori kao i znanstvenici turske carevine te mu proricali blistavu budućnost. Uživao je podršku velikog turskog povijestničara Ahmed Dževdet-paše, koji ga je štitio od progona turske tajne policije, te ga poslao kao novinskog izvještaju u Jemen. Godine 1903. završio je teologiju i pravo, te stekao naslov "mule od Stambola". U istambulskim krugovima

slovio je kao filozof i mistik rijetkih sposobnosti (stupio je u red derviša osnovan još u XIII. stoljeću), koji je dubinom svojih misli osvajao. U običnu razgovoru umio je unijeti mudre filozofske pouke, što je svatko s lakoćom mogao razumjeti.

Kao prevoditelj dolaskom 1902. u Sarajevo uočio je prosvjetnu zaostalost i sve družtvene mane i zaostatke, te u svojim prvim vazovima /propovijedima/ u Begovoj džamiji iztiče pogreške i nelogičnosti u svim oblicima družvenog života, a koje su u proturječju s jasnim stavom Kurana. Mnogobrojna predavanja, koja je držao u džamijama, pribavila su mu široki krug prijatelja i štovatelja.

Unaprijedio je rad u svim školama, 1903. postaj e profesorom arapskog jezika na Velikoj gimnaziji u Sarajevu. Oživio je vjersku nastavu po mektebima /osnovno školovanje/, medresama/više školovanje/ i drugim školama. Sudjeluje intenzivno na izdavanju vjerskih knjiga na hrvatskom jeziku. Okuplja oko sebe mlade ljude i potiče ih na prevođenje i pisanje, a sam preuzima brigu oko tiskanja. Godine 1908. pokreće list Tarik, koji je u narodu bio vrlo popularan. Unaprijeduje i podiže kulturnu razinu i ugled svećenstvu i zagovara udruženje ilmije /svećenika/ u staležka udruženja, te u tom smjeru pokreće list Muallim, kao i tjednik Misbah. Reformira Gazihsusref-begovu medresu, izrađuje nastavni plan vjeronauka za osnovnu i srednju školu.

Kad se analizira njegov veliki vjersko - prosvjetni rad kroz 17 godina djelovanja na mjestu rei-ul-uleme, vidi se da je on čitav vjersko-prosvjetni život postavio na solidnu osnovu i udario čvrste temelje budućeg razvijatka, kao i zajedništva s Hrvatima katolicima.

Godine 1937. objelodanio je u Sarajevu u suradnji s Mehmedom Pandžom prvi i podpuni prijevod Kurana na najljepšem hrvatskom jeziku, poprativši ga obširnim uvodom, tumačenjem i bilježkama, a sve u namjeri da u svom vjerskom reformatorskom radu i obraćanju Svevišnjemu bude na hrvatskom jeziku, koji je dostupan svakom čovjeku njegovih prostora. Ferid Karahan u povodu novog izdanja Kurana iz 1971. piše: "Prevoditelj s arapskog, kojemu je stalo do dobra prijevoda, treba posjedovati veliku spremu i izražajnu moć. A u tome je rahmetli Džemaludin ef. Čaušević imao velike prednosti. Njega se može bez kolebanja smatrati jednim od naših najboljih poznavatelja orientalnih jezika /arapskog, turskog i perzijskog/, jednim od najvećih islamskih učenjaka kod nas i pjesnikom lijepog i jedrog hrvat-

skog jezika. Prijevod Kurana mu je stoga bez ikakve sumnje izvrstan."

Surađivao je u listovima i časopisima: Biser /1918./ Sarajevski list /1918./, Gajret /1925./, koji je napustio kad su putem puča Gajretom ovladali prosrbski orijentirani članovi, koje je izravno finančirao i stipendirao Aleksandar Karađorđević, potom Novi behar /1927.-1937./, Jugoslovenski list /1919./, Islamski svijet /1933.-1935./, Narodna uzdanica /1933.-1935./ i drugim. Uredio je i sedmo godište lista Behar i izdao knjigu Islamski velikani. Bio je član i predsjednik društva Merhamet, a sudjelovao je u gospodarskom životu Bosne i Hercegovine, o čemu je s najvećim poštovanjem u svojoj knjizi "Od bosanskih šuma do Venezuele" pisao Mirko Sančević, otac prvog hrvatskog veljeposlanika u BiH, dr. Zdravka Sančevića, kao o čovjeku najvećih etičkih standarda i moralnih kvaliteta.

Osam godina nakon povlačenja s položaja reis-ul-uleme, umro je u Sarajevu 28. ožujka 1938., izcrpljen stalnom borbom s autoritarnim srbskim režimom, ali ne i pobijeden. Naprotiv, uzdignut u očima naroda.

Povodom njegove smrti Obzor iz 1938. u nekrologu donosi: "Sa smrću Dž. Čauševića odlazi u grob najmarkantnija ličnost među bosanskohercegovačkim muslimanima. Iz naše sredine nestao je čovjek rada i akcije, muž, koji je osvajao simpatije i stjecao duboko poštovanje gdje god se pojavljivao. S njegovim vjernicima muslimanima dijele bol svi njegovi prijatelji drugih vjera, a u prvom redu Hrvati - katolici."

Musa Ćazim Ćatić pod pseudonimom Adil objavljuje pjesmu posvećenu velikom reisu.

*Čeko te narod ko ozebo sunce,
Da mu viđaš boli i stoljetne rane,
Misleć da će s Tobom danak da mu grane
Sa života našeg najvećeg vrhunca.
Rejstvom je Tvojim pobijedila pravda,
Nekpred Tvojim umom u prasišnu pada,
Klika, što se hrani korom tuđa kruha.*

Danas, s ove povijestne udaljenosti, kao svjedoci stravičnih pokolja, uništenja i pogroma razularenog velikosrbstva, možemo bolje spoznati svu duboku izkustvenu osmišljenost i vjerodostojnost poruke ovog velikana koja je namjenjena i Hrvatima katolicima i muslimanima kojom poziva na zajedničtvu istokrvne braće, da je nama ići zajedno ako hoćemo da se održimo jer razdvojeni postajemo pljen trećih.

DRAKONSKE KAZNE PRED VARAŽDINSKIM SUDOM 1947.

(Prilog povijesti zločina zagorskih "antifašista")

Dana 5.ožujka 1947. uhićen sam u radionici u kojoj sam učio zanat u Križevcima. Isti dan sam prebačen u Zagreb u Vodnikovu ulicu. Sutradan počele su prve istrage uz obilate batine i mučenja. Nakon tri do četiri dana, jedne večeri došli su po mene u ćeliju, vezali mi ruke na leđa telefonskom žicom i posjeli me u auto između dvojice "oznaša". Vozili smo se do Zlatara. Na OZN-i u Zlataru smješten sam u podrumsku ćeliju gdje je već bilo deset-petnaest ljudi. Ja sam morao biti sam u jednom kutu vezanih ruku na leđa. Nitko nije smio sa mnom razgovarati, jer je na vratima bio uvijek jedan stražar s automatskom puškom.

Tako vezan bio sam jedno osam dana. Također, istog dana kada sam došao, započela je istraga. Tek tada osjetio kakvi su borci zagorski "antifašisti", kako se oni danas nazivaju, tvrdeći da su se borili za slobodnu Hrvatsku, a kakva je ta Hrvatska bila, osjetili smo trpeći 45 godina njihovu Srboslaviju.

U Zlataru su upotrebljavali, između ostalog, i ovaj način mučenja: na dvije stolice stavili bi dasku na koju bi polegli zatvorenika na leđa, te ga čvrsto vezali za dasku. U usta bi mu stavili gumeno crjevo, te mu naljevali vodu. Jedno vrijeme mogao je čovjek izdržati da je ne pije, ali kad su ga počeli tući, od jauka polako se voda slijevala u želudac, pa i u pluća. Jednom zgodom stajao sam ispred zida, te morao biti kažiprstom uprt u zid, i tako je trajala istraga od par sati. Na neko pitanje odgovorih: "Gospodine, ne znam". Tada on skoči i udari me otraga u noge da sam pao kao pokošen na pod. Stade skakati po meni, udarati cipelama i vikati: "Majku ti banditsku ustašku, sad ćeš ti znati, zar sam ja za tebe gospodin".

Jedne noći doveli su jednog starca, ne-pismenog. Zvao se je **Imbro Majdak**, šezdesetogodišnjak iz sela Donje Batine. Nakon par dana odvedu ga noću i više ga nisu vratili. Nakon toga novi uhićenici,

Piše:

Zlatko MESARIĆ

koji su dovođeni, pričali su da su ga kod kuće ubili. U podrumu, u drugoj ćeliji, gdje su bile žene, bile su dvije iz Vinkovaca prezimenom **Ognjanović**, majka i kći. Dečko kćerke **Jelene** bio je ustaški poručnik iz Vižanovca imenom **Drago Pljuščec**. Prigodom povlačenja 1945. on je ostao kod kuće, te se skrivao neko vrijeme. Prilikom premetačine OZNA je kod njegovih roditelja našla adresu te djevojke iz Vinkovaca, te su joj pisali u njegovo ime i pozvali da dođe u Zlatar. Dali su joj OZN-inu adresu. Kad su njih dvije došle, bile su uhićene. U Zlataru, na OZN-i su ih zlostavljali i mučili. Jelenu su jedne noći, kod ispitivanja, skinuli, vezali konopom, te je spuštali u bunar na dvorištu, a ni krivu, ni dužnu.

Jednom tjedno oni su išli sakupljati hrano po selima, po kućama, kao što su to radili partizani za vrijeme rata. Kad su se vratili, mi smo morali to istovariti. Imali su jednu bačvu od 50 litara za vino, u koju su uvijek napunili vino, mast, suho meso, rakiju. To je bilo za njih. Za nas je bilo graha, kisela zelja, masti i brašna. Sve to znademjer se je kuhalo ujednoj prostoriji, a ja sam, kada su mi ruke odvezali, kuham hranu. Imali smo jedan obrok dnevno.

Jednog dana doveli su iz rudnika Raša **Zvonka Čepeka** iz Vižanovca, gdje je radio i gdje se je sklonio pred svojim susjedima, dok se ne smire prilike. Dovali su ga pred kuću još u rudarskom radnom odijelu i cipelama, pozvali mater van i pitali je, znade li tog čovjeka, a ona: "Pa to je moj sin Zvonek!" Istog trena jedan ga strojopuškom ubije pred majčinim očima. Ni pokopati ga nisu dali na groblju nego u šumi, gdje su mu i danas kosti.

Tako su radili takozvani "antifašisti" još 1947., dvije godine nakon rata. Početkom

travnja prebačen sam u OZN-u Varaždin. Kad sam stigao počele su istrage uz razna mučenja. No, istrage je bilo sve manje, pa smo se nadali skorom suđenju. Suđenje je trajalo pola sata za svih osamnaest osuđenika. Najprije je pročitana optužnica, zatim presuda i time je rasprava bila gotova. Sjećam se da su uvijek Zagorci pričali za svakog istražitelja iz kojeg je mjesto ili sela. Jednog dana došli su u žensku ćeliju po gospođu Ognjanović i njezinu kći, uz napomenu da uzmu stvari, jer da idu kući. Ma, kakvoj kući! Kasnije, u kaznionici u Požegi, žene, koje su dolazile u Požegu iz Vinkovaca, a poznavale su ih, pričale su da se nisu nikad vratile kući.

U varaždinskoj su OZN-i 10. travnja 1947. imali u ćeliji šest zatočenika, posebno čuvanih. Noću, između 9. i 10. travnja likvidirani su u ćeliji bez ijednog metka. Najednom se začuo urlik, vikanje i zapomaganje koje je trajalo oko pet minuta. Potom se smirilo, a hodnikom je bio intenzivan "promet", vjerovatno dok su leševe iznijeli. Nakon toga uzeli su iz ženske ćelije tri žene, te im zaprijetili da ovo što će raditi ne pričaju, jer to može zadesiti i njih. Dali su im kante i krpe za pranje. Zidovi, krvavi do visine glave čovjeka, a na podu sloj zgrušane krvi. Jedna od njih bila je **Ivana Brlek**, kasnije osuđena, bilaje u KPD Požega.

Od te šestorice jedan je bio Ivan Pljuščec. Ni u vojsci nije bio nigdje, nego je u Zlataru radio u radionici na izradi opreme za konjsku zapregu. U našoj presudi stoji doslovce: "svi osuđeni oslobođaju se od sudskih troškova". U presudi dalje stoji: "priznanje koje je dano sasvim dobrovoljno i bez ikakve prisile".

Hvala vam na ovoj herojskoj istini i borbi, drugovi zagorski antifašisti, **Drago Rafaj** (šef OZN-e), istražitelji **Klancir** i **Švagelj**, te sudče **Matija Cepanec**

TRAGEDIJA OBITELJI HRČKO DOGODILA SE U SVIBNJU 1945.

Budući da su moj otac i brat bili pripadnici ustaških postrojbi za vrijeme NDH i ubijeni na jednome od brojnih križnih puteva nakon rata, smatram svojom dužnošću da iznoseći svoje uspomene pridonesem poštenijoj i pravičnijoj prosudbi ustaškog pokreta. Moji roditelji, otac **Ivan Hrčko**, rođ. 1890. i majka **Lenka r. Martinčević**, rođ. 1892., živjeli su u Sarajevu sve do 1930. Imali su četvero djece: sina **Želitnira** (1920.), kćи **Ljerku** koja je umrla u ranom djetinjstvu, kćи **Nedu** (1926.) i sina **Vladimira** (1935.). Iz Sarajeva smo se 1930. preselili u Zagreb, budući da je otac umirovljen u 40. godini. Bio je službenik u Ministarstvu financija u Sarajevu i tamo otkrio, prema pričanju roditelja, neke pronevjere tadašnjih visokih dužnosnika. Po dolasku u Zagreb od male mirovine teško smo preživljavali, najviše uz pomoć prijatelja i rodbine.

U bivšoj tzv. Kraljevini Jugoslaviji Hrvati su bili zapostavljeni, progonjeni, tako da se razvio otpor protiv države, koja je sve više postajala grobnicom svega što je hrvatsko. Osobito su se u to vrijeme isticali hrvatski sveučilištarci. Moj brat Želimir, student prava, uključio se s drugim studentima u djelatni otpor zajedno s mojim ocem Ivanom, i to promičbom, letcima i tiskom. Radi toga su ih pod kraj 1940. vlasti Banovine Hrvatske obojicu uhitile i zatvorile. Bili su zatočeni jedno vrijeme u policijskoj upravi u Petrinjskoj ulici, a onda u zatvoru na Savskoj cesti, isključivo kao protivnici Jugoslavije, a ne kao kakvi fašisti ili slično. Još danas se živo sjećam mnogih studenata, koji su u to vrijeme dolazili k nama (a ja sam tada imala oko 14 godina) puni vjere i nade u slobodnu Hrvatsku.

Uspostavom NDH, 10. travnja 1941., otac i brat pušteni su iz zatvora u kojem su proveli nekoliko mjeseci bez suđenja, optuženi za protujugoslavensku djelatnost. Dakako da je cijela obitelj uspostavu hrvatske države doživjela radosno. Četiri godine NDH bile su, usprkos rata, procvat domovine, koja je tada došla na svoje po-

Piše:

Dr. Neda Hrčko

vijestne granice, do Drine. Međutim, svoju kratkotrajnu slobodu Hrvati su skupo plaćali. Djelatnost četnika i partizana protiv hrvatske države počela je odmah nakon njezine uspostave.

Otac i brat uključili su se u hrvatske usataše: otac kao bojnik Ustaške vojnica na terenu, a brat kao student prava u PTS (Po-glavnikov tjelesni sdrug) i bio dodijeljen generalu Gregoriću kao pobočnik. Obojica su bili uvjereni, praktični katolici i uzorna ponašanja. O tome svjedoče i drugi. Za svoj zahtjevni život nisu tražili nikakvu materijalnu naknadu, a mi, članovi obitelji, živjeli smo siromašno, dok su komunisti rovarili protiv hrvatske države i dobro se materijalno snalažili.

Prava tragedija (a četiri ratne godine u državi bile su izrazito teške) nastupila je 1945. padom NDH i ponovnom uspostavom jugoslavenske tamnice, ovaj put komunističke, a zapravo opet velikosrpske Jugoslavije, koja je išla za tim da ubije što više Hrvata, da Hrvatska bude manja i da se sustavno pljačka idućih 45 godina.

Opisala bih sada strahotu zbivanja kad je već bilo jasno da će NDH propasti; nu još je uvijek postojala nada da će zapadne sile spoznati kako su Hrvati kulturni narod, da nisu fašisti, a da je splet okolnosti bio takav te je NDH uspostavljena u ratnom vihoru. Jer, tkogod bi tada pomogao uspostavu hrvatske slobode, bio bi dobro došao.

Ali ne! Kao da su kultura i vjera upravo bile zapreke da se spriječe ubojstva Hrvata, koji su na prijevaru već odbacili oružje. O Bleiburgu je mnogo napisano, ali se još uvijek premalo zna o mnogim gubilištima hrvatskih stradalnika. Dan uoči povlačenja, 6. svibnja 1945., nas nekoliko studentica i studenata skupili smo se u kapelici "Ranjenog Isusa" na Jelačićevu trgu i molili pred kipom trnjem okrunje-

nog Isusa na kojem je pisalo "Zahvalni za 10. IV. 1941. g." Tada nam je prišao o. **Kerubin Šegvić**, blagoslovio nas, savjetovao i osokolio. Ja sam na Križni put pošla 7. svibnja 1945. s ocem Ivanom, majkom Lenkom i 10-godišnjim bratom **Vladimicom**. Imala sam 18 godina. S nama su pošli još ujaci **Franjo i Ruda Martinčević**, te bratić **Tomislav**. Svi smo išli pješice. Cijeli dan su cestama prolazile nepregledne kolone civila (muškaraca, žena i djece), vojnika, kola, zaprega... Do večeri smo stigli tek u Zaprešić, točnije u Nove Dvore. Noćili smo pretežno sjedeći u željezničkoj postaji. Drugi dan bio je još naporniji; tu su kolone, uginuli i napuhnuti konji već su zaudarali. Pred noć osjeća se izgubljenost, dozivanje, hrabrenje, zaklinjanje u vjernost Hrvatskoj. Jednu noć prenoćili smo u Zidanom Mostu. Detalja se više ne sjećam, ni kako smo išli, ni jesmo li još usput negdje prenoćili. Sve je manje nade, sve više straha od glasina da su partizani komunisti svuda oko nas. Tako smo stigli sve pješke i do Celja. Noćili smo na gojoj livadi, sabijeni jedni do drugih da se malo ogrijemo, bez volje, bez nade, bez želje za bilo čim osim da se odmorimo.

Rano ujutro, čini mi se daje to bilo 10. ili 11. svibnja 1945., opkoljeni smo od partizana, i to od XXI. srpske proleterske brigade. Tada je počelo grubo razdvajanje vojnika, civila muškaraca od žena i djece; i sve su stjerali u odvojene kolone. Tada smo zadnji put vidjeli oca, rastali se s njime bez riječi, bez suza, s punom svijesti da to Hrvatska trpi u nama i s nama. Više nikada nismo doznali što je bilo s vojskom. Ujaci i bratić su se ipak nakon dugoga Križnog puta vratili u Sarajevo i nastavili živjeti kao građani drugog reda, stalno progonjeni, pod nadzorom, bez zaposlenja, s etiketom "ustaše", iako to uopće nisu bili.

Žene i djecu potrpali su u zaprežna kola, kojima su prije zarobljavanja upravljali muškarci, a sada su to bile prisiljene činiti žene. Razdvajali su članove obitelji. Tako

je naša majka završila u jednima, a brat i ja u drugim kolima s jednom ženom, kojoj su još u kola utrpali mnogo kovčega sa streljivom, uz napomenu, da to prijavi kod dolaska na odredište. Tako smo sporo putovali natrag prema Hrvatskoj, puni stresova, tuposti, straha i iznemoglosti, bez hrane i vode. Nakon cijelog dana vožnje, stajanja i sporog kretanja, konačno smo stigli do jedne velike livade opkoljene partizanima. Na livadi mnoštvo kola; nije se moglo pobjeći. Kad smo došli na ulaz te livade, žena koja je upravljala kolima prijavila je partizanu kovčeg streljiva. On je rekao neka produži dalje u livadu i tamo to prijavi. Čim smo došli s kolima dokle se moglo ići, skočio je sav zapjenjen neki oficir Slovenac, vikao na nas, skinuo nas s kola i postrojio da nas postrijelja, jer "nismo streljivo ustašama". Uz nas je postrojio i našu mamu, koja uopće nije bila s nama u kolima, jer su nas od nje bili odvojili. Ona je prišla našim kolima i bila je sva sretna da nas vidi, jer je već mislila da su nas odveli u drugom smjeru. Da ta žena nije bila hrabra i izjavila da je to prijavila na ulazu, i da taj vojnik nije to potvrdio - a mogao je na to zaboraviti od tolike množine ljudi - on bi nas postrijeljao kao pse, bez suda i milosti. Tu noć spavali smo pod kolima na goloj zemlji. O dalnjem putovanju ne sjećam se pojedinosti, jer su oni bili nevažni spram gore opisanog doživljaja. Kad smo došli u Hrvatsku, popustio je nadzor nad ženama i djecom. Mama se razboljela od dizenterije, tako da nas je ta žena s kojom smo putovali ostavila u Svetoj Nedjelji kod nekih seljaka. Kod njih smo proboravili nekoliko dana.

Trebalo se vratiti u Zagreb. No prije toga bilo je potrebno otići po propustnicu u Samobor. Mama bolesna, brat bespomoćan i žalostan, a ja s visokom temperaturom. Beznadno! Sve što se dalje događalo smatram Božjom Providnošću i zaštitom. Bez problema dobili smo propustnicu. Vratili smo se, iako mukotrpno, u Zagreb, izborili stan u vlastitoj kući, u koju su se već bili uselili partizani. Godinama smo se borili za opstanak, bez prihoda, proganjeni, saslušavani, nadzirani; pa ipak uvijek je bio netko tko bi pomogao nositi svakodnevni križ. Završila sam studij i zaposlila se.

TRAŽE SE IVAN I ŽELIMIR HRČKO

Krajem II. svjetskog rata na povlačenju I-ih hrvatskih vojske nestali su moj otac, Ivan Hličko, i brat, Želimir Hrčko. Molim (inoga tko nešto zna o sudbini mog oca i brata, da mi javi na naslov: Neda Hrčko, Bistranska ul. br. 7, 10000 Zagreb, tel. 01/36-45-204. Ivan Hrčko, rod. 1890., dopukovnik Ustaške vojnica, zarobljen je kod Celja od XXI. srbske proleterske brigade 10. ili 11. svibnja 1945. Od tada mu se gubi svaki trag. Želimir Hličko, rod. 1921., poručnik PTS-a, zadnja služba pobočnik generala Gregorića, koji je uhvaćen i ubijen. Po nekim saznanjima bio je zarobljen kod Dravograda. Od tada mu se gubi svaki trag.

O tati i bratu nikada nismo ništa pouzdano čuli. Tek smo načuli da je tata bio u logoru u Samoboru (na otoku?). Naime, jedan častnik koji ga je poznavao, uspio je pobjeći iz logora i rekao svojoj ženi, da o tome obavijesti našu mamu. No dok je ona to uspjela učiniti, njega su već bili opet odveli.

Njega je kod Celja u odori zarobila XXI. srpska proleterska brigada, kako sam već ranije navela. Nekoliko dana po dolasku u Zagreb, negdje koncem svibnja ili početkom lipnja 1945., pozvali su me u Izvršno vijeće na Markovu trgu i raspitivali se, znamo li što o ocu, jer da dolaze delegacije Srba s Korduna gdje je on bio za vrijeme rata. Zahtijevaju da mu se ništa ne smije dogoditi, jer je štitio njihove žene i djecu. Rekla sam gdje ga je i tko zarobio. Nakon nekoliko dana opet su me pozvali, ispričavali se ratnim metežom i na moje uporno traženje nevoljko priznali da je tata zasigurno bez provjeravanja i suda ubijen. Nisu mi rekli gdje je ubijen. O bratu Želimiru znam da je bio poručnik PTS-a, da je bio pobočnik generala Gregorića i da je zarobljen kod Dravograda. Njemu se od tada gubi svaki trag.

Iz moje uže obitelji svi su mrtvi: otac, majka i oba brata. Ostala sam samo još ja i ne bih imala mira ni spokoja, da nisam ovo napisala. I želim da se zna:

1. Hrvati nisu bili fašisti. Oni su se borili isključivo za oslobođenje od jugoslavenskog rupa i za uspostavu hrvatske države.

2. Nakon završetka rata ubijani su i mučeni bez milosrđa, goloruki, kao žrtve tzv. antifašista, a u stvari od srbokomunista i jugoslavenski nastrojenih, nekad vjerojatno obmanutih ljudi.
3. Domovinski rat je i opet pokazao da su Hrvati i Srbi dva posve različita naroda, dvije posve oprečne kulture, te da je cilj Jugoslavije bio uništenje Hrvatske, ako je već nisu mogli i dalje iskoristavati.
4. Drugovi, tzv. antifašisti, ispitajte si savjest i možete li mirno spavati nad pomorom mnoštva nevinih i poštenih domobrana i ustaša, hrvatske mladosti, kojoj je jedina krivica bila ljubav prema domovini.

"Povijest je učiteljica života", a puna je hrvatske krvi i stradanja. Radi svih hrvatskih mučenika i sretnije budućnosti hrvatskog naroda potrebno je pomirenje u cijelome hrvatskom narodu. Ono zahtijeva od svih strana: priznanje krivice, molitve žrtvama za oprost i kažnjavanje krivaca. Do sada se uglavnom događalo, da je jedna strana, "komunistička", optuživala drugu stranu, "ustašku", za zločine, a otkrivene i još neotkrivene masovne grobnice i špilje, kao i još neobjavljene isprave dokazuju suprotno.

Hrvatski mučenici svih vremena obvezuju nas kao kršćane na ljubav i praštanje, ali ne i na zaborav njihovih žrtvovanih života. Oni su uvijek s nama, na braniku svoje Hrvatske.

Zapamtimo, a dužni smo zapamtiti: Sve za Hrvatsku, Hrvatsku ni za što!

Iz uspomena jednoga hrvatskog robijaša (XVII.) U BIJEGU

Približio sam se mjestu. Na glavi mi je osuđenička kapa, sasvim mokra. Bacam ju u neku rupu. Skidam sa sebe i željezničarsku kabanicu, koju mi je poslao prijatelj M. LJ., dok sam se nalazio na radu u Zemunu na izgradnji N. Beograda. Tamo su mi na leđa napisali masnom bojom, krupnim čirilskim slovima KPD. I nju sam morao odbaciti, ne zato što je bila potpuno mokra, nego da me ne izda. Sakrio sam je u jednu rupu i malo pokrio granjem. Sve se više primičem mjestu. Kako bi divno bilo pronaći kakav topli kutak? Ali to je sve vruški opasno. Samo, ovako mokar velikog izbora nemam. Moram riskirati.

Prilazim jednoj skromnijoj kući. Ljudi su već ustali, spremaju se na rad u pilanu Lučice. Znači, u Lučicama smo. Izmišljam nekakovu priču o tome kako sam se našao u ovakovoj situaciji. Ljudi su jednostavni, dobroćudni, prihvaćaju moju priču i mene. Molim ih da mi daju nešto da pojedem. Nudim novac, kojeg imam vrlo malo. Daju mi žgance i kavu, ali novac neće. Još bolje za mene. Molim ih i nekakovu kapu jer "moju mi je noćas vjetar odnio". Daju mi jedan stari šešir. Zahvaljujem i krećem dalje. Znam da ne smijem dugo biti na jednom mjestu. Osim toga, ljudi idu na rad u pilanu. Tamo će možda pred prijateljima ispričati o jutarnjem susretu sa čudnim gostom, a kad mnogo ljudi zna za jednu stvar, onda to sigurno dozna i policija. Hvala lijepo na takvom publicitetu.

Još uvijek sam sasvim mokar, tresem se od zime. Usput nađem na jednog čovjeka, koji na otvorenom prostoru reže i cijepa drva za ogrjev. Nudim mu svoju pomoć, on prihvata. Zajedno režemo i cijepamo. On je, izgleda, beskućnik-proleter. Stane u jednoj staroj autobusnoj karoseriji. Iz nje na jednoj strani izviruje cijev iz koje nesto izlazi dim. Ulazimo u "kućicu". Unutra je već ugodno toplo. Upravo mi je to i potrebno. Nekako mi je blizak i simpatičan taj čovjek, a nije ni vrlo znatiželjan. Ipak, ne pada mi na pamet da mu se ispovjedam. Bezobrazno mu lažem, kao i ostalima. Nu, nadam se da su to boguugodne laži. Ovim putem mu se ispričavam zbog zlouporabe gostoprivredstva.

Uz toplu peć sušim se i pomalo drijemam, trzam se i naprežem da ne zaspim. Ponovo se uvjeravam kako ne smijem tu dugo ostati a kamoli zaspati. Kad sam se uz toplu peć donekle osušio, zahvaljujem se svom domaćinu i odlazim.

Piše:

Augustin TOMLINOVIĆ-SAMAC

Krećem prema Delnicama; u sumrak sam na cilju. Muvam se u velikom luku oko željezničke postaje. Kad ocijenim da je "situacija čista", prilazim i vrebam kavu zgodan vagon da se ukrcam. Vedro je, mjesečina. Na glavi mi je "novi" šešir, koji sam dobio u Lučicama. Hlače sam pustio preko čizama, tako da se, bar noću, ne vidi da su to čizme. Hodam uz prugu, izabirem sjeno vita mesta, ali se ne šuljam, nego idem normalno. Nastojim da pri susretu s prolaznicima uvijek budem leđima okrenut mjesecu. Rijetki se prolaznici ne obaziru na mene. Između ostalih, opet mi u susret dolaze dvojica.

I ovaj put sam, srećom, leđima okrenut mjesecu. Idem normalno i hrabro prema njima. Već su sasvim blizu. Na deset koraka od njih, srce mi skače u grlo. "Pa to su oni, moji istražitelji iz podruma." Nema vremena za razmišljanje, treba brzo nešto poduzeti. Samo, sad je već sve kasno. Noge se kreću automatski kao da se ništa nije dogodilo. Dijele nas još samo dva koraka. Iz mene, iz mojih usta, izlazi neki tudi glas: "Zdravo drugovi!" "Drugovi" mi otpozdravljaju: "Zdravo!" Sasvim nezainteresirano me pogledaju i bez zauzavljanja produžuju put. Moje noge također koračaju mirno, jednolično, ne znam po čijem nalogu; po mojem sigurno ne, jer da je tako, one bi vjerojatno svom snagom trčale. Nekad je dobro poslušati instinkt. Da sam potrčao u zadnji čas, vjerojatno bih stradao, jer jedan bez oružja nema nikakovih izgleda naprama dvojici naoružanih.

Ali čim sam se odmaknuo kojih pedesetak koraka, bježim od pruge. Krećem se bespućem, a moji stari znaci, mjesec i zvijezde mi olakšavaju orijentaciju i kretanje. Nakon nekog vremena spuštam se ponovno na prugu. Dolazim do nekog tunela. Pred tunelom je oznaka dužine: par stotina metara. Ulazim u tunel i prolazim ga brzim koracima, kao i još nekoliko kraćih. Ali sad dolazim do jednog dužeg: 1200 metara. To je negdje kod Prilešja. Kolebam se ući, predugačak je. Ako nađe vlak, mogao bih se ugušiti u dimu lokomotiva. A možda bi me netko mogao i vidjeti u svjetlu reflektora.

Nailazi vlak. Čim prođe, ja ulazim za njim u gusti dim. Nakon prijeđenih par desetaka metara, gušim se i brzo se vraćam natrag. Iznad tunela je teško prohodni planinski masiv. Teško bih ga savladao, a i orijentacija je u pitanju. Vraćam se natrag do jedne manje željezničke postaje. Kupujem kartu do sjedeće i ulazim sa strahom u putnički vlak. Prolazimo tunel. Na sljedećoj izlazim i krećem se dalje prugom.

U Gomirju nailazim na jednu "vahtanicu". Gladan sam, umoran i pospan. Razdanilo se. Ljudi u stražarnici već su na nogama. Prilazim i pozdravljam. Pitam ih kada ide vlak u Rijeku i slično. Nepovjernjivi su. To odmah prelazi i na mene. Napuštam ih i idem dalje.

Cijeli dan polako planinarim nastojeći ipak držati smjer istok. Pred noć se opet približavam pruzi i u nekom mjestu ukracam se u jedan teretni vagon natovaren krupnim balvanima. Tražim među balvanima zgodno mjesto da se zavučem. U ovom vagonu takvog mesta nema. Prelazim u susjedni vagon. Tu sam bolje sreće.

Među tri debela balvana nalazi se divan "komforni" prostor, širok i dubok. Uvlačim se u njega i lježem. Ukracan je u vrućinu, ali je i hladno, jer mirujem. Po okolini je jaki mraz. Izvlačim se iz rupe i vježbam da se malo ugrijem. Vlak staje na svakoj postaji.

Prelaze sati, a mi se jedva krećemo. Samo da konačno stignemo do Ogulina. Tamo imam jednog starog, dobrog predratnog prijatelja. Tu je domaći, seljak je, on će mi pomoći. U to sam siguran. Znam mu adresu. Kod njega ću se konačno nasavati i najesti.

U zoru stižemo u Ogulin. Skoro sam ukočen od studeni i neugodnog položaja u rupi. Iskačem nespretno iz vagona, ali bez težih posljedica. Malo lutam po mjestu, jer mi nije baš previše poznato, a možda je i prerano da čovjeku banem nenajavljen u kuću. Konačno pronalazim adresu, skušim malo hrabrosti i pokucam na vrata. Pojavljuje se on, moj stari prijatelj. Veselo je što me vidi: "Izvoli, udji, što te dobro nosi, pa kako to izgledaš? Što si se tako zapustio?" Gledam ga i slušam. Što li će reći kad čuje istinu? Kažem mu u kakovo sam situaciji. Molim ga da mi omogući da se malo naspavam, odmorim, najedem, obrijem. Sutra na večer idem dalje.

(nastavit će se)

STRADANJE OBITELJI FRANIĆ

Adolf Franić

Otat obitelji Adolf Franić, sin Stjepana i Marije rod. Babić iz Roždanika, rođen je 5. siječnja 1899. u selu Roždanik, danas Sisačko-Moslavačka županija.

Adolf Franić osniva obitelj oženivši se Mandom Grgić iz Borovca 25. studenog 1923. Iz tog braka, rođene su dvije kćeri: Kata (rođena 1924.g.) danas živi u Zagrebu i Marija (rođena 1930.g.) s boravistem u Francuzkoj.

Obitelj Franić živjela je u selima Roždanik, Jablanac i Borovac u kojima je otac Adolf službovaо kao lugar. Cijelo to područje - vrlo šumovito i bogato vodom rijeke Save i Struga - naseljeno je Hrvatima i Srbima.

Može se reći da je do II. svjetskog rata vladala tolerancija među stanovništvo. Proglašenjem NDH Srbi su se počeli buniti i organizirati u četničke organizacije, odlazeći u šume, dolazeći noću u sela po hranu i pljačkajući hrvatske obitelji.

Na udaru su bile kuće bogatijih Hrvata, a lugar Adolf Franić kao državni službenik, čuvat šuma, osuđen je već 1941. od svojih dojučerašnjih tolerantnih susjeda i bilo je samo pitanje vremena kad će pasti kao žrtva. Državna vlast organizirala je dolazak domobrana na ovo područje, ali to je samo još više uzbunjivalo Srbe koji bi po danu bili u šumi, a noću dolazili u sela.

U selima su Hrvati organizirali straže kojima su branili svoje domove. I A. Franić je sudjelovao u obrani svog sela.

1942.g. situacija se toliko pogoršala da su obitelji napuštale svoje kuće tražeći sigurnija mesta. Obitelj Franić odselila je u šumariju u Novskoj, u kojoj je upravitelj bio g. Franjo Petek, šumarski inženjer, kasnije stradao u skupini "Kavran".

1944. g. majka s dvije kćeri napušta Novsku u jednom od nekoliko autobusa žena i djece i stiže u Zagreb. Otac ostaje u službi u šumariji, oboli od tifusa, bude prevezen u bolnicu u Sisku, a zatim u Zagreb gdje je 1945.g. dočekao "oslobodenje" i dolazak partizana.

Majka se s dvije kćeri povlači u Sloveniju, ali se zatim vraća natrag, protjerujući u njezino selo, ali, ne nalazeći svoj dom, odlazi sveku u Roždanik.

Oca Adolfa također odpuštaju iz bolnice i šalju kući. Čim je stigao, uhićuju ga i osuđuju na vješanje i konfiskaciju cjelokupne imovine.

Kći Kata posjećivala je oca u Okružnom судu u Daruvaru, donoseći mu hranu. Bila je nazočna i sudjenju svoga oca i imala s njim posljednji razgovor. Prilikom jednog posjeta otcu, uhitili su i Katu, tražeći da im odkrije gdje su "Križari". Kata je ostala čvrsta kao i njen otac, ali je odležala 1 mjesec u sudu. Kad je puštena, dali su joj *Rješenje br. K 425/46* koje je podpisao javni tužitelj Mato Krpan okruga Daruvar, kojim se dokida iztražni zatvor te određuje da se brani sa slobode.

Kata je, tražeći podpunju dokumentaciju o sebi i otcu, dobila izvadak iz *Povijesnog arhiva Bjelovar* od 26. siječnja 1998. g. u kojem se navodi da ne posjeduju iztražne spise i ne mogu utvrditi datum uhićenja i izdržavanja izražnog zatvora.

Dalje se navodi da je u krivičnom upisniku Okružnog suda Daruvar pod KZ 60/46 upisan predmet **FRANIĆ KATA, kradja**, koji je zaprimljen 29. siječnja 1946.g., a presuda je bila 1 mjesec prisilnog rada bez lišenja slobode. Navedeni krivični spis nije sačuvan u arhivi Suda, navodi se dalje u izvadku, a u napomeni krivičnog upisnika stoji: Okružni sud Zagreb br. K 192/45.

Još jedan udarac koji je morala podnijeti Kata da ju se nazove kradljivicom, možda je kap koja je pretila času, ili je to možda bilo čuđenje službenice u komisiji naše Vlade koja ju je upitala hoće li doista tražiti da joj se prizna taj jedan mjesec zatvora kao politički staž.

Ponižavanju i omaložavanju nikad kraja i baš radi toga treba reći, pisati, otvoriti dušu, jer ovo je naša domovina i vrijeme je da se progovori o svemu onom što možemo dokumentirati i izkopati iz najdublje intime duše i srđa.

Otat Adolf Franić obješen je u 47. godini života i priznat mu je status političkog zatvorenika u trajanju manjem od 1 godine (i tu se datumi ne slažu).

Majka je ostala bez prihoda i imetka, kći Kata bez posla, a mlada Marija morala je prekinuti obrazovanje.

Srbci iz sela u kojima je živjela obitelj Franić, koji su u početku bili četnici, a kasnije se prozvali partizanima, odlučili su o sudbini hrvatske obitelji Franić. Bilo bi manje strašno da se to dogodilo samo Franićima, ali oni su samo jedan primjer kako se sudilo i zatiralo sve što je hrvatski disalo.

Kata Šćurić, rođena Franić, sjećajući se užasa, ponjenja i patnji, želi izpričati sve događaje koje je proživjela njezina obitelj. Ona živi u Zagrebu, bolestna je i iztrošena. Mučiteljima je kao istinska kršćanka oprostila, ali ne želi zaboraviti, stoga će u nastavcima izpričati i dokumentirati proživljene događaje koji, ako se ne zapišu, mogu biti podpuno zaboravljeni. □

Zabilježila Mira Peršić

IN MEMORIAM

Dr. Dragan Dujmušić, prof.

Dragan Dujmušić rođen je 1899. u Polju, župa Gornji Dolac, općina Travnik. Dragan je potomak od ugledne hrvatske obitelji Dujmušića. Ova obitelj dala je katočkoj crkvi, pored Dragana, još tri svećenika, don Antu i dr. Ivana, prelata Nj. Svjetlosti.

Za obitelj Dujmušić može se slobodno reći da je bila prava hrvatska levitska obitelj. Dragan je bio najmlađi u obitelji. U G. Docu kod častnih sestara milosrdnica završio je pučku školu. Nakon završene pučke škole upisuje prvu godinu sjemeništa Velike klasične nadbiskupske gimnazije u Travniku, pod upravom Isusovaca, od kojih je dobio izvanredan odgoj i obrazovanje kroz osmogodišnje školovanje. Odmah na početku Dragan među svojim kolegama prednjači, kako u učenju tako i u vladanju. Iz toga biva primljen u Marijinu Kongregaciju, koja ostaje cijeli život njegova ljubav. Kada je prof. dr. p. Kamelo Zabeo u krugu Marije Kongregacije u Travniku osnovao misijsku sekiju, Dragan postaje njezinim pročelnikom.

Po završenom sjemeništu u Travniku, upisuje privatno teologiju na sveučilištu u Zagrebu. Studirajući istodobno sprema doktorat. Kao izrazito talentiran Dragan biva poslat 1921. god. u Strassburg, tadašnju Francusku, radi usavršavanja francuzkog jezika. Godine 1923. završava teologiju, a nakon toga postiže i doktorat.

Nakon toga Vrhbosanska Nadbiskupija u Sarajevu Dragana postavlja za katehetu kod č. sestara Kćeri Božje Ljubavi na Banskem brijezu u Sarajevu. Nedugo poslije toga biva premješten u Tuzlu za katehetu na Građansku školu, a godine 1927. prelazi na tuzlansku gimnaziju za katehetu i profesora, gdje predaje vjeronauk i francuzski jezik.

Dragan je bio pravi dobri samaričanin, svakoga je više volio zadovoljiti, nego samoga sebe. Hodao je u izkrpanim hlačama i izlizanom svećeničkom fraku, kao i svaka druga sirotinja, iako je imao velike mogućnosti za luksuzan i dobar život, ali si to nikad nije dopuštao. Svakomu je pružao novac i drugu pomoć, ne gledajući tko je tko, za Dragana je postojao samo po Bogu čovjek. Sa svom skromnošću postigao je veliki ugled kod tuzlanskog pučanstva, kao i kod svakog čovjeka koji ga je poznavao.

Nedugo postaje vodeća ličnost u nacionalnim krugovima KD "Napredak" i Hrvatskog pjevačkog društva "Majevica".

U hrvatskom narodu Dragan je bio veliki erudit.

Padom Tuzle 02. listopada 1943. u partizanske ruke, prva žrtva biva Dragan Dujmušić. Partizani su ga odmah uhitili, potom odveli nedaleko od Tuzle i bez suda strijeljali. Prije strijeljanja, koliko je poznato molio je, svoje progonitelje-zločince da mu dopuste da se pripravi Bogu za smrt. Isto su mu dopustili i odmah poslije togu su ga strijeljali. Tako je nestala jedna plemenita dužnosća s dužnim poštovanjem sjećaju se mnogi stari Tuzlaci dobrog i plemenitog samaričanina Dragana Dujmušića.

Neka mu je pokoj vječni.

Mr. sc. Vjenceslav Topalović

PRIČA O JEDNOM STRADANJU

OKRUŽNI SUD BELOVAR: Već je koje doba noći. Vrata se uz škripot otvaraju. Ajde, izlazi gore, viču dva stražara na stepenicama. Guraju me po njima u mraku, gore nekud. Ulazimo u jednu malu kancelariju. Tu sjedi za stolom jedan mladi činovnik u uniformi (oficir?), sjednem na ponuđenu stolicu, a on mi upravi jako svjetlo u oči (stolnu svjetiljku). Prejako je. Sad počinju padati pitanja koja ne razumijem. Ne znam na njih odgovoriti.

Prvo pitanje: Tko te plača? Ne razumijem tko bi me trebao plačati i zašto. Drugo pitanje: Što imam s popovima? Opet ne razumijem, jer ja s popovima nemam ništa. Treće pitanje: Pokazuje mi bijeli, mali križić i pita me šta on znači. Poznajem li ga? Da, kažem, to je mali bijeli križić. Četvrti pitanje: Imam li vezu s križarima? Uz najbolju volju nisam to mogla potvrditi, jer nisam nikad vidjela ni jednog križara. Peto pitanje: Da nismo moja majka i ja nosile hranu i oružje u šumu, križarima? Zaprepastila sam se. Pa ti ljudi su ludi, pomislila sam na čas i opet im nisam mogla odgovoriti potvrđno. Sjetila sam se optužnice koju su nam podijelili.

Nosili smo, da, svako jutro ja, mama i očuh alat i u selu krčili jednu šikaru od trnja i panjeva, pa smo tu godinu za to smjeli njivu sijati. Jeli smo kruh od brašna, koje smo konačno dobili nakon čekanja od šest mjeseci, a bilo je toliko u njemu ljlula, da nas je taj kruh omamio, pa smo na njivi svi troje pozaspali kao pijani, otrovali se.

Kad sam i na posljednje pitanje odgovorila niječno, skočio je iza stola bijesan i počeo vikati u sav glas: "U lance s njom! U okove s njom!" Te su mi se riječi usjekle zauvijek u mozak. Odveli su me u samicu, ali me nisu ni vezali ni okovali. Tu sam našla jednu ženu u samici. Bila sam s njom sedam dana. Kad sam izšla, ona je još ostala. Hranili su nas samo nekakvim starim, tvrdim, kukuruznim kruhom i vodom.

Ta žena mi je pričala svoj život. Da je bila tajnica Velike župe bjelovarsko-bilogorske, zvala se **Danica Kambić**. Bila je u sto briga, jer je u kući, u Bjelovaru, ostao sam njezin otac, star i bolestan, a uopće nije znao šta se njoj dogodilo i gdje je. Moli me da, ako izđem na slobodu, odem

Piše:

Marija KOSTANJEVAC

do njega i kažem mu što je s njom. Otišla sam u Požegu, bila sam тамо dvije i pol godine, ali Danica nije stigla тамо за mnom. Vjerujem da nije preživjela.

Sve smo kažnjencice slale naše optužnice u pismima kući, ali one nisu nikad stigle na odredište. Prije suđenja smo još mi tri bile zajedno, u jednoj sobi. Mene su osudili na tri godine. Rekli su - za primjer drugima, **Reziku** na 10 godina, a **Rožu** na 6 mjeseci. Rezikaje imala puno napisanih prijetečih pisama za razne glavešine, pa su to kod nje našli.

Kad smo ujutro išle van na šetnju, jedan stariji, ogroman, grubi čovjek (isti Bedanec iz "Kekeca") strahovito je na mene vikao i nije me mogao žive vidjeti. Dero se da će me dolje, na šljivu objesiti, a onim dvjema nije ništa htio. Naužila sam se smrtnog straha pred njim, jer se pričalo da on dolje u podrumu maljem ubija ljudi. Zvali su ga **Bićo**.

Ne sjećam se kako sam došla do limene vojničke zdjelice i žlice. Iz te iste zdjelice sam jela i prala svoje zamazano rublje. Na sudu sam očajno plakala. Nisam se osjećala krivom ni za što. Naveli su da sam s jedne strane bila razočarana zbog nepravilnosti u odboru, a s druge strane, nagovorena. Nije me trebalo baš nagovarati, jer onu drugu stranu nisam nikada ni prihvatala. Pitao me sudac, gdje sam prije bila dok su oni vodili rat, da su takve ljude trebali. Gdje sam bila? Šutjela sam. Zar bi me razumjeli? Bila sam tuđi sluga i nadničar da bih preživjela.

Nakon suđenja odveli su me u sobu gdje su bile i druge, već osuđene žene, njih devet. Daske gole - malo podignute od poda za spavanje. Bila je zima. Led je bio na zidu, jer se u zatvoru ne lože peći, a mene, kao pridošlicu, zapalo je mjesto do zida punog inji i leda. Drugo jutro ustala sam s jakim bolovima i oteklinama na licu. I to tako traje godinama. Ne samo što sam dobila kroničnu upalu sinusa, već sam navukla i reumu u glavu. U Bjelovaru smo bili do suđenja, tri mjeseca. Pisala sam mami da mi donese nešto posteljine, iako

smo je i kod kuće slabo imali. Pokrivali smo se kod kuće ponjavama, jer se stari i jedini jorgan raspao, pa je i meni donijela samo ponjavu (pokrivač tkan od rezanih krpa).

S druge strane zida bio je zatvoren čovjek iz Križa po imenu **Slivar**. Njega su ubili. Preko puta hodnika bili su osuđeni na smrt. Vidjeli smo i jednoga mladog svećenika. I njega su ubili.

Konačno smo krenuli u Požegu, u kazneno-popravni dom. Sa zida gledao nas je u hodniku plakat na kome je pisalo: "Nismo vas osudili da vam se osvetimo, nego zato da od vas napravimo korisne članove našeg društva". Ostale parole nisam upamtila. U Požegi smo također morale imati svoju posteljinu. Dvorište je bilo puno baraka s malodobnicama, a u dvočatnici, prizemno, bile su kriminalke. Prvi kat - osuđenice do deset godina, a na drugom katu - osuđenice do 20 godina. Ja sam bila na prvom katu, u sobi broj 10. Svaki kat je imao svog komandanta - žene u milicijskoj odori. Nismo se smjele nikuda kretati niti razgovarati.

PRVI DAN U KPD-u. Po mraku smo išle u podrum. Tu je trebalo stati u red. Stala sam i ja. Kad sam došla do kazana, upita me žena, koja je dijelila hranu: "A gdje ti je porcija?". Nemam je, ja sam nova, rekla sam joj. "Makni se i ne smetaj!", izderala se na me. Taj dan ostala sam gladna. Tako je bilo i kasnije. Stisla sam se u kut i plakala. Pitale me neke žene odkud sam. Kad sam im rekla, pokazale su mi jednu djevojku koja je bila iz jednog sela ispod Križa. Upoznaše me s njom. Ona me upita zašto plačem. Rekla sam joj da nisam već dva dana jela, da nemam porcije. Ja ču ti donijeti, rekla mi je. Otišla je nekamo i za čas se vratila noseći mi praznu limenku - konzervu i žlicu. Nisam znala kako da joj se zahvalim na toj dobroti. Konačno sam i ja dobila jednu kutlaču tople krumpirove juhe. Drugo jutro sretnem tu djevojku na stubama i javim joj se, ali je ona bila nešto ljuta i otišla dalje. Doznala sam da je za dva dana otišla na slobodu. Ne znam joj ni ime, niti iz kog je sela. Neka joj je hvala na dobrom djelu koje mi je učinila.

STJENICE! Prvu noć u KPD-u provela sam vrlo nemirno. Vrtjela sam se čitavu noć, gotovo da i nisam spavala. Sad me bockalo po rukama, sad po nogama, za vratom i na glavi, i tako sam se grebla i vrtjela čitavu noć. Ujutro gledala sam crvene dijelove kože i rekla djevojci do mene: "Nisam čitavu noć spavala od živaca". "Kako od živaca?" - upitala me. "Tako" - odgovorim - "svu noć su me pikali po tijelu". "Nisu to bili živci" - kroz smijeh odvratи djevojka - "nego stjenice". Zaprepastili se. Pa zato me tako i peče cijelo tijelo. Drugu noć opet nisam mogla zaspasti od straha, pa sam slušala što će biti. Čim se svjetlo ugasilo, za malo se čuo šum, kao da netko prevrće suho lišće. One dolaze, reče mi djevojka. Svjetla nismo smjele paliti poslije devet sati, a u mraku nismo ništa vidjele, pa tako, uza sav jad, još jedan jad više - stjenice.

U ljetu su nas privremeno selili, sobu po sobu, u barake, a sobe su prskali sredstvom protiv stjenica i bilo je puno bolje kasnije.

Pa one njihove jutarnje "fiskulture". Mrzila sam ih od srca. Gladna i prozebla, pa vježbaj.

SKRAJAC KRUHA. Bilo je proljeće 1947. Sanjala sam da berem ljubice i nosim ih majci i na mali oltarić, koji sam imala u svojoj sobici. Uto zazvoni zvono. Prenem se iza sna. Pogledam. A joj, pa ja sam u zatvoru. Ulazi "drugarica komandir". Brže, dižite se. Dižemo se. Oblaćimo. Gužva između kreveta na kat, tek je prolaz za jednu osobu. Imamo svi iste, robijske uniforme od gruboga sivog platna, koje grebe vrat jer su zatvorene visoko (ruski kroj). Jedna druga gura.

U hodniku doručak u kazanu. Uzmem praznu limenku i stanem u red. Opet crna Franckova kava, gorka kao i naš život. Drugo ništa. Brundam. Gladna sam. Šuti, šapću mi žene, da te ne čuje drugarica komandir, završit ćeš u samici. Stojimo na dvorištu koje zovemo krug, sigurno zato što i stojimo u krugu. Tu se raspoređuje gdje će tko raditi. Mene odrede na njivu, kopati kukuruz. Vozimo se kamionima nekamo daleko. Njiva duga, ne vidi joj se kraj. Sunce pripeklo. Gladna sam i žedna. Drugarice komandiri stoje oko nas, kao u šumi lovci oko divljači, s puškama.

"Radi - viču - ne stoj tam!" Imamo "čik-pauzu" 10 minuta. Netko puši, netko

Književni oglas

Zadovoljstvo nanje obavijestili Vas da je nedavno izašla iz tiska knjiga:

"KRIŽNI PUT RASPUĆA hrvatskih đaka, studenata i intelektualaca iz Hercegovine"

autora: prof. Ivana Alilovića

U knjizi je predstavljen životopis 362 đaka, studenta, svećenika i intelektualaca s područja Hercegovine, uz 264 slike, na ukupno 264 stranice.

Predgovor je napisao prof. Ivan Alilović (str. 5-7), a Uvodnu riječ dr. Andelko Mijatović (str. 8-9), savjetnik Predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana.

I. dio knjige: Intelektualci žrtve rata, Bleiburga i Križnog puta (str. 13-152); kratki životopisi 242 ubijena intelektualaca i časnika iz Hercegovine (većinom sa slikama).

II. dio knjige: Bijeg intelektualaca na Zapad (str. 159-209); 73 osobe (većinom sa slikama).

///. dio knjige: Mnogi intelektualci nakon Križnog puta završavaju u komunističkim zatvorima (str. 211-247); 46 osoba (većinom sa slikama).

Hrvatski suđanj u Americi Zvonko Bušić (str. 211); sa slikom.

Kazalo osobnih imena; str. 253-261.

Bibliografija objavljenih djela prof. Ivana Alilovića (str. 262); sa slikom.

Knjiga se može naručiti na sljedećoj adresi:

Prof. Ivan Alilović, 88437 Ružići kod Gruda, BiH

Cijena knjige je 120 kn + troškovi poštarine

ne. Ne jede nitko ništa, jer nema što. Jedna žena donese nam vodu. Već je davno odzvonilo podne. Sunce pripeklo kao daje već ljetu. Odjednom mi poče padati mrak na oči. Borim se s nesvjesticom. Malo se sagnem da se ne srušim. Drugarica viče: "Ej ti tamo, radi". Borim se s nesvjesticom i kopam dalje. Brišem suze. Dobila sam u selu neku tešku motiku koju nije nitko htio, a nije bila naoštrena otkad je stigla iz tvornice. Pomalo mi se poče vraćati svijest. Nije mi više mrak pred očima. I tako dalje radimo. Pa da, sjetila sam se, već radimo tu par dana, a ne jedemo dovoljno. Čvrsto odlučih da ću danas, kad se vratim s njive, ostaviti malo kruha za ujutro. Dolazimo oko četiri sata po podne u KPD. Čeka nas ručak, ali zato nema večere. Uzmem brzo limenku i u red. Jedna osuđenica grabi svakome iz kazana jednu veliku kutlaču hrane, pa kako

ispadne, nekom gusto, a nekomu gola juha. Tu je ijedna osmina kruha. Jedva ga dočekam i pojedem ga odmah, prije ručka. Skrajac, manji dio, ostavim i spremim u kutiju iznad ležaja, bit će mi za ujutro s kavom. Legnem spavati. Umorna sam. Bole me ruke od one teške motike. Sve misli počeše se odjednom vrtjeti u glavi, a nijedna dobra. Skrajac kruha je u kutiji. Ljuta sam sama na sebe. Okrenem se i silim se da zaspim, ali ne uspijevam. Uvijek nanovo vraćaju mi se misli na kutiju i čarobni skrajac u njoj. Već sv spavaju. Ne mogu zaspasti. Vrtim se kao na ražnju. Ne mogu više izdržati. Ne ću valjda ležati budna dojutra. Kako ću sutra raditi, ne budem li spavala. Izvučem skrajac iz kutije, slastno ga pojedem. Zatim slatko zaspim. I tako svaku večer. •

(nastavit će se)

SVIBANJ 1945. U BRITANSKIM DOKUMENTIMA (VII.)

Dok. br. 4 (nastavak)

3. JUGOSLAVENI

Osim uobičajenih poteškoća s jugoslavenskim kolonama, koji su opći po naravi u cijelome području zabora, nije bilo većih incidenta do 15. svibnja. Dana 14.-og, primio sam izvješće da se dvije skupine hrvatske vojske kreću prema sjeveru i da su sačinjene od jedne skupine od 100.000 koja se nalazila između DRAVOGRADA i BLEIBURGA, a druga skupina od 100.000 nalazila se na cesti jugoistočno od DRAVOGRADA. Uz to, navodno se kretalo i pola milijuna civila. Cilj ovih postrojba je predati se Britancima. Jugoslvenska vojska se koncentrirala i okrenula protiv hrvatske vojske s namjerom da spriječi takvu predaju Britancima, ili da ih prisili na predaju TITOVOJ vojsci ili da ih uništiti u borbama. Izgledi su bili takvi da bi ova druga opcija bila vjerojatnija.

Dalje sam primio izvješće u večeri 14.-og da se dan ranije jedna od hrvatskih skupina dogovorila s Bugarima da se njima predati, ali su se jugoslavenske snage postavile između dvije vojske i privoljele Bugare da odustanu od tog dogovora. Nešto puškaranja se čulo južno od DRAVOGRADA, gdje su Jugoslaveni pokušali spriječiti Hrivate da krenu na zapad prema BLEIBURGU. Hrватi su izgubili 3 tenka i nekoliko ranjenih tijekom granatiranja.

Kriza je stigla do vrhunca 15.-og. Stigao sam u BLEIBURG oko 12,30 sati i, nakon što sam obišao područje, otišao sam u obližnji dvorac na domaku mjesta. Čula se pucnjava lakog oružja, ali vjerojatno nije bila usmjerena direktno protiv ikoga. Površio sam da mi dođu suparnički zapovjednici, koji su stigli u dvorac u roku od pola sata. Jugoslavenski komesar potpukovnik Milan Basta uz pratnju zapovjednika divizije - oba su bili tek nekih dvadesetak godina stari - i izjavili su da imaju naredbu početi s borbom u roku od pola sata i da je sve već organizirano. Njihova je nakana bila uništiti hrvatsku vojsku na tom polju. Ni pod kojim uvjetima nisu htjeli ikakvu odgodu. Zatražili su vojnu pomoć od mene i smatrali da su njihove snage dovoljne da obračunaju sa situaci-

jom, jer se ostatak jugoslavenske vojske navodno nalazio u brdima u susjednoj zemlji.

Ukazao sam na to da bi eliminacija hrvatske vojske bila brža kad bi ona predala svoje oružje, nego da se krene u borbu s tolikom silom. Složili su se i izjavili da su spremni odgoditi borbu za pola sata, pištajući bih li ja bio tako dobar da privolim Hrivate na predaju njima. Oni su se tada povukli, a ja sam obavio razgovor s hrvatskim generalom i njegovim osobljem.

Iz početka oni su bili odlučni u tome da bi i vojska i civili koji su s njima, radije poginuli do zadnjega čovjeka u borbi, nego li se predali nekakvim "boljševicima". Oni su kazivali da je ovo politička emigracija hrvatskog naroda, jer su odlučili da im je nemoguće živjeti pod ruskim utjecajem. Zatražili su da se cijelo pitanje riješi političkim putem. Objasnio sam da je emigracija u takvom broju, u ovako nezgodnu trutnutku, nemoguća, jer ne bi bilo dovoljno hrane u bilo kojem dijelu Europe, gdje bi oni mogli otići i da se takav val emigracije može izvesti samo nakon pažljive pripreme, jer bi inače cijela skupina umrla od gladi. Oni su i dalje inzistirali da bi radije i to, nego se predati. U međuvremenu, jugoslavenski zapovjednik je poslao poruku da ne može još dugo čekati i da borba mora početi. Dopustio sam hrvatskom izaslanstvu pet minuta da se odluči hoće li se predati kao ratni zarobljenici jugoslavenskoj vojsci, napominjući da bi bilo kakvo kretanje prema britanskoj liniji bilo oružjem spriječeno, uza sve ono što bi i Jugoslaveni poduzeli. Nakon još jedne kraće stanke, odlučili su se predati.

Tad sam pozvao jugoslavenske predstavnike i rekao prevoditelju da im prenese glavne crte našeg razgovora. U mojoj je naznočnosti sklopljen dogovor da će se hrvatska vojska predati i to pokazati bijelim zastavicama svojih vodećih postrojba u roku od sat i četvrt nakon što komesar napusti sobu. S vojskom treba postupati kao ratnim zarobljenicima, izuzev ratnih zločinaca, kojima bi sudili saveznički sudovi uspostavljeni za takve slučajevе. Civile bi se nahranilo i vratilo u Hrvatsku putem do granice. Pet minuta do isteka

roka, Hrватi su pokazali svoju predaju i polaganje oružja je počelo. U skladu s dogovorenim povučeni su kroz LAVAMUND prema MARIBORU.

Sve djelatnosti vezane uz predaju i povlačenje izvedene su hitro, efikasno i, koliko sam mogao procijeniti, ispravno tijekom sljedećih 24 sata.

Dana 16.-og posjetio sam jugoslavensku granicu prema staroj granici na zemljovidu, kako bih uspostavio novu crtu razdvajanja između te dvije zemlje. Sastao sam se sa zapovjednikom zabora, koji mi je priopćio da nema ovlaštenja bez naznočnosti komesara. Rekao sam mu da namjeravam postaviti granični punkt negdje između te točke i LAVAMUNDA, a ako to nije prihvatljivo, da sam spreman sastati se s komesarom u bilo koje doba. Do večeri 17.-og nisam više ništa čuo od Jugoslavena glede ovog pitanja. Uspostavio sam granični punkt u staroj carinskoj zgradici, oko kilometar jugoistočno od LAVAMUNDA. Dalje nije bilo nikakvih incidenta vrijednih bilježenja.

Dana 17.-og, poslao sam časnika jugoslavenskom generalu u svome graničnom punktu jugoistočno od LAVAMUNDA, kako bi dogovorio predaju nekih 800 Hrvata koji su se pojavili u ovom području prije nekih četiri dana. Odnosi su opet bili vrlo pristojni i ispravni.

(potpis)
brigadir
zapovjednik, 38. (irske)
pješačke brigade

Na terenu, 17. svibnja 1945.

na znanje

- 128. pješačka brigada (6)
- 46. div. (2)
- 78 div (1)
- 2 LIR (1)
- 1.R.ER. F(1)
- Ratni dnevnik (2)
- (WO 170/4465)

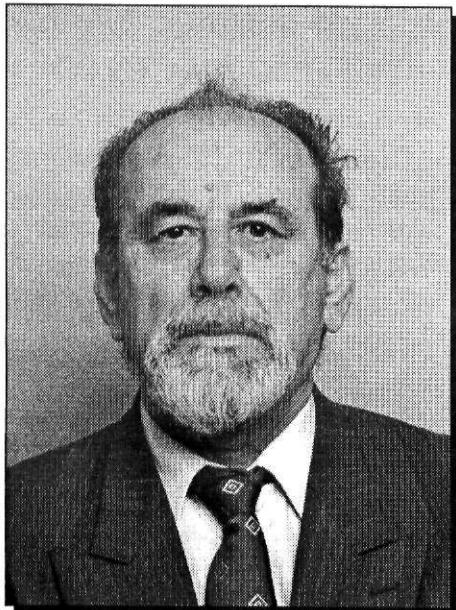
POPIS OSOBA KOJIMA JE IZPLAĆENA NAKNADA (NASTAVAK)

IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Žarko	Išradvica	Osijek	1921	4.968,00
Josip	Išraenović	Dubrovnik	1924	29.605,50
Mate	Išraica	Šibenik	1935	22.450,50
Ana	Išrajdić	Bjelovar	1928	14.526,00
Stjepan	Išrajdić	Zagreb	1926	49.275,00
Stipe	Išrajko	Zagreb	1926	22.828,50
Mato	Išrajković	Ploče	1921	19.926,00
Stjepan	Brajko vić	Zagreb	1931	4.927,50
Katarina	Išrajtigam	Vinkovci	1920	1.417,50
Ivan	Bralić	Solin	1913	4.927,50
Neno	Bralić	Dubrovnik	1926	17.212,50
Franziska	Bratović	Matulji	1924	11.407,50
Ivan	Braus	Pula	1922	10.111,50
Luka	Brautović	Cavtat	1921	11.475,00
Marija	Brčić	Osijek	1931	5.211,00
Zora	Brčić	Belec	1926	14.593,50
Josip	Brdar	Mostar	1925	14.782,50
Mijo	Brdečki	Zagreb	1926	4.927,50
Ante	Brečić	Imotski	1931	11.745,00
Marijan	Bregeš	D. Bistra	1927	14.634,00
Jakov	Brekalo	Široki Brijeg	1909	4.927,50
Mara	Brekalo	Sl. Brod	1925	4.617,00
Mato	Brekalo	Požega	1909	4.927,50
Mirko	Brekalo	Zagreb	1927	36.288,00
Ivan	Brenner	Belišće	1927	27.472,50
Zvonimir	Brezar	Brestovac	1929	10.003,50
Ivan	Breznički	G. Draganeč	1924	5.737,50
Zvonimir	Brezo vić	Zagreb	1927	70.038,00
Ante	Brhanović	Postire (Brač)	1926	17.766,00
Alojzije	Bricelj	Križevci	1925	10.786,50
Vlatka	Brigljević	Zagreb	1928	3.361,50
Josip	Brinovac	Osijek	1923	39.055,50
Antun	Brizić	Gornji Humac	1925	675,00
Vlatko	Brižan	Rijeka	1927	19.521,00
Zvonimir	Brkan	Mostar	1926	14.283,00
Branko	Brkanović	Osijek	1930	15.862,50
Ilija	Brkašić	Sisak	1926	9.382,50
Andelija	Brkić	Split	1925	4.927,50
Ante	Brkić	Petrinja	1929	2.241,00
Bozo	Brkić	Babina Greda	1919	9.855,00
Ivan	Brkić	Zadar	1934	2.835,00
Ivo	Brkić	Velimirovac	1925	29.565,00
Kata	Brkić	Pleternica	1924	3.240,00
Mato	Brkić	Vinkovci	1928	14.782,50
Pejo	Brkić	Drenovci	1926	19.723,50
Stjepan	Brkić	D. Miholjac	1929	864,00
Veronika	Brkić	Lovinac	1929	4.927,50
Kata	Brkjačić	Gospic	1922	4.293,00
Marija	Brkljačić	Zagreb	1927	4.657,50
Zora	Brlet	Zagreb	1925	28.660,50
Stjepan	Brnos	Kiseljak	1930	6.547,50
Zlatko	Brnjić	Sarajevo	1929	14.782,50
Rudolf	Brozd	Golubovec	1922	1.822,50
Marko	Brozović	Duga Resa	1928	9.112,50
Mijo	Brozović	D. Resa	1933	9.855,00

IME	PREZIME	MJESTO	GOD. ROD.	IZNOS
Antun	Brož	Ilijeka	1926	27.513,00
Nikola	Išrstilo	Carlovac	1927	25.542,00
Drago	Bršić	Pula	1933	6.439,50
Ana	Išubak	Sarajevo	1914	10.759,50
Iva	Išubalo	Turčinović	1924	7.357,50
Zlata	Išubanj	Osijek	1931	4.455,00
Božidar	Bubaš	Zagreb	1928	9.126,00
Franjo	Buc	Sjovska	1927	14.701,50
Stjepan	Buconjić	Zagreb	1926	42.039,00
Jozo	Buček	Punitovci	1927	22.140,00
Duro	Buci	Zagreb	1930	6.277,50
Ana	Bućo	Kiseljak	1920	4.657,50
Marica	Budanko	Zagreb	1926	553,50
Iva	Budimir	Zagorje	1905	4.927,50
Mara	Budimir	Posušje	1923	4.927,50
Franjo	Budinski	Vidovci	1926	5.737,50
Nikola	Budrovac	Gorjani	1928	2.430,00
Tomo	Budrovac	Budrovci	1928	35.532,00
Ljubica	Bujanović	Zagreb	1924	12.366,00
Mate	Bukarica	Kaštela Stari	1920	16.402,50
Ivan	Bukovac	Duga Resa	1928	2.322,00
Branko	Bukovac	Zagreb	1932	9.855,00
Vlatko	Bukovšak	Zagreb	1926	6.547,50
Ivan	Bule	Čapljina	1927	27.364,50
Frano	Bulić	Zagreb	1926	22.963,50
Višnjica	Bulić	Zagreb	1925	11.299,50
Andrija	Bunoza	Čapljina	1933	7.357,50
Dane	Buntić	Mostar	1925	4.927,50
Vladimir	Bunjevce vić	Požega	1924	19.710,00
Nikola	Buratović	Rijeka	1935	8.167,50
Ivan	Burazin	Zagreb	1934	10.975,50
Ivan	Burčul	Zadar	1935	607,50
Ante	Burić	Zagreb	1930	27.648,00
Leonardo	Burić	Zagreb	1930	14.782,50
Tatjana	Burman-Belecki	Split	1917	38.394,00
Ivan	Burmas	Matulji	1930	13.729,50
Nada	Burnašić	Zagreb	1920	4.927,50
Ivan	Bušić	Zagreb	1918	9.855,00
Milica	Bušić	Imotski	1927	3.645,00
Jandrija	Buškulić	Rijeka	1924	14.782,50
Ivan	Bušljeta	Gospic	1930	3.240,00
Slavica	Bušnja	Umag	1914	23.287,50
Ana	Butina	Zagreb	1924	2.430,00
Tomo	Butković	Rovinj	1919	6.777,00
Josip	Butorac	Ravna Gora	1927	5.022,00
Ana	Butorac Lapaš	Zagreb	1926	7.357,50
Katarina	Buturac	Požega	1921	810,00
Jerko	Buturić	Sali	1927	4.927,50
Mato	Capan	Tounj	1926	29.565,00
Franjo	Capel	Sesvete	1926	16.119,00
Juraj	Car	Zagreb	1925	4.293,00
Katica	Car	Zadar	1917	5.008,50
Ivan	Carek (kod B. Glumak)	Varaždin	1908	3.645,00
Milutin	Cebalo	Korčula	1921	4.927,50
Josip	Cedli	Trnava	1922	2.430,00

SPOMEN NA Prof. Nikolu Šiljega, dopredsjednika HDPZ Podružnice Krapina

Prof. Nikola Šiljeg

U ovaj divan božanski dan izpraćamo fizičko tijelo našeg vrlog člana Upravnog odbora i dopredsjednika Hrvatskog družva političkih zatvorenika, županijske podružnice Krapina, gospodina profesora Nikolu Šiljega. U toj neravno-pravnoj životnoj borbi njegovo neumorno tijelo ipak nije izdržalo tu prirodnu borbu za samoodržanje na ovozemaljskom životu.

Iznenadila nas je vrlo potresna vijest, da je ovako naglo napustio svoje najbliže, svoje sinove Nikolu, Marija i Eugena, svoju sestru Paulinu, svojeg unuka Denisa i svu ostalu rodbinu i prijatelje. Napustio je dakle okolinu, koja mu je bila vrlo blizka i draga.

Napustio je svoje vjerne bivše robijaške supatnike, danas okupljene u organizaciji Hrvatskog družva političkih zatvorenika.

Još ni sada ne vjerujemo, da je prestalo kucati njegovo srce puno humanosti i ljubavi, ne možemo vidjeti da nije više među nama. Ta još 12. ožujka ove

godine, dakle pred dvadesetak dana bio je s nama u Orešju kao dopredsjednik i član Upravnog odbora naše organizacije, kada smo dogovarali Dnevni red za našu predstojeću redovnu godišnju skupštinu. I upravo je naš Nikola bio uspjeli organizator ugodnog sastanka u Orešju.

A 20. ožujka, dakle pred petnaestak dana, sjedio je s nama za predsjedničkim stolom na Godišnjoj skupštini, agilan i uvijek svež kao obično, i, zato je težko prihvatići gorku istinu, da ga više nema među nama.

O njegovoj častnoj prošlosti, ne treba trošiti mnogo riječi. Mi smo ga upoznali, kao i njegova okolina, kao revnog profesora i ravnatelja škole, zaljubljenika u knjigu, pjesnika istine i poštenja, uzor člana udruge bivših političkih zatvorenika. Zato i rekoh, da o tome iz njegove životne prošlosti ne treba mnogo govoriti. Njegova djela, prožeta izkrešnošću, marljivošću i poštenjem, svima su nam poznata. Ipak nije moguće, ovom prilikom - kada se oprštamo s njim - nije dakle moguće izbjegći i ne prikazati izkaznicu njegovog značaja:

Bio je nepodkupljiv, što je u našim vremenima odista cijenjeno, ali rizikantno. Daje to doista gola istina o njegovom značaju, podsjetimo se njegovih

epigrama tiskanih u posljednjem broju našega uzničkog lista. Evo što je rekao o "Plaćeniku":

*"Nije ga briga komu služi
On samo brine kakva je plaća
Gazdi se sigurno nikad ne tuži
Ukore što čuje, ne želi da shvaća."*

Bio je skroman, nemetljiv u punom smislu te riječi. Nije se izticao riječima o svojoj robijaškoj patnji i prošlosti. Nije to njemu trebalo. To čine oni, koji ništa nisu propatili.

Bio je otvoren prema svakome. Nije trpio glumu i dvoličnjačtvro. Ta karakteristika ga je uzdizala daleko iznad projeka što ga je činilo uglednim građanim.

Bio je patriot. Taj je patriotizam dokazivao svojim domoljubnim ponašanjem i djelovanjem na svakom mjestu. I rječju i djelom.

I što dalje govoriti. Što više govorim, osjećam, da mi nedostaju prave snažne riječi, koje bi vjerno opisale njegove ljudske vrijednosti.

Zato, Tebi Nikola, za vječni spomen na kraju izgovaram samo tri riječi: Hvala Ti zanavijek! •

U SPOMEN

NIKOLA ŠILJEG,
dopredsjednik HDPZ Podružnice Krapina

preminuo 2. travnja 1999.

Laka mu hrvatska gruda!

IN MEMORIAM

U SPOMEN

Josip REBIĆ

umro 13. ožujka 1999.
u 79. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Mijo ŠARIĆ

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

FRANE JURKOVIĆ

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Preč. gosp. Ivan NOVOSEL

umro u 69 godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Boženka LANG

umrla 20. ožujka 1999.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

JOSIP KOVAČEVIĆ

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Josip VRHOVEC

umro u 70. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Marko ROŠČIĆ

umro 25. ožujka 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

KATA PAŠALIĆ

umrla u travnju 1999.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Simon KRAJŠA

umro 12. travnja 1999.
u 84. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Josip DUKIĆ

umro 5. travnja 1999. u 73. godini
života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

NIKOLA ČOLAKOVIĆ

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Marija MILJANOVIĆ

umrla u ožujka 1999.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Ivica ŠKUNCA

umro 13. travnja 1999.
u 58. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

FRANJO ŠMIT

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Branimir KAMENAR

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

JOZefa ODIĆ

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

RUDOLF BRODIĆ

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Petar KANAPE

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

MILAN VUKELIĆ

umro u travnju 1999.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

STJEPAN ČIČEK

umro u travnju 1999.

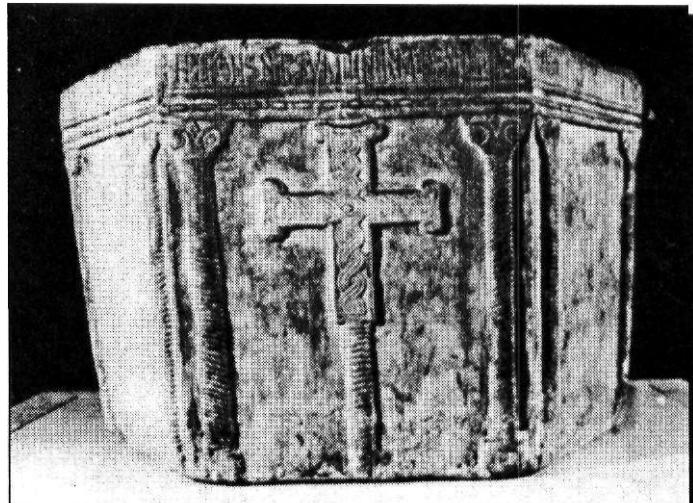
Laka mu bila hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

For more than a month now NATO attacks against the Federal Republic of Yugoslavia have been continuing. **Ferdo Šaric, Dr. Darko Gasparović and Blaž Piljuh** write about the political causes of NATO's intervention. The authors all agree that atrocities must be penalised and that forgiving attackers at liberty would represent a threat to freedom itself. In that regard, the entire Croatian public supports NATO intervention even more so because together with the Bosnian Muslims, Croats very well know what the greater Serbian aggression means and what the repercussions of an ignorant silence by the West can bring. We have also published a facsimile of a letter which the Croatian Association of Political Prisoners forwarded to the US Ambassador in Zagreb, and letters of support to Albanian victims of communist terror.

The manipulation of so-called anti-fascism by Yugoslav communists is the theme of **Kaja Pereković's** article and speech given in honour of the establishment of the Independent State of Croatia (10 April), and published by the Croatian Republican Community. The texts warn us of the attempts to falsify history and to instrumentalise the communist rebellion transforming it into some sort of national liberation struggle. The Yugoslav communists did not fight for freedom against tyranny but to establish their Bolshevik reign of terror. As far as statehood is concerned, they never supported the idea of a Croatian State but rather to renew Yugoslavia. The Croat, Macedonian and Montenegrin people were so oppressed in the first monarchical Yugoslavia, that any project to re-establish Yugoslavia, particularly amongst the Croats, would not have been given political legitimacy. Yugoslavia could only have been re-established by force and dictatorship and that is exactly what happened in 1945.

Darko Sagrak brings us a portrait of one of the most extinguished Croatian officers during World War II, Jure Francetic, while **Josip-Jozo Suton** writes about Mandi Devcic, an elderly lady whom the Yugoslav authorities imprisoned in 1932 and burnt her house down because she was

Duke Viseslav Baptistry in Nin, approximately 800 A.D.

assumed of participating in the Croatian attempted liberation rebellion on the Velebit mountain. Almost forgotten today, Manda Devcic serves as an idol for younger generations.

In addition to a series of individual testimonies, in this issue, we bring a list of victims and groups of victims who fell following the communist victory. The list of Croat victims is brought by **Stjepan Dolenc** (north-western Croatia), **Mate Akrap** (southern Croatia), **Nikola Bičanić** (Lika) and **Mladen Šomek** (Karlovac). **Dr. Josip Sečen** writes about mass murders which occurred in Gracanima just outside Zagreb.

In this issue we also present in its entirety a list made up by Montenegrin patriot and long-term political prisoner **Savić Marković Štedimlje** about the "Ideals of Draze Mihailovic and the Partisans". The list was originally published in 1943, and it contains the theory, that violence and cruelty is one of the vital substances of Serb national politics and ideals. During outbursts of Serb chauvinism, the victims of the Serb cruelty were most often they who existed on territories the Serbs aspired for: the Croats, Albanian, Muslims, Montenegrins, Bulgarians and Macedonians. •

IN DIESEM HEFT

Die NATO-Angriffe auf die Bundesrepublik Jugoslawien dauern schon länger als einen Monat an. Über die politischen Gründe der NATO-Intervention schreiben **Ferdo Saric**, **Dr. Darko Gašparović** und **Blaž Piljuh**. Die Autoren stimmen zu, dass ein Verbrechen bestraft werden muss, und dass das Vergeben den Aggressoren zur Freiheit eine Freiheitsbedrohung darstellen würde. In dieser Hinsicht unterstützt die gesamte kroatische Öffentlichkeit die NATO-Intervention, vor allem, weil Kroaten, gemeinsam mit den Bosniak-Moslems am besten erfahren haben, was die großserbische Aggression bedeutet und welche Folgen das ignorante Schweigen des Westens hat. Wir veröffentlichen auch die Faksimile des Schreibens, welches die Kroatische Gesellschaft der Politischen Gefangenen dem amerikanischen Botschafter in Zagreb zugesandt hat, sowie das Schreiben der Unterstützung an die albanischen Opfer der kommunistischen Vertreibung.

Mit den Manipulationen des scheinbaren Antifaschismuses der jugoslawischen Kommunisten befassen sich **Kaja Pereković** und **Kundmachung**, den zum Anlass des Schaffens des Unabhängigen Staates Kroatiens (10. April) die Kroatische Republikanische Gemeinschaft veröffentlicht hat. Diese Texte warnen vor Versuchungen der Fälschungen der Geschichte und der Instrumentalisierung des kommunistischen Aufstandes als Volksbefreiungskampf. Die jugoslawischen Kommunisten kämpften nicht für die Freiheit gegen die Tyrannie, sondern

Taufstein des kroatischen Fürsten Viseslav, Nin, um das Jahr 800

für eine bolschewistische Gewaltherrschaft. In staatsrechtlicher Hinsicht waren sie nie für einen kroatischen Staat, sondern für die Wiederherstellung Jugoslawiens. Das kroatische, mazedonische und montenegrinische Volk waren im ersten, monarchofaschistischen Jugoslawien, derartig unterdrückt, dass das Projekt der Wiederherstellung Jugoslawiens, vor allem unter den Kroaten, nie eine politische Legalisierung hätte bekommen können. Jugoslawien konnte nur mit Gewalt und Diktatur wiederhergestellt werden, so dass dies 1945 auch geschah.

Mag. Darko Sagrad porträtiert einen der bedeutendsten Offiziere im Zweiten Weltkrieg, Jure Francetic, und **Josip-Jozo Suton** schreibt über Manda Devcic, eine Greisin die die jugoslawischen Behörden - wegen

Mitwirkung des Versuches des kroatischen Befreiungsaufstandes in dem Gebirge Velebit - 1932 einsperren, und ihr Haus verbrannten. Die heute fast vergessene Manda Devcic diente vielen Generationen als Vorbild.

Außer einer Reihe von Zeugnissen, bringen **Stjepan Dolenc** (Nordwesten Kroatiens), **Mate Akrap** (Südkroatien), **Nikola Bičanić** (Lika) und **Mladen Šomek** (Karlovac) auch in dieser Ausgabe eine Liste der Opfer und der gemeinschaftlichen Leiden der Kroaten nach dem kommunistischen Sieg. Über die Massenmorde in Gracani, in der Nähe von Zagreb, schreibt **Dr. Sei. Josip Secen**.

In dieser Ausgabe überbringen wir im Ganzen das Schriftstück des montenegrinischen Patrioten und langjährigen politischen Häftling **Savić Markovic Štedimlja** über "Vorbilder des Draža Mihailović und den Partisanen". Das Schriftstück wurde erstmals 1943 gedruckt, und in diesem arbeitet der Schriftsteller die These aus, dass Gewalt und Unbarmherzigkeit Bestandteil der serbischen nationalen Gedanken sei. In den Momenten des Anfachens des serbischen Chauvinismuss, werden mit dieser Unbarmherzigkeit diejenigen getroffen, auf dessen Territorien die Serben aspirieren: Kroaten, Albaner, Moslems, Montenegriner, Bulgaren, Mazedonier.

